

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

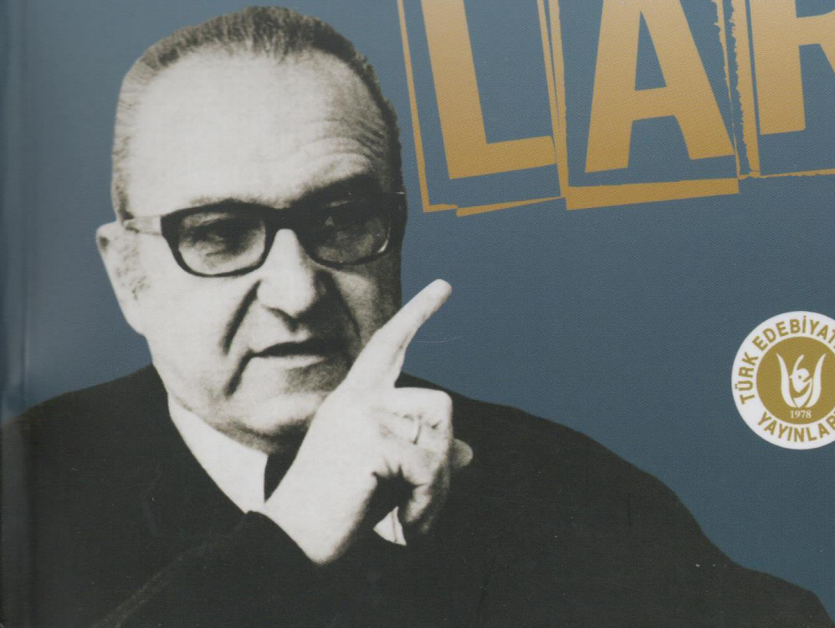
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

GARAUDY

GARAUDY

YOBAZLIK LAR

YOBAZ LIK LAR

Roger Garaudy

Yobazlıklar

R

oje Garodi, 17 Temmuz 1913'te Marsilya'da doğdu ve 13 Haziran 2012'de Paris'te vefat etti. 1952 yılında Sorbonne Üniversitesi'nden felsefe, 1954 yılında da SSCB Bilimler Akademisi'nden bilim dalında doktor unvanını aldı. Bir ara Marksist İnceleme ve Araştırmalar Merkezi müdürlüğünde bulundu.

Fransız Parlamentosu'nda milletvekili, Meclis Başkan Yardımcısı ve Senatör olarak görev yaptı.

Kitapları, konferansları ve bildirileriyle bütün dünyaca tanındı. Yönetiminde bulunduğu sadece Fransız Komünist Partisi'nin değil, Fransa'nın da dünya çapında sözcüsü oldu.

Stalin, Fidel Castro, Picasso, Aragon, Jan Pol Sartr (Jean-Paul Sartre), Klod Lévi Straus (Claude Lévi-Strauss), Gaston Başlar (Gaston Bachelard), Fransuva Moryak (François Mauriac), Moris Bejar (Maurice Béjar) gibi pek çok ünlü devlet adamı, bilim ve sanatçıyla görüşüp tanıştı.

Tek başına da kalsa her zaman doğruyu haykırdı. Don Kişot'u kendine rehber edindi. Üyesi olduğu Komünist Partisi'nin körü körüne Rusya'yı desteklemesini tenkit ettiği için partiden ihraç edildi.

Üniversite profesörlüğünden emekliye ayrıldıktan sonra telif çalışmalarına hız verdi. Her biri dünya çapında yankılar uyandıran 60'ı aşkın eser, on binlerce makale ve tebliğ yayınladı, binlerce konferans verdi.

Bütün ömrünü insanlığın huzur, mutluluk ve barış içinde yaşaması için ne yapılması gerektiği konusunda fikirler üreterek geçirdi.

İslâm'ı seçip Filistin halkının haklarını İsrail'e karşı savunmaya başladıktan sonra, pek çoğu İsrail yanlısı sermayenin elinde olan Batı basın-yayın organları ve büyük yayınevleri kendisine bir anda yüz çevirdi. Eskiden peşinden koşan Avrupa ve Amerika medyası onu tam bir sükût ambargosuna tâbi tuttu.

Bazıları gerçekten "şaheser" olan kitaplarıyla Garaudy, hâlâ bütün dünyada eserleri okunan ve kendisine hayranlık duyulan büyük bir düşünürdür. Dilimize 30'dan fazla eseri tercüme edilmiştir.

ROGER GARAUDY

Roger Garaudy

Yobazlıklar

Çeviren
Cemal Aydın

TÜRK EDEBİYATI VAKFI YAYINLARI 186

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16549

Eserin Fransızca adı
Intégrismes/Entegrizmler, Paris 1990

Kapak
Atilla Ceylan

Tashih
Belkis İbrahimhakkıoğlu

Baskı-Cilt
Şenyıldız Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi
No: 3 Kat: 2 Topkapı - İstanbul
Tel: 0.212 483 47 91 (Pbx)

1. Baskı, 2016

TÜRK EDEBİYATI VAKFI YAYINLARI
Divanyolu Cad. Nu: 14
Sultanahmet / İSTANBUL
Tel: (0212) 526 16 15 - 527 50 32
Faks: (0212) 513 77 49

www.turkedebiyati.com.tr
tedev30@gmail.com
tedev@turkedebiyati.com.tr

ISBN: 978-605-9320-06-1

İÇİNDEKİLER

Bu Eser	9
Giriş	
Yobazlık Nedir?	11
Birinci Bölüm	
Batı'daki Yobazlıklar	17
Bilimci Yobazlık	19
Stalinci Yobazlık	31
Vatikan Yobazlığı	49
İkinci Bölüm	
İslâmcı Yobazlığın Sebepleri	75
Sömürgeciliğin Yaraları: Cezayir İslâmcılığı	77
Batı'nın Düşüşü: İran İslâmcılığı	83
İsrail Yobazlığı ve Ortadoğu'daki Yobazlıklar	93
Suudi Yobazlığı ve Müslüman Kardeşler	97
Üçüncü Bölüm	
İslâmî Yobazlıkların Ortak Paydası	111
Fıkıhla Karıştırılan Şeriat	113
İslâm Rönesansı Mı?	133

Dördüncü Bölüm

Yobazlıkla Nasıl Mücadele Etmeli?137

Tavizler141

Saptırmalar151

Baskı157

Göçmenler Meselesi: Yobazlık ve Entegrasyon ..165

Üçüncü Dünya Ülkeleriyle İlişkilerde

Gerekli Değişim175

Sonuç

Diyalog185

BU ESER

Akla pranga vuran ve geçmişini güncelleştiremeyen *din-Aci yobazlık...* İnsan severlikten uzak, ırkçı ve saplantılı *etnik yobazlık...* Bilimi ilâh gibi görüp putlaştıran *bilimci-teknokratik yobazlık...* Kendi kazancı ve çıkarı için diğer halkları açlığa mahkûm eden *kapitalist yobazlık...* Marks'ın düşüncesini pespayeleştiren *sosyalist-komünist yobazlık...* Ve bugünün insanına hayatı zehreden, geleceğin insanını da şimdiden zehirleyen daha nice *yobazlıklar...* Kısacası, Batı'nın ve Doğu'nun bütün *yobazlıkları* bu eserde bir bir sergileniyor. Sadece sergilenmiyor, bu yobazlıklara karşı ne yapılması gerektiği de apaçık ortaya konuyor.

Gerçek bir düşünür olan Roje Garodi (Roger Garaudy) bu kitabında yeryüzü insanlığının mutlu bir geleceğe kavuşması için nelerin yapılması gerektiğini açıklıyor.

Eğer yazarın 1990'da yaptığı bu uyarılara kulak verilseydi, dünyamız şimdilerde bambaşka bir dünya olurdu... Genel bir kardeşlik havası eserdi. On binlerce insan yurdundan yuvasından göç etmek zorunda kalmaz, denizlerde boğulup kaybolmaz, Avrupa'nın kapılarına dayanmazdı... Avrupa'nın kendisi de yaşadığı ve yaşayacağı ekonomik krizlere kesinlikle maruz kalmazdı.

Hem Batılılara, hem de bizlere ağır eleştiriler getiren bu eserdeki görüşler dikkate alınmadan güler yüzlü bir gelecek kurulamaz!

* *

*

Bu eser Garaudy'nin hem sosyolog, psikolog ve felsefecilere, hem bilim ve fikir adamlarına, hem de İslâm başta olmak üzere her dinin mensup ve ileri gelenlerine seslendiği bir bildiridir. Bu arada sosyalistlere, marksistlere ve kapitalistlere de çağrı yapan ve çareler sunan bir elkitabıdır.

Bu sesleniş, basit bir çağrı değil, zaman zaman haykırış, zaman zaman ayıplayış, zaman zaman da zihinleri sarsan bir çığlıktır.

Çünkü Garaudy insanlığın hızla bir çıkmaza doğru gittiğini görüyor. Batı'nın bizzat içinde yaşamış bir Batılı olarak, Batılının zihniyetini herkesten daha iyi biliyor. Batılının parayı putlaştırarak bütün gezegeni önü alınmaz bir şekilde intihara sürüklediğinden emin. Bütün dünyayı peşinden sürükleyen Batı modelinin insanlık için hüsrandan başka bir şey getirmeyeceğinin bilincinde.

Seslenişleri, çığlıkları, haykırışları, bağırışları o yüzden çok güçlü.

Bu eser, insanlık için yüreği yanan ve bütün insanlığın kurtuluşu için çırpınan bir düşünürün feryadıdır.

Bu kitap, bütün insanlığın bugünü ve yarını için yapılması gerekenleri, insanlar artık uyansınlar diye, sertçe dilendirilen bir uyarıdır.

Eseri baştan sona dikkatle gözden geçiren okur, insanlığın hangi odaklar tarafından nasıl kandırıldığını, sahte sorunlarla insanların nasıl yanıltıldıklarını, gerçek hayatla hiç alâkası olmayan yapay ve anlamsız bir yaşantıyla nasıl oyalanmaya mahkûm edildiklerini görecektir. Sonuçta okur, zihnî bir silkiniş yaşayacak ve hakikatleri hiç çekinmeden

Don Kişot'ça dillendiren yazarı takdir edecek ve kendisine şükran duyacaktır.

* *

*

Bu eser daha önce bir başka mütercim tarafından dilimize aktarıldı ve “Entegrizm” üst başlığı ve “Kültürel İntihar” alt başlığı ile yayınlandı. Beş baskı yapan o eserde yazarın mesajını tama olarak yansıtmayan, hatta yanlış aksettiren çok ciddi bazı tercüme hataları vardı. O yüzden okur, yazarın ne dediğini hakkıyla anlayabilsin diye bu önemli kitabı yeni baştan tercüme ihtiyacı duyduk.

Tercümemize “Yobazlıklar” başlığını daha uygun gördük. Çünkü Fransızcasındaki “Intégrismes/Entegrizmler” ifadesinden Türk okuru pek bir şey anlamaz. Yeni bir kelime olduğu için Fransız okuru için de muğlaktır. Başlık olarak “Tutuculuklar”, “Bağnazlıklar”, “Köktenciler”, “Gericilikler”, “İnanç ve İdeoloji Kemikleşmeleri” adları da seçilebilirdi. Fakat “Yobazlıklar” ifadesinin yaptığı çağrışımları yapmazdı.

Eserin bilim ve fikir adamlarımıza önemli ufuklar açacağından ve gençlerimizi kitaptaki konularla ilgili kafa yormaya teşvik edeceğinden eminiz.

Cemal Aydın
Sultanahmet, 22 Temmuz 2016

GİRİŞ

YOBAZLIK NEDİR?

Yobazlıklar, ister teknokratik olsun ister Stalinci, ister Hristiyan, Yahudi ve İslâmcı olsun, bütün yobazlıklar günümüzde gelecek açısından en büyük tehlikeyi oluşturuyor.

Artık “karşılıklı kesin imha” (MAD*) ile diyalogdan başka seçeneğimizin kalmadığı şu çağda, bu yobazlıkların baskın duruma gelmesi, bütün insan topluluklarının bağnaz cemaatler hâlinde kendi içlerine kapanmalarına ve de kendilerini çatışmaya adamalarına yol açacaktır.

Bu kitap her türdeki ve her yerdeki yobazların dışlerini gıcırdatacaktır, çünkü hiçbirisi kendisinin böyle tanımlanmasını kabul etmez.

Oysa bizim yaptığımız şu tarif son derece açık ve net: Yobazlık, dînî veya siyasî bir inancı, o inancın tarihinin ön-

* *Terör dengesi* veya *karşılıklı kesin imha*, nükleer caydırıcılığa dayanan bir askeri strateji doktrindir. Kısaltılışı olan İngilizce MAD kelimesi aynı zamanda deli anlamına geldiğinden, bu ifadede nükleer silâh kullanmanın bir çılgınlık olduğuna ima vardır. Bu doktrin, Soğuk Savaş adı verilen dönemde hem Amerikalılar hem de Sovyetler Birliği (şimdiki Rusya’nın eski peykleriyle birlikte aldığı ad) tarafından, yani NATO ile Varşova paktı tarafından ortaya konmuştur. Bu doktrine göre, karşı tarafın böyle bir şeye cüret edememesi için, her iki taraf da birbirini imha edebilecek nükleer silah gücüne sahip olmalıdır. *Terör Dengesi* de denilen bu askeri doktrin, savaşa kalkışan bir tarafın, kendisinin de yok edileceğini göze almadan harekete geçmeyeceğine dikkat çeker, çev.

ceki bir döneminde bürünebildiği kültürel veya kurumsal şekliyle özdeşleştirmektir. Dolayısıyla da kendisinin mutlak bir hakikate sahip olduğuna ve onu herkese zorla kabul ettirmek gerektiğine inanmaktır.

Ve onlar şunlardır: Arkaik ve pozitivist bir bilim anlayışıyla her şeye cevap verebileceklerini iddia eden ve Batı'nın sonsuz üstünlüğüne inanan bilimcilik ve teknokrasi yobazları... Roma'daki Vatikan (Papalık) yobazlığı, İran yobazlığı, Cezayir yobazlığı, İsrail yobazlığı, "Müslüman Kardeşler" yobazlığı, Suudi yobazlığı veya Le Pen* yobazlığı...

Bu kitapta yobazlıkların bütün tür ve şekillerini, kaynakları ve kendilerine özgü nitelikleriyle bir bir ele alacağız. Ancak, İslâm dünyasındaki yobazlık depreminin ana üssü olan Suudi Arabistan'a öncelik tanıyacağız.

İslâmcı yobazlığın reddini biz, çöküş çanları çoktandır çalan bir Batı'dan hareketle dışardan değil de, içerden, yani İslâmcılığın İslâm'ın bir hastalığı olduğunu apaçık gözler önüne seren Kur'ân mesajından hareketle yapacağız.

Yapacağımız bu sentez, bazı çözümler teklif etmemize imkân verecektir.

En önce nelerin yapılmaması gerektiğini belirtelim: Ne tavizler vermeliyiz, ne asıl konunun dışına çıkmalıyız, ne de baskı yapmalıyız, tam aksine meselenin asıl köküne inmeliyiz, yani biz Batılılar, Üçüncü Dünya ülkeleriyle olan münasebetlerimizi ve evimizde Üçüncü Dünya ülkelerini temsil eden göçmen işçilerle olan ilişkilerimizi kökünden değiştirmeliyiz.

* Fransa'daki ırkçı Milli Cephe Partisi'nin lideri. 1975 yıllarında "Yirmi beş sene sonra bizim ülkemizin adı Fransa İslâm Cumhuriyeti olacaktır!" diyerek Fransız halkının İslâm düşmanlığını körüklüyordu. Şimdi de o partinin başkanlığını babasından devralan kızı aynı yolda yürüyor, çev.

Dar çerçeveli bir topluluğa ve onun dogmalarına (katı inançlarına) bağlı kalınarak hiçbir sorunun çözümlene-meyeceği şu günümüzde yobazlık, çağımızın en büyük tehlikesidir.

Diyalog ise, yobazlığın zıttıdır.

Ancak, efendi ile köle arasında diyalog olmaz. O yüzden, temel meseleler halledilmeden kurulacak diyalog, tam bir sahtekârlık olur. Çünkü yobazlık, aslında, Üçüncü Dünya ülkeleriyle ilişkileri ve bu ilişkilerden kaynaklanan her şeyi, yani işsizlikten göç hareketlerine ve başkalarının kültür ve inançlarını tanımaya kadar bütün o temel meseleleri unutmaktan kaynaklanmaktadır.

Yobazlık, elbette kökleri ekonomi ve siyasette var olan bir sorunu karşımıza çıkarıyor. Fakat yobazlığın aynı zamanda her medeniyeti tehdit eden ve onun kopmaz bir parçası olan manevî bir hastalık olduğunu da unutmayalım.

Ondan yakasını kurtarması için dünyanın asla bir Napolyon veya Sezar'a değil, sadece yeni Lutherlerin, yeni Gandilerin çağrısına uyacak milyonlarca erkek ve kadının kıyamına (ayaklanıp şahlanmasına) ihtiyacı vardır.

Bu kitap, basın yayın organlarının şartlandırması yüzünden, yobazlıkla İslâm'ı özdeşleştirmeye alışagelmış okuyucularda şok etkisi yaratacaktır.

İşin gerçeğine bakarsanız yobazlık, Üçüncü Dünya ülkelerinde aldığı bütün şekil ve türleriyle, Batı'nın Rönesans'tan bu yana kendi kalkınma ve kültür modelini zorla kabul ettirme iddiası yüzünden ortaya çıkmıştır.

Eserimizin plânı da zaten işte buna göre olacak, yani birinci ve asıl sebep olan Batılı yobazlık ele alınacak, ardından da ona tepki olarak doğmuş olan bütün diğer yobazlıklar işlenecektir.

“Entegrist” kelimesi dilde ve sözlüklerde ancak çok yakın bir dönemde görülmeye başlamıştır. Bu kelime ne *Grand Robert* sözlüğünün 1966 baskısında vardır, ne de *Encyclopædia Universalis*’in 1968 baskısında... *Petit Larousse* sözlüğünün 1966 baskısında bu kelime çok genel bir tarzda şöyle tarif edilir: “Bir doktrinin yeni şartlara uyarlanmasına karşı duranların takındığı tavır.”

1979 baskılı *Larousse* cep sözlüğü bu kelimeyi sırf Katolikliğe bağlar ve “modern hayatın şartlarına kendini uydurmayı hiç istemeyen bazı Katoliklerin kafa yapısı” diye tanımlar.

1984’de çıkan on iki ciltlik *Grand Larousse* bu kelimeyi daha kapsamlı bir şekilde tanımlar: “Dînî akımda, her türlü gelişmeye veya her türlü dönüşüme karşı çıkan katı ve sert tutum.” Verdiği örneklerin hepsi de Katolikliğe yönelik: “Modernleşme dönemindeki Papa 10. Pius (1903-1914) zamanında son derece kavgacı olan Katolik yobazlığı, II. Vatikan Konsili’nden sonra yeni bir canlılık kazanmıştır.” Bu kelimenin dînî alanın ötesindeki kullanımına da yer vererek şunu ilâve eder: “Siyasî doktrin konusunda tavizsiz tutuculuk” Liselerde kullanılan *Larousse* sözlüğün 1987 baskısı bundan öte bir şey söylemez: “Geleneğe sarılarak her türlü gelişmeyi reddeden bazı Katoliklerin tavrı” der Jean Dubois.

Yapılan bu tanımlardan yobazlığın belli başlı özellikleri ortaya çıkıyor. Birincisi, hareketsizliktir, yani “adapte olmayı ret”, “her türlü gelişmeye, her türlü değişmeye karşı katı bir şekilde direnme”; ikincisi, geçmişe dönmektir (“geleneğe sımsıkı sarılmak”, “tutuculuk”); üçüncüsü de, hoş-

görüsüzlük, içe kapalılık ve dogmatizmdir, yani “katılaşp kemikleşme”, “hırçınlaşma” ve “uzlaşmama”dır.

Bütün bunları göz önünde bulundurduğumuzda yobazlık; gelişmeye karşı hareketsizlik, modernizme karşı gelenekçilik, tarafsız bir tutum takınmaya karşı dogmacılık olarak karşımıza çıkıyor. Tek kelimeyle yobazlık, laikliğin zıttı olmuş oluyor.

Fransızca sözlüklerin, ülkemizdeki Devlet ile Kilise arasındaki çatışmalara bağlı olarak, Katolik yobazlığı üzerinde neden ısrarla durdurduklarını da böylece anlamış oluyoruz. Her biri (Kilise, Devlet) kurumunun gereklerini bir dünya görüşüne, bir *siyasî* görüşe dayandırdığı için, çatışma da *ideolojik* bir hâl alıyor.

Bağnazlıklar karşılıklı olarak birbirlerini besledikleri için, artık kavramlarda dahi bir anlam kayması kendini gösterir. Nitekim Kilisenin imtiyazlarının savunulması, din ve imanın savunması gibi sunulur; devlette ve okulda laikliğin savunulması ise, inancın pozitivist bir mantıkla dışlanmasına yol açar ve laiklik seve seve ateizmle özdeşirilir.

Böylece iki kurum arasındaki çatışmalı ilişki, insanın iki boyutunun, yani Allah'ın aşkınlığının (mütealliginin) veya insanın (Allah'a ihtiyaç duymaksızın) kendi kendine yeterliğinin karşılıklı olarak inkârına yönelir. Dolayısıyla ya Hz. İsa'ya sarılırsınız ya da (Tanrılara meydan okuyan) Promete'ye.

Kilisenin nüfuzunu yayma çabalarına karşı laikliğin gösterdiği haklı direniş, gitgide din adamları sınıfının bağnazlığına denk bir katılığa dönüşür: Pozitivizmin sınırlarını aşan meseleleri gündeme getirebilecek her bir şeyin (dinî inanış ve maneviyatın), özellikle de okullarda,

yok sayılması... Meselâ ister Bagavad-gîtâ, ister Kur'ân, isterse İbranî peygamberler (Eski Ahit), isterse İnciller olsun, “kutsal” denilen her metnin ders programlarından çıkarılması...

Hâlbuki “laik” kelimesi sadece ruhban (din adamları sınıfından) olmayan kimseyi ifade eder ve hiçbir şekilde ateizmi içermez.

“Tarafsızlık” bahanesiyle agnostisizm* devlet dinine dönüştürülür. *Grand Robert* sözlüğü “tarafsızlık”la ilgili olarak şunu der: Lâtincede *neuter* kelimesinden alınma *neutralité*/tarafsızlık kelimesi, “ne beriki ne öteki”, “ne iyi ne kötü, ne hayır ne şer, ne güzel ne çirkin” anlamına gelir. Aslında bu, insanın sırf insana özgü boyutlarının içdiş edilmesini çağrıştıran tuhaf bir mantıktır! Söz konusu sözlük “tarafsız” kelimesinin yukarıdaki tariflerden az sonra şu çok çarpıcı tanımını da verir: “Hayvan biliminde (zoolojide) bazı türler için (...) cinsiyetsiz olanlara denilir.”

* İnsanın Allah'ın var olup olmadığını bilemeyeceğini savunan doktrin, bilinemecilik, lâedriye, çev.

Birinci Bölüm

BATI'DAKİ YOBAZLIKLAR

BİLİMCİ YOBAZLIK

Fransız eğitim kurumları hâlâ 18. yüzyılın “Aydınlanma Felsefesi”nin damgasını taşıyor. O Aydınlanma Felsefesi ki, devletin bir yüzü ve bir hâkimiyet aracı hâline gelen Kilise’nin teokratik –bugün “totaliter” diyebileceğimiz– iddialarına karşı yürüttüğü haklı mücadelesinde, Volter (Voltaire) ile alaycı bir şüpheciliğe veya Olbah (Holbach) ile iç karartan dogmatik bir inkârcılığa varıp dayandı, Fransız İhtilâli’nin en civcivli ânında da tam bir soykırıma dönüşen bir iç savaşa* sebep oldu.

“Benim valilerim, benim jandarmalarım, benim piskoposlarını” diyen Napolyon’un tanrıtanımaz yeni ruhban sınıfından ve 1814-1830 arasındaki Restorasyon döneminin o uğursuz tepkisinden sonra, İhtilâl’in kazanımlarına sahip çıkıp devam ettirme kaygısıyla, hem “Aydınlanmacıların” ortalığı bir birine katan tenkitçi zihniyetini, hem de bu hareket karşı olan ve Kondorce’ye (Codorcet) göre de “ilerleme”ye karşı bir silâh olmaya devam eden ruhban sınıfının gericiliğini bertaraf edelim derken ortaya Sen-Simon (Saint-Simon) gibi teorisyenler çıktı. Ve bu teorisyenler,

* 1793 ile 1796 yılları arasında, Cumhuriyetçiler ile Kralcılar arasındaki bir iç savaşta 200 bin kişi ölmüştür, çev.

ilerlemeyi ve teknik aklı yeni bir din yaparak, sanayiciler ve mühendisler iktidarına ideolojik bir temel kazandırma ülküsüyle ortaya atıldılar.

Saint-Simon, hem Eski Rejimin geri gelmesine, hem de yeni ihtilâlciler tarafından sanayiciler iktidarının her ne bakımdan olursa olsun tartışma konusu yapılmasına karşı mücadele etmek üzere “Ben sanayicilerden yanayım!” diyerek tavrını açık ve net bir şekilde ortaya koyar.

Derken Saint-Simon, bilimi bir dogma hâline getirerek yeni bir din meydana getirir. “Okullarda kazandırılmış olan bilimsel görüşler, daha sonra onları kutsallaştıracak şekillere büründürülmelidir” der. Son eseri olan *Yeni Hıristiyanlık* kitabının gayesinin “16. yüzyılda başlamış olan devrimci dönemi sonlandırmak” olduğunu yazar. Aynı kaygıyı, Ogüst Kont’un (Auguste Comte) bütün eserlerinde, bilim ve siyaset anlayışında da görürüz.

“Düzen ve ilerleme” Auguste Comte’un sloganıdır. Yani, Eski Rejime karşı yeni sanayi düzeninin önünü açmak için “ilerleme” ve yeni tartışmalara ve sorgulamalara meydan vermemek için de “düzen”.

Yeni düzenin temel ilkesi, tespit edilen olgular, gözlemlenip ölçülebilen bu olgular arasındaki ilişkiler bütünü olarak tarif edilen “bilim”dir. Bilim bu kadarıyla yetinmelidir. Kökleri 13. yüzyıla kadar uzanan ve insanlığın teolojik çağını belirleyen bir sebepler ve gayeler arayışına her türlü geri dönüşü dışlamalıdır. Metafizik Çağ, 14. yüzyıldan, insanlığın kritik dönemi olan ve “Batı İhtilâli” adını alan ve Fransız İhtilâli ile doruk noktasına ulaşan 18. yüzyıla kadar uzanır. Pozitif Çağ, yani tabiata olduğu gibi insanlara da tatbik edilen ve siyaseti bir “sosyoloji”nin içinde eriten, o olgular, kanunlar ve ölçüler “biliminin” çağı ise,

Auguste Comte ile başlar. Bu çağ, kesin ve ispatlanmış bir dinle mühürlenmiş bir tarihin sonunu oluşturur. “Üç hâl kanunu*”nın hâkim olduğu bu tarih felsefesi, yer çekimi kanunuyla aynı derecede mutlak hakikat ve kesinliğe sahiptir. Dolayısıyla da bu felsefe, yeni ve son “insanlık dini” olan pozitivist dinin esasıdır.

Auguste Comte 1848’de “Bütün Avrupa Batı’sındaki Halkların Hür, Pozitif –pozitivist anlamında– Eğitimi Derneği”ni kurar. Bu derneği gerçek güçlerle ve sağlam temellerle destekleyebilmek için, “Muhafazakârlara Çağrı” yapar ve hatta Rus Çarı ile Osmanlı Sadrazamına şahsen başvurur!

İktidarlarını daha da sağlamlaştırmak için bilimci totalitarizmin bu dinine gerek olduğuna, her ne kadar Çar ve Vezir inanmış görünmeseler de, Auguste Comte’un pozitivistliği yaklaşık bir buçuk asırdan beri cumhuriyet eğitiminin üstü örtülü ön kabulü olmaya devam ede gelmiştir.

Çünkü Auguste Comte’un pozitivistliği, hem Kiliseyi teolojik Ortaçağ’ın karanlığını aşmış çağlara hapsederek Kilisenin iddialarının her türlü taarruzcu geri dönüşünün önünü kesmeye, hem de Batı’ya üstün ırk olma güvenini vermeye imkân sağlıyordu. Tabii bu üstün ırk güvencesi, –eski Kiliselerin paganların (çok tanrıya inananların) “Hristiyanlaştırma” vaftizlerini ve Amerika, Afrika veya Asya’daki o ilk *sömürgeci* girişimlerin kutsamalarını yaparken iddia ettikleri gibi– artık ilâhî seçimle (Allah tarafından seçilmiş millet şeklinde) değil de, akılcılığı, bilimciliği ve tekniği öne çıkaran ve “pozitif” çağa girilmiş olduğunu göstermekle gerçekleştirilecekti.

* Auguste Comte’a göre insanlık tarihi teolojik, metafizik ve pozitivist olmak üzere üç devreden oluşur, çev.

Sömürgecilik, bir zamanlar olduğu gibi İsa'nın öğretisini yaymakla değil de, artık "teolojik" dönemde kalmış "ilkel" halklara laik ve bilimsel bir medeniyet sunuyor olmakla kendini haklı gösteriyordu.

Bu ideolojinin en sivrilmiş savunucusu, laik ekolün kurucusu Jül Feri'nin (Jules Ferry), aynı zamanda Madagaskar, Tunus, Vietnam gibi yerlerde sömürgeciliğin yayılmasını sağlayan kişi olması tesadüfle değil, aksine entelektüel bir tutarlılıkla açıklanabilir. O Jules Ferry ki, bu ülkelere açtığı seferler ve sahip olduğu askerî hezimetlerden ötürü "Tonkinli*" lakabıyla anılır olmuştur.

Auguste Comte pozitivizminin İngiltere'deki diğer bir müridi olan Sturt Mıl (Stuart Mill) gibi, bu uyanık düşünür de (yani Jules Ferry) Fransa'da sömürgeciliğin en keskin teorisini olur. 28 Temmuz 1985 yılında Millet Meclisi'nde yaptığı bir konuşmada şöyle der: "Evet, bizim belli bir sisteme dayalı sömürgeci bir yayılma politikamız vardır. Bu sömürgecilik siyaseti şu üçlü temele dayanır: İktisadî, siyasî ve insanî..." (*Resmî Gazete*, s. 1062).

a) *İktisadî gereklilik*: "Sömürgeler, zengin ülkeler için en avantajlı bir sermaye yatırımdır; ünlü Stuart Mill bunu ispat etmiştir." Jules Ferry devamla "Bir sömürgecinin kurulması, bir pazarın açılması demektir" der.

b) *Siyasî gereklilik*: Bütün dünyada üslere sahip olmak. "Tunus bize bunun için lâzımdı, Saygon ve Koşinşin bize gerekliydi, bunun için Madagaskar bize lâzım, bunun için (Madagaskar'daki) Diego-Suarez limanındayız ve oraları asla terk etmeyeceğiz" (*Resmî Gazete*, s. 1068)

c) *İnsanî gereklilik*: "Biz medeniyet götürüyoruz."

* Uzakdoğu'daki Tonkin Körfezi'ndeki askerî hezimetten ötürü hasımları tarafından kendisine yakıştırılan lakap, çev.

Sömürgeciliğin bu ideolojik aklanması, o gün Meclis'te, Jules Ferry'nin sarsılmaz bir inancını sergilemesine yol açtı ki, bazı ayrıntıların hatırlatılması uygun olacak (*Resmî Gazete*, s. 1065-1066).

Camille Pelletan: “Top atışlarıyla dayatılan bu medeniyet ne mene bir medeniyettir?”

Jules Ferry: “İşte beyler, iddia bu; ben bunun siyaset olmadığını, bunun tarih de olmadığını söylemekte tereddüt etmiyorum; siyasî metafiziktir. Beyler, daha yüksek sesle ve daha gerçekçi söylemek lâzım! Açık ve net olarak demeliyiz ki, *gerçekte üstün ırklar aşağı ırklar karşısında bir hakka sahiptirler...*”

Aşırı sol sıralarından itiraz sesleri.

Jules Maigne: “Siz bunu insan haklarının ilân edildiği bir ülkede söyleme cüreti gösteriyorsunuz!”

De Gouilloutet: “Bu köleciliğin ve zenci köle tüccarlığının savunulması demektir!”

Jules Ferry: “Şayet Sayın Maigne haklıysa, şayet İnsan Hakları Beyannamesi Ekvator Afrika'sının Siyahları için yazılmışsa, o zaman hangi hakla siz onlara mal değiş tokuşunu, kaçakçılığı dayatıyorsunuz ki? Onlar sizi davet etmiyorlar.”

Jules Ferry bu ifadeleriyle sömürgeciliğin şu ön kabulünü gözler önüne serer: “İnsan Hakları”nın kendileri için söz konusu olmayacağı “geri kalmış” halklar üzerinde Batı'nın üstünlüğü.

Beş asırdan beridir bütün sömürgecilik zulümlerinin haklı gösterilmesine yarayan bu şuursuz ve öldürücü Batılı yobazlık, sömürgecilik serüvenlerinin tarih olarak en sonuncusunda, Amerikalılar tarafından Irak'a açılan Körfez Savaşında, bir kere daha o uğursuz rolünü oynadı.

Bu savaş, milletlerarası hukukun dokunulmaz itibarı adına, istilâ kurbanı egemen bir halkın (Kuveyt'in) savunulması olarak takdim edildi. Ne var ki, basit bir mukayese, bu "milletlerarası hukukun savunulması" ve Birleşmiş Milletler kararlarının ikiyüzlülüğünü apaçık ortaya koyar. Nitekim aşağıdaki örneklerde görüleceği üzere, *saldırının büyük bir devlet veya onun himayesindeki devletler tarafından yapılması* ile Üçüncü Dünya ülkelerinden biri tarafından yapılmasına göre tepki taban tabana zıt bir şekil alır:

–28 Ekim 1983: ABD Grenada'yı istilâ eder. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi derhal ülkenin terkedilmesini ister. ABD vetosunu kullanarak kararı geçersiz kılar.

–21 Aralık 1989: ABD Panama'yı istilâ eder. Panama'nın meşru temsilcisinin Güvenlik Konseyi önünde konuşmasını engellemeyi yasaklayacak kadar da işi ileriye götürürler.

–Haziran 1967: İsrail, Kudüs, Batı Şeria ve Gazze'yi işgal eder. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kudüs'ün uluslararası statüsüne yeniden dönülmesini ister (3 Temmuz 1969 tarihli 267 nolu karar). Birleşmiş Milletler Batı Şeria, Gazze ve Golan'daki tüm işgal birliklerinin geri çekilmesini karara bağlar (22 Kasım 1967 tarihli 242 nolu karar). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, işgal altındaki topraklarda Yahudi yerleşim bölgeleri kurulmasını yasaklar (Mart 1980 tarihli 467 nolu karar).

Milletlerarası hukukun yukarıda sıralanan hiçbir kararına saygı gösterilmemiştir. ABD bütün bu kararlarda veto hakkını kullanmıştır.

Ve işte tam zıttı tavrı: 2 Ağustos 1990'da Irak ordusu Kuveyt'e girer. ABD Irak'a derhal abluka altına alınmasını ister ve Körfez'e Vietnam'dan bu yana hiç görülmedik tarzda bir askerî güç sevkeder.

Bu kadar birbirine zıt tutumlar niye? Çünkü yukarıdaki ilk örneklerde yapılan işgaller Batı'nın sömürgeci eşkıyalık geleneğine uygundur, oysa Kuveyt meselesinde söz konusu olan Batı sömürgeciliğinin emir ve fermanlarına kulak asmamaktır.

Kuweyt, evet, Osmanlı İmparatorluğu dönemi boyunca olduğu kadar, İngiliz mandası altındayken de daima Irak'ın bir parçası olan Kuveyt, 19 Haziran 1961'de, petrol şirketlerinin isteği ve Batılıların onayladığı askerî bir müdahaleyle hiç yoktan “bağımsız” bir devlet hâline getirildi. Çünkü o devirde Irak Devlet Başkanı General Kasım 1961 başında (yabancı) petrol şirketlerinin imtiyaz haklarını ellerinden almaya karar vermişti. Bu şirketler, Irak'ın kendi ürettiği petrolün deniz yoluyla sevk edilmesini engellemek ve Kuveyt'in bitmez tükenmez zenginliklerine keyiflerince sahip olmak için, orada güçsüz ve köksüz bir devlet oluşturdular. Kukla bir başkan olarak da bir kabile reisini tahta oturttular. İşte o 1990 Ağustos ayına kadar hükûmet Emir Sabah ve ailesinden oluşuyordu. Oy kullanma hakkına nüfusun sadece yüzde 3'ü sahipti. Böyle bir seçimle oluşan sözde Meclis de 1986'da feshedilmişti.

Iraklı yöneticilere bırakılan tek seçenek şuydu: Ya Batılı efendilerinin istekleri doğrultusunda bu sözde devlet liderine petrol fiyatlarını indirip çıkarma izni veren sömürgeci dayatmayı sonsuza dek kabullenmek, ya da bu mahvedici kurmacaya son vermek.

Elbette bu seçenek, askerî bir harekâtla o bütünleşmeyi (Kuveyt'in Irak'la bütünleşmesini) sağlamak için kullanılan vahşi yöntemi mazur gösteremez.

Irak hükûmetinin binlerce rehineye oynattığı rol karşısında, dünyada milyonlarca insanın ve ailelerin duydu-

ğu kaygı ve tedirginlikleri de anlıyoruz. O 1990 yılında binlerce masum insanın takas malı gibi kullanılması dünya kamuoyuna haklı olarak kabul edilemez bir tavır olarak görünür. Fakat bu da o bağlamdaki şu dehşeti, yani Irak'a uygulanan ve (o rehineler kadar masum) milyonlarca insanın açlığa mahkûm eden o ablukayı mazur gösteremez.

Saddam Hüseyin'in kişiliğine gelince *Hatıralar, Yüzyılımızda Yalnız Yolculuğum* adlı eserimizde onunla ilgili düşüncelerimizi kamuoyuna açıklamış bulunuyoruz. O yüzden biz burada ne bir diktatörün, ne de onun rejiminin müdafaasını yapıyoruz, sadece Irak'a karşı yürütülen askerî operasyonların sömürgeci niteliğini gözler önüne seriyoruz.

Sömürgeci diktaya son verme girişimi, ABD'nin askerî müdahalesine yol açtı. ABD de bu müdahaleyi herhangi bir halkı ve ne olursa olsun bir hukuku korumak için değil de, Batılının her türden büyümesinin üssü olan Körfez petrollerini kontrol altına almak için yaptı.

O müdahale aynı zamanda da Üçüncü Dünya ülkelerini kendi zenginliklerinin yağmalanmasına karşı her çeşit mücadeleye girmekten caydırmak istenmiştir. Dahası, bir ambargo ile yetinilmeyip savaş sebebi olan bir "abluka" tahriklerine başvurularak, ABD'nin diğer Batılı ülkeler üzerindeki hegemonyasını muhafaza etmek niyetinde olduğunu göstermek gayesi de güdülmüştür.

Dünya çapında bir casusluk ve canilik yuvası olan CIA'in eski şefi Başkan Bush'un böylesi bir sömürgeci siyaseti ise, bütün Arap dünyasında bu yeni sömürgeci saldırıya karşı tepki olarak ister istemez bir yobazlık dalgasının doğmasına sebep oldu. Bu yeni sömürgeci savaş, kasıtlı olarak zenginlerin yoksullara karşı açtıkları bir savaş, yani bütün Üçüncü Dünya ülkelerini sömürgeci ilişki-

lerin devamı ve bütün Batı'yı da ABD'ye karşı bağımlılığın devamı ile tehdit eden bir savaşa kasten sürükledi.

Yobazlığın en sinsi şekli belki de şudur: Batı'nın bilim ve teknik yönden diğer bütün hayat tarzlarından üstün olduğuna kesin mutlak inanç... O hayat tarzları ki, geleneklere gerici bir sadakatle bağlıdırlar... "Teolojik" bağınazlıkla damgalıdırlar... Tek kriteri tabiat ve insanlara karşı bilim ve tekniği sayesinde hükümlan olan "medeniyete" ve "ilerlemeye" karşıdırlar.

Kültür ve medeniyetler sıralamasındaki bu pozitivist anlayışa göre, teolojik –tarifi gereği ilkel ve geri– çağ, "asimilasyon" adı verilen bütün sömürgeci politikalara ideolojik dayanak vazifesi görmüştür. Sömürgeci politikaların işi gücü, "yerli seçkin tabakayı", yani işgalcinin sistemiyle özdeşleşmek için kendi öz kültürlerini reddetmeyi kabul etmiş kimseleri, işgalcilerle bütünleştirmekten ibaret. Söz gelişi, Cezayir 1881'den itibaren artık "sömürge" değil de eyalet olarak adlandırılarak, Fransa'yla tamamen "bütünleştirilmiş"ti.

Jül Feri'nin (Jules Ferry) laik seçkin tabaka yoluyla Müslümanları fethetme şeklindeki o müthiş düşüncesi, şu sonucu verdi: 1880 yılında okul çağındaki Müslüman çocukların Fransız okullarında okuyanların oranı % 1,9, 1908'de % 4,3 ve 1944'te % 8,8 oldu. Böylece Emir Abdülkadir Cezâirî döneminde Arap dilindeki "okumuş" oranı % 65'e ulaşmış bir ülke olan Cezayir, yüz yirmi beş senelik "Fransız varlığı"nın ardından % 65'i okuryazar olmayan bir ülkeye dönüştü. Cezayir bağımsızlığa kavuştuğunda durum bu idi. Çünkü Arap kültürü tu kaka edilmiş, Fransız kültürü ise sadece önemsiz bir azınlığa ulaşabilmişti.

Encyclopædia Universalis “asimilasyonun/ kendine benzetip eritmenin” üç kriterini sömürgecilik değil de göç çerçevesinde şöyle özetler:

–*Kültürünü benimsetme*, göçmen bu yolla kendi kültürünü reddederek “ev sahibi ülkenin” değerlerini ve davranış kurallarını benimser.

–*Entegrasyon*, kendine benzetilmeye/asimile olmaya “aday” durumundaki kişinin şahsındaki başkalaşımlara göre değerlendirilip belirlenir.

–*Dağılma*. Yapılan tanımı aktarıyorum: “Yeni gelenler ayrı bir kimliği muhafaza ettikleri müddetçe massetme (yabancıyı yeni toplum içinde eritme) tamamlanmış olmaz. (...) Kimliğin (sosyal kimliğin) bütünüyle kaybolması, topyekûn massetmenin gerçekleştiğinin olumlu göstergesidir.” (*Encyclopædia Universalis*, c. 2, s. 618). Artık göçmenler, topluluk olarak varlıklarını devam ettiremez ve Batı bireyciliğinin normlarına göre dağılıp giderler.

Gerçek şu ki, Batı “modernite”sine varıp dayandığı iddia edilen insanlığın düz bir çizgi hâlinde ilerleyip geliştiği şeklindeki dogma, sadece bütün diğer medeniyetleri inkâra veya imhaya götürmekle kalmamış, *topluluk* boyutunun *bireycilik* adına, insanın *aşkınlık* boyutunun da *pozitivizm* adına budanıp cılızlaşmasına yol açarak, bizzat Batı medeniyetini de yoksullaşmaya sevk etmiştir.

Pozitivizm, aşkınlık ve topluluğun inkârıyla kirletilmiş bu laiklik anlayışı, Batı’yı ahlâkî bir iflasa sürüklemiştir.

Bütün yobazlıklar gibi, bu totaliter bilimciliğin bütün dogmaları da arkaiktir/çağdışıdır. Bilimci pozitivizm, bir asırdan daha fazla bir zaman beri geçerliğini yitirmiş bir bilim anlayışına dayanıyor ki o da Ogüst Kont’un (Auguste Comte) mekanikçi anlayışıdır. Bu mekanikçi anlayışa

göre dünya, hareketsiz bir mekân ve düz çizgili bir zaman içinde, birbirlerini kesinlikle ölçülebilen itişlerle harekete geçiren sınırlı kümelerden oluşur. Bütün bunlar insanın ve onun sorularının dışında varlıklarını devam ettirirler. Bu insansız dünya (anlayışı), bugün, iki bin yıldan daha fazla bir zaman öncesindeki Epikür'ün atomcu felsefesi kadar arkaiktir.

Bu yüzyılın ilk yarısında bilimlerin gösterdiği gelişme, izafiyet teorisinin ve kuantum fiziğinin keşfi sayesinde bizlerin dünya karşısında hazır bir yapının değil, aksine yaratılacak ve hep doğuş hâlindeki bir eserin önünde olduğumuzu öğretti. Bütün modern fiziğin temelindeki bu iki teori, bakış açımızı kökünden değiştirdi.

Kuantum fiziği açısından, diğer nesnelerden ve insandan ayrılmış, kendisiyle özdeş “nesne” kavramı diye bir şey yoktur. Çünkü gözlemleyen de işin içindedir; kâinatsa, her alt kümenin ancak asıl kümeyle olan bağlarıyla tanımlandığı bir karşılıklı ilişkiler dokusudur. Kitlenin artık yalnızca enerjinin görünmesi demek olduğunu gösteren izafiyet, bize kozmosu, kavranılamaz “maddenin” ancak yaptığı eylemle kendini gösterdiği bir okyanus olarak takdim ediyor.

Aynştayn (Einstein), klâsik fiziğin bütün kavramlarını yerle bir ederken, bu akıl depreminin trajik bir tecrübesini yaşadı: “Sanki toprak ayaklarımızın altından kayıp gidiyordu. Artık hiçbir yerde üzerine dayanacak, üstüne inşa edilecek hiçbir somut şey kalmıyordu” diyordu *Benim İnan-dıklarım* adlı eserinde.

Geçmişe taparcasına bağlı ve ölü bir bilim anlayışına dayanan bilimcilik, bir tür batıl inanış hâlini almış, daha doğrusu totaliter bir yobazlığa dönüşmüştür. Çünkü bu “bi-

limcilik” anlayışı, “bilim” bütün problemleri çözebilir şeklindeki bir ön kabule dayanır. Bilimin çözemediği, deneyemediği ve önceden kestiremediği şey veya şeylerse, yok hükmündedir, mevcut değildir. Her şeyi basite indirgeyici bu pozitivizm, hayatın aşk, sanatçı yaratıcılık, iman gibi en yüce boyutlarını dışlar.

Gerici olan bu bilimci yobazlık, Batı kültürünün, teknolojik bir zihniyeti besleyen, o çürüme ve çözülüşünün hem belirtilerinden biri, hem de (asıl sebep ve) etkenlerinden biridir.

Teknik imkânlarımızın, insanî gayeler üzerinde hiç kafa yormadan, gelişip serpilmesi, insanın ve gezegeninin canlanıp şenlenmesine değil de mahvolup gitmesine hizmet ediyor.

Bugün “marksizm” diye adlandırılan, gerçekte ise marksizmin sapması demek olan bu sistem (yani o zamanki Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği), Batı’nın o pozitivist bilimciliğinin lekelerini taşıyor.

STALİNCİ YOBAZLIK

Marks'ın düşüncesi, genellikle “marksizm” denilen şu sisteme pek az benzer.

Marks, kendi düşüncesini bir “ekonomik determinizm” gibi tarif edenlere, ortadaki bu yeni sebeplerden ötürü, şu sözünü bir kere daha tekrarlamaktan geri kalmazdı: “Marksizm buysa, ben Karl Marks kesinlikle marksist değilim!”

Marks'ın sahte mirasçılarındaki bütün o yobazca sapmalar, “bilimsel” sosyalizmin bizzat tanımında yapılan bir yanlış anlamayla başladı. “Bilimsel” terimi, pozitivizm mânâsında ele alındı. Yani bilgi, insanın, tarihinin ve yapıp ettiklerinin bilgisi de dâhil, “olgular/vâkıalar” ve “kanunlar” bilgisine indirgenerek kesin bir hakikate ulaşılabileceği ve buradan hareketle de bir ahlâk ve siyaset çıkarılabileceği iddiasına dört elle sarılındı.

Bu ise, bilim ve tekniklerin bize gayeler değil de vasıtalar temin ettiklerini ve sosyalizmin ancak kullandığı vasıtalarda “bilimsel” olabileceğini unutmak demektir.

Marks “bilimsel” sosyalizmi, ütopyanın karşısına çıkarmaz. Marks “bütüncül insan”ın ütopyasının, 19. yüzyıl ortasında, ütopyadan “gerçek harekete” geçebilecek o tarihî gücünü –işçi sınıfını– nasıl bulup da gerçekleştirdiği-

ni gösterir. Piyasa ekonomisi ve insanları izole eden rekabet karşısında o tarihî güç, “şuurlu bir plâna göre”, bir toplum meydana getirecektir. Ve o toplumda “her bir kimse-nin gelişip serpilmesi demek, herkesin gelişip serpilmesi demektir” (*Komünist Manifestosu*).

Marks, hiçbir zaman sosyalizmin bir teoremin sonucu olduğunu ileri sürmedi.

Marks ekonominin en önemsiz bir analizine dahi girişmeden önce, sosyalizmin bütün ana konularını dile getirmişti. 1843’ten itibaren, yani *Kapital*’den yirmi sene önce sosyalisttir. O bu sosyalistliğini bir ahlâkî tercihle yapmıştır ve döneminin filozoflarının tabiriyle “insanın aşağılanmış, köleleştirilmiş, terkedilmiş, horlanmış bir varlık olduğu bütün ilişkileri altüst etmenin kesin zorunluluğu” adını verdiği *bir iman eylemiyle* gerçekleştirmiştir. Aynı tarihte, proletaryanın “tarihî görevi”ni de “insanın topyekûn yeniden fethi” olarak tarif etmiştir.

Marks sosyalizmi, sosyalizmin asıl hedef ve maksatlarının ne olması gerektiğinden hareketle şöyle tanımlar: Bir toplum öyle bir ekonomik, siyasî ve kültürel şartlar meydana getirmeli ki o toplumda “kendisinde bir Rafael (ünlü İtalyan ressam ve mimar Raffaello Sanzio) yeteneği taşıyan kişi o yeteneğini tam anlamıyla geliştirip gerçekleştirebilsin!”

Marks’ın düşüncesi yobaz dogmatizmin zıttı olan tenkitçi bir felsefedir.

Dogmacılık, insanoğlunun zihninde iyice yer etme ve ona mutlak hakikati söyleme kuruntusuna veya iddiasına dayanır. Buna karşılık tenkitçi felsefe, bizim tabiat, tarih veya Allah hakkında söylediklerimizin hepsinin bir insan tarafından söylendiğinin bilincinde olmaktır. O yüzden de

o söylenen şey, geçici ve bizim o anki bilgi ve tecrübelerimize bağlı bir ifadeden ibarettir. Marks “bilimsel” sosyalizmini işte bu mânâda, sadece bu mânâda ifade ediyordu. Yoksa pozitivist anlamda ve gerçekliğin kapsayıcı, kusursuz ve değişmez “yansıması” olduğunu iddia eden bilimci yobazlık anlamında dile getirmiyordu. Tarihinin şu veya bu dönemindeki dünyanın yapısının evrensel ve ebedî olduğuna inanan “akılcı” bir yobazlık anlamında ise asla.

Engels, *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm* adlı kitaplarında, sosyalist doktrinin bu tarihî göreceliğinin altını çizer. Engels, sosyalizmin öncülerinde, özellikle ideolojik kuruntudan arındırarak getirip sundukları hakikatleri araştırır. Çünkü ideolojik kuruntuya göre “sosyalizm, zamandan, mekândan ve beşer tarihinin gelişiminden bağımsız (...) mutlak hakikatin, mutlak aklın ve mutlak adaletin ifadesi”, ilâhî bir vahyin veya değişmez ve şaşmaz bir aklın meyvesidir.

Sosyalizmi bir bilim hâline getirmek için her şeyden önce onu “gerçek bir zemin üzerine” oturtmak lâzımdı. “Yapılacak iş artık olabildiğince mükemmel bir sosyal sistem kurmaktan ibaret değildi, aksine bu sosyal sınıfları ve onların çatışmalarını kaçınılmaz şekilde doğuran ekonominin tarihî seyrini incelemek ve böylece ortaya konan ekonomik durumun içinde çatışmayı çözecek araçları keşfetmek de gerekiyordu.”

Bu “bilimsel sosyalizm” anlayışı, Marks’ın aşırı taklitçilerinin pozitivist yobazlığından adamakıllı farklıdır.

1961’de Althusser, “bilimsel teori” ile “ideoloji” arasında ya ak ya kara türü bir zıtlıktan gidiyor ve Marks’ın 1844-45 yıllarında ideolojiden bilime bir sıçrayışta geçiverdiğini, böylece de “epistemolojik bir kopma” yaşadığını kesin

bir dille söylüyordu. 1982 yılında kaleme aldığı *John Lewis'e Cevap* başlıklı yazıda bu tez artık –Fransa'da bile– savunulabilir olmaktan çıkmıştı, çünkü aradan geçen sürede 1857-58 tarihli *Grundrisse**'nin çevirisi yayımlanmıştı. Oysa *Taslaklar*'da, Althusser'in üzümlere kabul etmek zorunda kaldığı gibi, “çoğu zaman yabancılaşma söz konusudur”. Hatta 1867'de *Kapital* içinde de ondan söz edildiğini kabul eder. Besbelli Marks'a marksist olmak için pek zaman kalmıyor!

O “kopma” iteklendikçe, sonunda o kopmanın aslında Marks ile Althusser arasında yer aldığı düşünülmeye başlanır. Marks “ideoloji”den yanadır, Althusser'se “bilim”den yana (!).

Marks'ta sosyalizm anlayışı, bilginin tenkitçi bir felsefesine dayanır. *Feuerbach Üzerine Tezler* esrinden itibaren Marks, 18. asır Fransız filozoflarının deneyci materyalizminin temelindeki hatayı fark etmişti. Onlar bilginin “aktif anını”, yani *eylemi* görmemişlerdi. O *eylemle*, insan eşyayı tanımak için eşyanın önünde gider. Eşyayı algılamak için şemalar, eşyayı tasavvur etmek için varsayımlar, modeller geliştirir. Ardından da uygulamayla şemalarının, varsayımlarının ve modellerinin doğruluğunu tahkik eder. Bilgi, “modeller”in bir inşasıdır ve o modellerin değerinin tek kriteri de uygulamadır.

Kant, Fichte ve Hegel tarafından geliştirilen bilginin bu aktif anına Marks büyük önem atfediyordu. Nitekim marksist felsefenin ana felsefi kaynağının, doğrudan doğruya Alman idealizmi olduğunu her zaman ilân etmişti. Alman *idealizmi* üzerinde ısrarla duruyorum, çünkü bu felsefenin için-

* *Taslaklar*. Marks'ın ekonomi politığın eleştirisinin taslakları, çev.

de elbette Feuerbach da var, ama o, temel kaynak olarak zikredilmez. Engels, *Ludwig Feuerbach* adlı eserinde, Feuerbach'ın Hegel'den "son derecede fakir kaldığını" durmadan tekrarlar. *Köylülerin Savaşı* kitabının 1874 baskısının önsözünde şu açıklamada bulunur: "Daha önceden Alman felsefesi, özellikle de Hegel'inki var olmasaydı eğer, bilimsel sosyalizm... belki de hiç gerçekleştirilemeyecekti".

1891 de tekrar teyit eder: "Biz, Alman sosyalistleri, köklerimizizi yalnızca Saint-Simon, Fourier, Owen'dan değil, Kant, Fichte ve Hegel'den de almaktan şeref duyarız." Hiçbir şekilde o, ütopyacılar tarzında sosyalist bir sistem kurmaya çalışmaz. "Ben geleceğin meyhaneleri için reçete yazmıyorum" diyordu. Yalnızca kendi zamanının en gelişmiş kapitalist toplumu olan İngiltere'nin büyüme kanunlarını ve yapısını analiz eder.

O kapitalist toplumun iki temel özelliğini ortaya çıkarır. Pazar ekonomisinde, yani insanın emeği dâhil her şeyin meta olduğu bir toplumda, gerçek anlamda insanî hiçbir gayeye yer vermeyen bir cangıl düzeni (orman kanunun geçerliği olduğu ve güçlünün güçsüzü ezdiği bir ortam) kurulur. Nitekim Marks, Darwin'i okuduktan sonra Engels'e, kapitalizmin pazar ekonomisinin "ekonominin hayvanî şekillerinden kurtulmuş değildir" diye yazar.

Joseph Bloch'a Mektup'unda bu tabloyu şöyle özetler: "Burada birbirlerine ters düşerek çatışan *güçler dörtgeni* yaratan pek çok güç görürüz. Bu dörtgenlerin sayısı sonsuza kadar gider. Biz bunların tamamından çıkan sonuca *tarihî olay* diyoruz. Ona da kör ve *bilinçsiz* hareket eden bir gücün ürünü diye bakabiliriz. Çünkü her bireyin arzuladığı şey, diğer her birey tarafından engellenir, neticede ortaya çıkansa, kimsenin istemediği bir şeydir"

Bu Darwinci rekabetlerin sonucunda, bir yanda servet ve iktidarın, diğer yanda ise sefaletin ve bağımlılığın gitgide artan şekilde kutuplaştığı görülüyor.

Sosyal ilişkilerin düzenlenişinin o başka şekli, yani bilinçli ve oldukça insanî düzenlenmesi konusunda Marks sadece gayeleri belirler.

“İnsanın yabancılaştırılmasına yol açan üretim araçlarındaki özel mülkiyetinin kaldırılması demek olan komünizm, işte o hâliyle, insanî cevherin (insanî kimliğin ve kişiliğin) insan tarafından ve insan için gerçek anlamda sahiplenilmesi demektir. Komünizm, insanın tam ve şuurlu olarak yeniden fethidir. Komünizm, sosyal insanın, yani (giderek insanîleşmiş ve paylaşımcı hâle gelmiş) dayanışmacı insanın önceki gelişimiyle edindiği bütün o zenginlikten hiçbir şeyi ret ve terk etmez. İnsan kendi evrensel varlığını, evrensel bir şekilde, dolayısıyla bütüncül insan hâlinde sahiplenir” diye yazar Marks, 1844 *Elyazmaları*’nda (“Yabancılaştırılmış Emek”).

Marks, 19. yüzyıl İngiliz ekonomisinin gelişim kanunlarının incelenmesinden hareketle, sosyalizmi, olgunluğuna yeterince ermiş bir kapitalizmin çelişkilerinin aşılması olarak tasavvur ediyordu. Marks’ın kanaatine, Fransız İhtilâli bu modeli sağlamıştı. Çünkü bir sosyal sınıf, yani burjuvazi, ekonomik yönden hâkim hâle gelmişken sosyal ve siyasî ilişkiler, hâlâ feodal nitelikteki yapılar yüzünden engellenen bu gelişmeye uygun düşmüyordu. İhtilâl, o köhnemiş yapıları yıkıp yok etmek ve de siyasî ve sosyal rejimi iktisadî realiteyle uyumlu hâle getirmekten ibarettir. Marks’a göre, Batı Avrupa’daki –özellikle de İngiltere ve Fransa’daki– sanayileşmeden dolayı hızla artan işçi sınıfı, yeni “yükselen sınıf”tır. Bu sınıfın görevi, sosyal ve siyasî yapılanmada, ken-

disinin ortaya koyduğu sistemleri artık dizginleyemeyen bir burjuvazinin üzerinde proletaryanın hegemonyasını iktisadî realitesiyle uyumlu şekle sokmaktır.

Ne var ki, marksizmi temel alan ilk ihtilâl, tarihî açıdan baktığımızda, Marks'ın tahmin ve varsayımına uyan şartlarda ortaya çıkmamış ve gelişmemiştir.

İngiltere'den farklı olarak 1917 Rusya'sı o kadar az sanayileşmişti ki, işçi sınıfı çalışan nüfusun ancak %3'ünü oluşturuyordu. O yüzden de burjuvaziden nöbeti devralamazdı. Zaten o burjuvazinin kendisi de cılızdı ve Çar rejiminin feodal kalıntılarına karşı kendi ihtilâlini yapamazdı.

Böyle bir durumun, devrimin kendi gelişmesi açısından sonuçları nelerdir? Böylesi şartlarda bir ihtilâl, sadece kapitalizmin şartlarının basit bir olgunlaşmasıyla gerçekleştirilemez. Öyle bir ihtilâl, ister istemez *günün hâl ve şartlarına* bağlı bir ihtilâl olur. Nitekim o dönemin hâl ve şartları şöyledir: 1917 Rusya'sında, köylüler ile birtakım feodal kalıntılar arasındaki bir muhalefet... Lenin'in *Rusya'da Kapitalizmin Gelişimi* kitabında tahlil ettiği o köylüler ile köylü kesiminin yeni kapitalist sömürü şekilleri arasındaki tezatlar... Nihayet, bu sorunların bütününe çözebilecek sistemin aczini gözler önüne seren savaş ve bozgun... Öyle ki Lenin, kendisini şu son derece garip bir durumun karşısında buldu: Nerdeyse proletaryası olmayan bir proletarya devrimini, sosyalist hedefler uğruna mücadele etmeyen köylülerle gerçekleştirmek.

O ihtilâl, *günün hâl ve şartlarına* bağlı ve aynı sebeplerden dolayı da *tam zamanında* yapılmış bir ihtilâldi. Marks ile Engels'in tavsiye ettikleri gibi, uzun bir olgunlaşma süreciyle değil de, atik bir eylemle gerçekleşmişti. Çünkü asıl söz konusu olan birbirinin benzeri olmayan

bir yığın zıtlıkların bir araya geldiği ânı yakalamaktı. Kışlık Sarayı'na* yapılan baskın bunun simgesi olduğuna göre, eski sistemle iplerin koptuğu ânı temsil edecek olan bir saldırı ve baskındı.

Lenin, marksist şemadan bu uzaklaşmanın elbette bilincindeydi. Sözde sıkı doktrin bağılısı, gerçekte ise dogmatik olan Kautsky gibi marksistlerin tenkitlerini Lenin'in ânında reddettiği doğrudur. Nitekim Kautsky, "Rusya'da genel geçerliği olan şartlar gerçekleşmemiştir (...), öyleyse ihtilâl yapmamak gerekirdi" diyordu. Lenin bu itiraza kulak asmaz.

Daha 1902'lerde Lenin *Ne Yapmalı?* adlı broşüründe, ihtilâl bilincinin bizzat işçi sınıfında, ekonomik ilişkiler ve sendikal mücadeleler ortamında, kendiliğinden doğamayacağını, bu bilincin o ortama "dışarıdan" getirilmesi gerektiğini izah ediyordu.

İşçi sınıfına tarihî görevinin bilincini, o görevi hakkıyla yerine getirmek için gerekli örgütlenme ve strateji biçimlerini "dışarıdan" getirmek, işte komünist partisinin vazifesi budur.

Fransız İhtilâli örneğinden hareketle Marks'ın tasarladığı devrimci şema, o zaman Lenin tarafından yıkılır. Çünkü iktisadî bakımdan hâkim bir sınıfın, kendisinin zaten gerçekte var olan ekonomik hegemonyasıyla, siyasî ve sosyal kurumlarla uyumlu hâle getirilmesi yerine, tam aksine, asıl söz konusu olan, elverişli tarihî ortamdan hareketle, partinin yönetiminde, siyasî iktidarı ele geçirmek, ardın-

* Kışlık Sarayı, 1732'den 1917'ye kadar Rus Çarlarının kaldığı resmî saraydı. 1917'de Rus Devrimi sırasında Bolşevikler tarafından ele geçirildi ve çarlığa son verildi. Binanın orijinali Deli Petro tarafından yaptırılmıştı, çev.

dan da bu iktidar sayesinde, sosyalizmin iktisadî şartlarını oluşturmaktır.

Proletaryasız veya en azından tohum hâlindeki bir proletarya ile bir “proletarya” ihtilâli yapmaya kalkışmak, elbette tarihî bir paradokstur/çelişkidir.

Bu sapmanın bedeli korkunç olacaktır. Troçki’nin vurguladığı gibi: Parti (Komünist Partisi) sınıf adına, peşinden örgüt, parti adına; yöneticiler, örgüt adına konuşur ve nihayetinde de bir tek kişi herkes adına konuşur ve düşünür hâle gelir.

Lenin bu çelişkinin ve tehlikelerinin bilincindeydi. 1917’den itibaren *Nisan Tezleri* ve *Devlet ve Devrim* kitaplarında, *Ne Yapmalı?* adlı kitapçığında ve 1905’ten sonra, ihtilâl hareketinin gerilediği bir dönemde savunuklarına zıt tezler geliştirir. 1917’de, Marks’ın *Kugelman’a Mektuplar* adlı eserine yazdığı önsözde Marks’ın hiçbir şeye “kitlelerin tarihî inisiyatifi” kadar değer vermediğini hatırlatır. Yoldaşlarından bazıları, “kendiliğinden olma”, “dışarıdan getirilen bilincin” zıttıdır diyerek, bu tavır değişikliğini protesto eder. Lenin’se onları 1917’de 1905 devrimini yapmak isteyen “yaşlı bolşevikler” olarak görür. Şöyle yazar: “Milyonlarca insanın inisiyatifi, her zaman birkaç yönetici ve teorisyenin düşüncelerinden, hatta en dâhice düşüncelerinden bile çok daha dâhice bir şey ortaya koyabilir.”

Lenin işin başından itibaren inanmıştı ki, amansızca düşman ve Rusya’yı uzun süre “kuşatma altında” tutmaya niyetli bir Avrupa ortamında bu ihtilâl, kendisinin kurtuluş görevine sadık kalmaya ne zaman bulabilecekti, ne de imkân... Lenin, “Ortaklaşa Çalışma” ile ilgili ölümünden önce yayınladığı son makalesinde, kararların alınması ve ha-

zırlanmasında, kooperatif formülünün, köylüler dâhil, geniş kitlelerin işbirliğini sağlayacak yegâne formül olduğunu belirtir. Fakat bu “özyönetime” erişmek için yirmi beş ilâ otuz yıllık bir süreyi öngörür, böylece köylüleri bizzat kendi tecrübelerinden hareketle buna inanacak ve kendilerine güvenebileceklerdir.

Eğitim ve kültür konusunda da, aynı demokrasi tasasını yani katılımcı olunması kaygısını taşır. Yukarıda sözünü ettiğimiz makalesinde, “kültür devrimi” adını verdiği meseleyi açıklığa kavuşturur. Eğitimsiz bir halkın içinde, diye yazar, kararların alınmasında geniş kitleler tarafından gerçek bir katılım gerçekleştirilemez. Şu hâlde, diye haykırır, bizler ancak kültürlü, geniş kitlelerin alınacak kararlarda gerçekten söz sahibi olabilecekleri bu kültür devrimini gerçekleştirdiğimiz takdirde, sosyalist bir ülke olacağız.

Bu ise, devrimin iyi niyetli bir çevrede yavaş bir ritimle gelişebilmesini gerektiriyordu, yanı sıra da hem ekonomik durumları, hem de işçi sınıflarının maddî ve kültürel gücüyle bu yola girmeye iyi hazırlanmış halkların desteği ve örneğiyle olmasını zorunlu kılıyordu. Lenin şunun bilincindeydi: Avrupa proletaryası kendi devrimini yapmazsa, Rusya gibi bir ülkede sosyalizm sürekli olarak kurulamaz ve bu sosyalizm hakiki bir sosyalizm olamazdı. Almanya’da yapılacak bir ihtilâl güveniyordu. Almanya’daki Spartaküsçü Hareket’in* ezilmesinden ve Karl Liebknecht ile Ro-

* Roma’da o çok meşhur köle ayaklanmasını başlatan Spartaküs adından ilhamla kurulan aşırı solcu, marksist ve devrimci bu hareket, Birinci Dünya Savaşı ile 1918-1919 yıllarında aktıftı. Ülke çapında genel bir greve başvurarak ihtilâl yapmak istiyorlardı, fakat başaramadılar, yukarıda adı geçen iki lideri de ortadan kaldırıldı, çev.

sa Luxemburg'un idam edilmesinden sonra artık o destekten umudunu kesti.

Derken gerçekleştirdiği eserinin başarısızlığa mahkûm olduğunu anlar ve 1920'de şöyle yazar: “Bizim Sovyetlerimiz (halk delegelerinden oluşan meclislerimiz), bugünkü işleyiş şartları içinde, yani alınan kararlarda büyük kitlelerin gerçek bir katılımının olmadığı, sadece militanlarımızın en eğitimlilerinden bazılarının yönetimi altındaki bu sovyetlerimiz, gerektiğinde hâlâ sosyalizmi halk için kurabilirler, fakat onu artık halk ile kuramazlar.” Lenin 1920'de o korkunç ânın gelişini pekâlâ görüyordu. “Bizim baş düşmanımız, devlette veya partide idari makamda bulunan bürokrattır, komünist militandır!” dedikten sonra, *Proletarya Devleti*'nden söz eden Troçki'ye verdiği bir cevapta şunu ilâve edecektir: “Siz neden bahsediyorsunuz? O bir masal! Bizim devletimiz teorik olarak bir proletarya devletidir, fakat birincisi köylü ağırlıklı, ikincisi de bürokratik arızalı bir proletarya devletidir!”

1921 sonlarından itibaren, hastalığı sebebiyle –1924'te ölür– gidişattan tamamen habersiz kalır. Boris Bazhanov'un –ancak 1980'de yayımlanabilen– *Stalin'in Eski Bir Sekreterinin Hatıraları* kitabında yazdığına göre, ölümünden az önce kendine gelip de konuşabildiği kısa aralıklarda Lenin şöyle diyordu: “Başarısız olduğumuz apaçık ortada. Sihirli bir formülle yeni bir sosyalist toplum kurmak istiyorduk. Hâlbuki böyle bir süreç onlarca yıl ve birçok kuşak gerektirir (...). İnsanların kafa yapısı ve onca asırdır kazanılmış alışkanlıklar bir anda değişmez.”

İtalyan Komünist Partisi yöneticisi Antonio Gramsci'nin tabiriyle “Marks'ın *Kapitaline* karşı yapılan devrim” Lenin'in korktuğu yolda ilerler. Stalin yönetiminde ve bir sıkıyönetim

şartları içinde, Fransız İhtilâli sırasında yaşanan olaylar meydana gelir. Nitekim Fransız İhtilâli, İnsan Hakları'nı ilan ettikten ve en demokratik Anayasa'yı (1793 anayasasını) kabul ettikten sonra, o cumhuriyetçi rejim, bütün Avrupa'nın istilâsı karşısında, halkın Selâmeti için çalışan bir hükûmete dönüşür ve Terör estirir. Aynı şekilde “sosyalist demokrasi” hayalleri, Fransa'dakine benzer ordunun karşı devrimi ve yabancı istilâsı şartlarında, “proletaryanın” en amansız “diktatörlüklerine”, yani siyasî yobazlığın tavan yaptığı bir şekle dönüşür.

Dış baskıya direnme ve hasım ülkelere denk bir güç oluşturma zarureti, ülkeyi o zamana kadar bilinmeyen sanayileşmeye mutlak öncelik vermeye sevketti. Bunun insanî maliyeti, 19. yüzyılın İngiltere ve Fransa'sının sanayileşmesinin maliyeti kadar korkunç oldu. İngiltere ve Fransa'sının o sanayileşme döneminde beş yaşındaki çocuklar bile maden ocaklarında çalıştırılıyordu. İşçi ölümleri ise öyle bir yüzdeye ulaşmıştı ki bizzat sanayiciler bile dehşete kapılmış ve kendilerini gelecekte çalıştıracak işçi bulamayacakları korkusu sardı. Bu sanayileşme 1. Napolyon'dan 3. Napolyon'a kadar da katı diktatörlüklerle devam ettirildi.

Batı ile arasındaki gecikmeyi “yakalayıp kapatmak” ve SSCB'yi (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'ni) büyük bir askerî ve sınaî güç haline getirmek şeklindeki Sovyet saplantısı, sosyalizmin insancıl gayesini yok eder. Böylece de büyüme, önceliklerin önceliği ve başlı başına bir gaye olur. İlkeler de insanlar gibi yamyassı edilir. Marks'ın düşüncesindeki planın gayesi, ekonomiyi son derce acımasız rekabet ve çatışma ortamından çekip çıkarmak ve ekonomiyi insanî gayelere hizmet edecek şekilde düzenlemek iken, Sta-

lin'den Kruşçev ve Brejnev'e kadar, bütün kararları tepedekilerin tekelinde tutmak için tabandakilerin teşebbüslerini boğan ve her kademedede kör, bazen de kan dökmeye kadar varan bir teslimiyet isteyen merkeziyetçi ve bürokratik bir yönetim olup çıkar.

Üretim araçlarının kamulaştırılması, artık yerinden yönetilen bir kooperatif ağı altında tasarlanmadı da, tam zıttına, yani ekonomiyi kaosa, hürriyeti de kodese götüren bir devletleştirmeye dönüştürüldü.

Bu devlet anlayışında, başlangıçta işçiler ve köylülerden oluşan meclisler niteliğindeki sovyetler, bürokrasi çarkının basit "aktarma kayışları" olup çıkarlar.

Sosyal hayata ait bütün insanî söylemler ya ortadan kaldırılır ya da tahrif edilir. Din, bir kadere boyun eğme "ideolojisi", ateizm ise devlet dini olarak görülür. Hâlbuki Marks, *Hegel'in Hukuku Felsefesinin Tenkidine Giriş* adlı eserinde, (Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından) diğer halkların aleyhine oluşturulan "Kutsal İttifak" anlayışını "halkın afyonu" olarak damgalarken, aynı sayfada ve aynı düşünce hareketi içinde, dinde "hem insanî sefaletin bir ifadesini, hem de o ıstıraba karşı bir *itirazi*" görüyordu.

Sanatların, resmî propagandanın "aktarma kayışı" olmaları istenir. Sanat kollarından resmî propagandanın "aktarma organı" olmaları istenir. "Sosyalist gerçekçilik", ülkenin tezatlarının ve trajedilerinin ortaya çıkmaması için, gerçeğin ele alınıp işlenmesini yasaklar.

Düşünce, pozitivizm tarzında, ortadaki hazır bir gerçekliğin *yansıması* olarak tasavvur edilir ve felsefenin Stalinci uyarlaması içinde, materyalizmin üç ilkesi, diyalektikğin dört kanunu ve tarihin beş aşaması şeklinde (ve tam bir dogma olarak) tarif edilir.

Böylece, *eylem* felsefesinin *varlık* felsefesine karşı sürdürdüğü marksist muhalefet, devrimci kabul edilen bir materyalizm ile muhafazakârlığın ve gericiliğin temeli kabul edilen bir idealizm arasında, kısır, tarih karşıtı ve ya ak ya kara şeklindeki bir antitez hâline geliyordu.

Diyaletik, *tenkitçi bir metod* ve gerçeğin deneye dayalı capcanlı sorgulanması olmaktan çıkıyor ve tekrar bir *sistem* ve değişmez kanunların bir kataloğu niteliğine bürünüyor.

Fikirlerin tarihin harekete geçirici gücü oldukları kuruntusuna karşı kendini savunma arayışında kat'i bir ilerlemeyi oluşturan ve sosyal hayatı organik bir bütün olarak anlayıp kavramaya davet eden Marks'ın tarihî materyalizmi, kendisinin o varsayımı, eskilerin lûtf-u ilâhisine benzeyen bir tarih felsefesi şeklinde mumyalanır. Buna göre de toplumlar, ister istemez bir aşamadan aşamaya zorunlu olarak geçerler ve sonunda hepsi de mecburen komünizmde karar kılarlar.

Sovyet sistemini sosyalizmin tek ve değişmez modeli olarak gören Tanrısız bir teolojinin bu yobazlığının dış dünyaya ihracı, Avrupa komünist partilerini de, Üçüncü Dünya ülkelerinin komünist partilerini de, yaygınlaşmış bir iflasa sürükledi.

Üçüncü Dünya ülkelerinin komünist partilerini de diyoruz, çünkü bu model, Batı'nın bizzat kendi öz tecrübelerinden, İngiliz ekonomi politiğinden, Alman felsefesinden veya Fransız sosyalizminden yola çıkılarak hazırlanmıştı ve çünkü sosyalizm Üçüncü Dünya ülkelerinde kapitalizm ile komünizm arasındaki bir geçiş dönemi olarak tasavvur ediliyordu. İyi de, Batı'nın yaşadığı feodal ve kapitalist yapılardan hareket etmeyen halklara bu şifre anah-

tarı, temel bir takım kaymalar yapmadan, nasıl sunulacak, nasıl uygulanacaktı? Avrupa komünist partilerine gelince, her ne kadar Marks, Batı Avrupa'da olgunluğa erişmiş bir kapitalizmin gelişmesinden hareketle, bir tarih hareketinin örnek bir analizini vermişse de, istisnâî çevre şartları içinde doğmuş olan Sovyet İhtilâli, Batı'nın tarihî gerçeğini hiç kaale almadan evrensel bir model olarak ancak tamamen hayalî bir genelleştirmeye sunulabilirdi.

Bu yobazca sapma, Marks'ın marksizmini zıttına döndürmüştür. Şöyle ki: Marks'a kendi döneminin toplumlarındaki tezatları tahlil etme ve o tezatları aşabilecek bir proje geliştirme imkânı veren tarihî inisiyatif metodolojisi, geçen yüzyılın toplumlarını anlamak için geçerli varsayımlar iken, yüzyılımızın gerçeğine ve problemlerine uygun başka çalışma varsayımlarını artık ortaya koyamaz oldukları için, kullanılamaz hâle gelen formüllerin basmakalıp tekrarına dayanan dogmatik bir sistem derekesine düşer. Evet, o formüller çağımızın, yani günümüz Avrupası'nın gerçeğine ve sorunlarına cevap veremezdi. Çünkü sosyalizm, 1917 Rusya'sındaki gibi azgelişmiş bir kapitalizmin aşılması demek olamazdı. Sosyalizm, konjonktürel bir patlamadan değil de, tam mânâsıyla gelişmiş bir kapitalizmin çelişkilerinin organik bir gelişiminden doğabilirdi. Hele piyasa ekonomisinin hoyratça ve topyekûn tahribatından ise hiç değil... Zira böylesi bir durumda, bir memleketin teknik ve siyasî gelişmesinin ve kendi öz tarihinin meyvesi olan sosyal ve iktisadî yapısının gerçeğini hesaba katmayan tepeden inme ve kaba kuvvete dayanan keyfî bir planlamaya gidilirdi ki, gidildi...

Tamamen farklı şartlarda doğmuş, ithal bir "model" in bu "yama"sı, ancak baskı rejimlerine götürebilirdi ki bu re-

jimlerin Polonya, Macaristan, Bulgaristan, Çekoslovakya ve Batı Almanya'da şiddete dönüşmeden, kansız bir şekilde yıkılmalarına gerçekten hayret edilebilir (ve de sevinilebilir). Bu durum istisnâî, aynı zamanda da devrimler ve karşı devrimler tarihinde eşi görülmedik bir olaydır.

Biz bu örneklerde her türden yobazlığın şu temel karakterini buluyoruz: Bir metodu, bir dini, bir siyaseti, tarihlerinin önceki bir döneminde bürünmüş olduğu bir şekle bürüyüp, o şekle indirgemek... Bu dogmacılığın kaçınılmaz sonucu ise engizisyonudur (yani karşı çıkanları yargılayıp en ağır cezalara çarptırmaktır). Çünkü ben mutlak hakikate sahip olduğumdan yüzde yüz eminsem, bu hakikati reddeden kimse ya bir hastadır ve kendisi bir psikiyatri kliniğine yatırılmalıdır, ya da hakikati bile bile reddeden bilinçli bir bozguncudur ki kendisi ya hapse atılmalı veya idam edilmelidir.

Zafere eren bütün yobazlıkların varıp dayandıkları mantık işte budur.

Bu pozitivist yobazlık kaçınılmaz olarak bir takım karşı tepkileri doğurur. O tepkiler de aynı dışlamacı, hizipçi ve başkasını dinlemeyi retçi nitelikler taşır. Her şeyi ve herkesi kendi örneğinden hareketle sınıflandırma veya kademelendirme iddiasındadır. Tıpkı Batılıların yaptıkları gibi... Nitekim Batılılar ülkeleri, gayri millî hâsıla koşusunda, Batı'nın büyüme tarzına az ya da çok benzemelelerine göre "gelişmiş" veya "az gelişmiş" olarak sınıflandırırılar. Balzac, daha o zamanlar, bu tür medeniyetin esas ilkesinin şu olduğunu ilân ediyordu: "Hayatın amacı, satmak ve satın almaktır".

Sözlüklerin de bize hatırlattığı gibi, bu yobazlık, ilk önce "modernizm" in bütün çeşitlerine karşı tepki gösteren ve

“geçmişe dönüş”ü esas alan Katolik kilisesinde ortaya çıktı. Son dönemde de, Monsenyör Löfevr (Lefebvre) bunun örneğini verdi. Bu papaza göre, gerçek Hıristiyanlık ancak Katolikliğin Protestanlığa karşı çıktığı dönemlerdeki hâliyle yaşanabilir.

Ne var ki bu, Batı’nın kendi hayat tarzını bütün dünyaya kabul ettirme ve bütün diğer halkların kendi özel katkılarını inkâr ederek hepsini de “kendisine benzetme” iddiası kadar evrensel bir hâdisenin sadece özel bir hâlidir.

“Yobazlık” kavramını gündelik polemiklerden, yani 19. yüzyılın sonlarında Fransa’da Katolik kilisesine karşı veya 20. yüzyılın sonlarında İslâm’a karşı yapılan polemiklerden ayırırsak, bu kavramın uygulama alanı şu türden iddialarda bulunan dînî veya siyasî her hareketi kapsar:

a) Allah tarafından seçilmişlik gibi kesin, tamamlanmış, mutlak hakikate sahip olma ve bundan ötürü de diğerlerinin fikir, görüş ve inancını tamamen değersiz kabul etme...

b) Bu görüşünü zorla kabul ettirme...

Yobaz işte o zaman “diktatör” veya “zorba”ya çok yakın biri olur.

Bu niteleme, sadece Katolik Kilisesi –İkinci Vatikan Konsili ancak bir parantezden ibarettir– veya İslâm’ın bir sapkınlığından başka bir şey olmayan İslâmcılık açısından geçerli ve doğru olmak kalmaz. Ayrıca meselâ Nazi yobazlığı, “Stalinci komünizm” yobazlığı, yanı sıra da İsrail’deki gibi milliyetçi, ırkçı ve sömürgeci bir siyasetin kut-sallaştırılması olarak dogmatik ve tanrıtanımaç “lainsizm” yobazlığı veya Çin’in sahte “kültür devrimi” yobazlığı ve günümüzdeki baskıcıların yobazlığı için de geçerli ve doğrudur.

Yobazlık, yüzyılımızın bütün siyasî ve dînî hareketlerini sarmış bir hastalıktır.

VATİKAN YOBAZLIĞI

Vatikan yobazlığı diyorsak, geçmiş zamanlardan söz edecek değiliz. Gerçi Engizisyon kadar, modernizme karşı çıkan Papa 10. Pius da, 1954'te işçi-papazlara ateş püsküren Papa 12. Pius da tam olarak bizim çağdaşlarımız sayılmazlar. Ne var ki onların müritleri bizim geleceğimizi ipotek altında tutmaya devam ediyorlar. Nasıl ki, dünün “pozitivistleri” bugün “bilgisayara tapar*” hâline gelip teknokratik ve bilimci zorbalıkları hâlâ hüküm sürüyorsa, aynı şekilde 1908'e kadar “Roma Engizisyon Meclisi” diye adlandırılan Vatikan Papazlar Heyeti de, o tarihten itibaren “Kutsal Görev Meclisi” isimlendirilip, 1965'te ise “İman Doktrini Meclisi” adı alarak faaliyetine devam etmektedir. Bu heyetin şimdiki başkanı kardinal Ratzinger'e** gelince, işte o bizim müthiş çağdaşımızdır!

* Yazarın kullandığı “ordinanthrope” kelimesi aslında “bilgisayar-insan” veya “bilgisayar-adam” anlamına gelir, fakat biz böyle çevirdik, çünkü bir başka eserinde kendisinin uydurduğu bu kelimeyi şu anlamda kullandığını ifade ediyor: “Bilgisayara tapar”, (bilgisayarda bulunan) *bilimin* her soruya, sadece araçlarla ilgili sorulara değil amaçlarla ilgili sorulara bile cevap verdiğine ve vereceğine inanan kimsedir, çev.

** İlerleyen sayfalarda adından sıkça söz edilecek olan Kardinal Ratzinger, daha sonra (19 Nisan 2005) Papa olmuş, 2006 yılında Bizans İmparatoru İkinci Manuel'in, “Hz. Muhammed yeni hiçbir şey getirmemiş, sadece insanlık dışı işler yapmıştır” sözlerini tekrarlayarak İslâm'a olan düşmanlığını göstermiş, yaşlılığını ileri sürerek 28 Şubat 2013'te papalık görevinden ayrılmıştır, çev.

İkinci Vatikan Konsili, Kilise'nin dünyaya açılarak, sorunlarına ve ihtiyaçlarına cevap verebilmesi maksadıyla, bu kurumun *güncelleştirilmesinin* sağlanması için Papa 13. Jan (Jean) tarafından yapılan bir çağrıyla toplandı. Bu konsil, hem Katolik camiasında, hem de dünyada büyük bir umut ve beklentiye yol açtı. Nitekim 10 Mart 1989 tarihli La Kruva (La Croix) gazetesinde İv dö Jenti-Beşis (Yves de Gentil-Baichis), bunu şöyle dile getiriyordu: "Konuşmadan önce dinleyen, yargılamak yerine kucak açan, resmî duyurularda bulunmaktan ziyade insanlara müjdelere yaklaşan bir Kilise".

Ancak, o konsilden bu yana geçen yaklaşık otuz yıl sonra, Katolik Kilisesinin şimdiki hiyerarşik yapısı, yobazlığının temel özelliklerini kendisinde taşıyor mu? Baksanıza: Geçmişe dönüş ve kendi kanununu otoriter bir şekilde kabul ettirme iradesi aynen devam ediyor:

–*Sosyal alanda*: Halkçı bir söylemle, yoksullar için öncelikli tercih yerine muhafazakârlığa dönüş.

–*Siyaset alanında*: İkinci Vatikan Konsili'nden ziyade Trento* ve Birinci Vatikan konsillerine daha yakın bir anlayış olan otoriter bir merkeziyetçiliğe dönüş.

–*Kültür alanında*: İmanın ifadesi konusunda katıksız bir Batılı anlayış.

Geçmişe dönüş, bütün diğer alanlarda olduğu gibi sosyal alanda da, İkinci Vatikan Konsili öncesine dönüş demektir.

İkinci Vatikan Konsili'nin 1966'da yayımlanan *Sevinç ve Umut* metninde dile getirilen büyük yeniliği, dünyaya açıl-

* Luther'in reform hareketi başlatması üzerine İtalya'daki Trento şehrinde 13 Aralık 1545'te başlayıp çeşitli oturumlarla 4 Aralık 1563'te sona eren konsil, çev.

lış ve “dünyevî gerçekliklerin özerkliğini” (sayfa 151) kabullenerek dünyaya hükmetme iddiasından vazgeçip, İncillerin öğrettiği tevazuun ışığında dünyanın hizmetine koştu. “Katolik Kilisesi, âhîret selâmeti için çalışmanın dünyevî çabaların önemini azaltmadığını, aksine yeni gerekçelerle dünyevî çabanın daha iyi bir şekilde yapılmasını desteklediğini ifade eder” (sayfa 112).

Sonuç açık ve nettir: “Yeryüzünde ilâhî kanunu geçerli kılmak” (sayfa 174).

Kilise’nin kurtarıcı göreviyle ilgili bu mesajın, Latin Amerika’nın dışında hiçbir yerde yankısı görülmez. Tarihî bir sefalet ve baskı durumundan ve “Kiliseye mensup tabandaki cemaatlerin” somut uygulamalarından, evet, işte bu çifte tecrübeden hareketle, 1970 yılından itibaren kurtuluş ilâhiyatları doğar. Bu hareket, İncillerin ruhuna yaraşır asıl ve öncelikli tercihin en yoksul kesimlerle ilgilenmek olduğuna inanır.

Perulu Cizvit tarikatından Rahip Gutierrez, Brezilyalı Fransisken tarikatından Rahip Leonardo Boff, Salvadorlu Cizvit Rahip Ellacuria ve Uruguaylı Cizvit Rahip Segundo gibi bu hareketin kurucuları, tarihe ve gündelik hayata “tepeden”, dışardan bir ahlâkî vaazda bulunmakla yetinmezler. İnsanın tarihî kurtuluşunu –sosyal ve siyasal kurtuluşunu– günahtan kurtulmaya bağlarlar.

Kendi kaderlerini ellerine almaya karar vermiş olan “Kiliseye mensup tabandaki cemaatlerin” hükümranlılığına ve topluluğa dönük uygulamalarına saygılı bu ilâhiyat, ilâhiyatın geleneksel işleyişinde köklü bir değişimi gerektirir.

Kutsal Kitap’ın metninden, kesinlikle kurulu düzene kefil olmaya yarayan –Bosüe’nin (Bossuet) *Kutsal Metin’den Çıkarılan Siyaset*’i gibi– siyasî bir doktrin veya sosyal bir

doktrin “çıkarmak” yerine, kurtuluş ilâhiyatının ilâhiyatçıları, öncelikle yoksul olmanın hiçbir şey olmak anlamına geldiği o kişilerin durumunu bizzat yaşayıp görürler. Bunu da, insan olmanın, Allah’ın suretinde yaratılmış bir varlık olmak olduğunu ifade eden Kutsal Kitap’ın ışığında kendi eylemlerini aydınlatmak ve eylemlerini yönlendirmek için yaparlar.

1979’da Serf (Cerf) Yayınları arasında çıkan *İdeoloji Olarak Kilise’nin Sosyal Doktrini* adlı kitabında Rahip Şönü (Chenu), şu hatırlatmayı yapar: *Sevinç ve Umut*’un metninden “Sosyal doktrin” ifadesi bile çıkarılıp atılmıştı ve “Konsil sekretaryası o kelimenin tekrar yerine konulmasını metnin yayımlanmasından sonraya bırakmıştır” (sayfa 88).

Rahip Chenu, az önce sözünü ettiğimiz eserinde, o konsilin zihniyetinden hareketle, bir “Toplum Hıristiyan Doktrini” hazırlamada tündengelim metodunun dışlanması ilâhiyatla ilgili sebeplerini şöyle belirtir: “İsa Mesih’in kalıcı ve eksiksiz kurtuluşu, ancak kısmî tarihî kurtuluşlarla anlaşılabilir. Şu hâlde insanlığın sadece kalıcı şartlarını -sefaletleri içinde olduğu gibi umutları içinde de- kalıcı şartlarını dikkate alan soyut bir ilâhiyatı kabul etmemeliyiz. Bu tür bir ilâhiyat çoğu zaman, ekonomik ve politik iktidarı elinde tutarak mevcut durumu (statükoyu) korumaya çalışanlara yaramış ve hâlâ da yarıyor (...). *Populorum progressio* dediğimiz şey yani halkların gelişmesi, Katolik Kilisesinin inancını dile getirmesi için öteden beri bir çerçeve oluşturmuş gelen o anlayış ve düşünüş yapılarını bugün yeniden sorguluyor. Kilise, insanı tabiatıta yer etmiş bir ilâhî düzenin hizmetinde görürdü; şimdilerde o insan kendi hürriyet ve kurtuluşunun yaratıcısı olarak ortaya çıkıyor ve o yaratıcının çabası sürekli olarak bir düzen ortaya koyuyor; o dü-

zen de insanın bir kişi olmasını sağlıyor (...). Kurtuluş ilâhiyatları, yeryüzü gerçeklerinin Tecessümü (Tanrı'nın insan şeklinde İsa olarak kendini göstermesi) ve Göğe Yükseliş (Hz. Meryem'in göğe yükselişi) ilâhiyatlarıdır. Mazlumların Mesih (Kurtarıcı) bekleyişinden doğan "kurtuluş ilâhiyatları", Katolik Kilisesinin "sosyal doktrin"inden hareketle ortaya konmazlar" (sayfa 91).

Latin Amerika'ya yaptığı seyahatlerinden birinde, 1985 yılında, –tek başına Katolik âleminin hemen hemen yarısını oluşturan bu kıtayı yedi kere ziyaret ekmiş olan– Papa, oradaki halkların can alıcı meselesi olan "açlık" sorunundan ateşli ve heyecanlı bir şekilde bahsetti. İnsan onurunu lekeleyen o hâl ve şartları ayıplayıp kınayarak kendisinin "yeryüzünün fakirleriyle dayanışma" içinde olduğunu ilân etti. "Zenginliklerin bölüşümündeki dengesizlikleri ve orantısızlıkları gideren daha âdil bir düzenin" kurulması çağrısında bulundu. Kendisine "Peder! Bizler açız!" diyen bir heyete de şu cevabı verdi: "Diliyorum ki Allah açlığı sürsün, ekmek açlığı ise çözümlensin! O ekmeği bulmanın yolları araştırılıp bulunsun! Sizler Allah açları olarsınız! Gündelik ekmeğin açları değil!"

Görünürde ne asil ifadeler, ne soylu sözler! Ortadaki gerçek ve gündelik uygulama ise, ne kadar farklı!

Ziyaretlerinde yaptığı tercih bile hayli manidar: Arjantin askerî cuntasının lideri General Galtier gibi en yoksulların ezilmesinden ve açlığından sorumlu en berbat diktatörlerle samimi buluşma, buna karşılık o zulümlere direnirken öldürülen rahibin annesinin veya Nikaragua'da Rahip Ernesto Cardenal'in görüşme taleplerini ret!

23 Kasım 1984'de *Kurtuluş İlâhiyatının Bazı Yönleri Hakkında Talimat* yayınlanır, peşinden İman Doktrini Heyeti

Başkanı Kardinal Ratzinger'in 4 Nisan 1986 tarihli saldırganlığı, biraz daha kapalı bir metindeki, şu talimatı gelir: *Hristiyan Hürriyeti ve Kurtuluş ilâhiyatı*. Bu talimat, Brezilya Nordest bölgesi Crateus piskoposu Monsenyör Frago'sunun "Kurtuluş ilâhiyatını ezmek maksadıyla Latin Amerika'nın tamamı için çok iyi hazırlanmış bir plan" adını verdiği ilk resmî girişimdir.

Kardinal Ratzinger'in metnine iki Cizvit rahibi cevap verir. Madrid'de 1985'te çıkan *Kurtuluş İlâhiyatı ve Kardinal Ratzinger'e Cevap* kitabıyla Rahip Segundo ve 1984'te *LA ilâhiyat* dergisinde yayınlanan *Kurtuluşun bazı yönleri hakkındaki Talimatın ilâhiyat ve rahiplik açısından incelenmesi* makalesiyle Rahip Ellacuria. Bu rahip, Salvador Katolik Üniversitesi Rektörü idi, kendisi dört senes sonra rejimin ve rejimin koruyucuları olan Amerikan CIA'nin kiralık katilleri tarafından öldürülür.

Her iki rahip de kurtuluş ilâhiyatının özünün, İkinci Vatikan Konsilinin ruhuna uygun olarak dini, tarihin bir mayası yapmak olduğunu gözler önüne serer. Buna karşılık Kardinal Ratzinger'in *Talimatının* esasının ise, "Kilisenin tamamını yaralayan bir konu, yani İkinci Vatikan Konsilinin ve takip eden dönemin olumsuz yönde değerlendirilişi" olduğunu belirtirler. O *Talimat*'tan o eski ruh ile madde, dînî olanla din dışı olan, kişisel günahlar ile toplumsal günahlar ikiliği ortaya çıkar ve o *Talimat* "Feragat diye adlandırılması daha doğru olan iradeye bağlı yoksulluk ile maruz kalınan ve bir baskı olarak hissedilen yoksulluğun birbirine karıştırılmasını" doğurur.

İlâhiyat açısından böyle bir günahın en çarpıcı örneği, Brezilyalı bir siyasetçinin cenaze töreninde Papayı temsil eden Kardinal Rossi tarafından yayımlanan şu belgeyle

sergilenir: *Kurtuluş İlahiyatının Hakikatleri, Hataları ve Tehlikeleri*. Kendisine cevapsa, Rio de Janeiro'daki Duque de Caxias piskoposu Dom Mauro Morelli tarafından verilir.

Kişisel günah ile adaletsiz sosyal yapı arasındaki ilişkinin siyasî anlamı, 19 Mayıs 1985'te *Jornal do Brasil*'de yayımlanan o fikir tartışmasıyla gün yüzüne çıkar. Askerî diktatörlük Brezilya ekonomisini feodallerin ve kaçakçıların kokuşmuş bir oligarşisine teslim etmişken, Kardinal Rossi kurtuluş ilâhiyatını "yoksullar için 'seçenek' bahanesiyle bulanık sulara balık avlamakla" suçlar. İşte o tartışmadan birkaç parça:

– *Kardinal Agnelo Rossi*: Kurtuluş ilâhiyatının savunucuları mücadele ve taleplerinin hedeflerini, yoksulları ve çaresizleri ezen mide bulandırıcı *toplumsal günah* üzerine yöneltiyorlar. İktidarlarını suiistimal eden yöneticilerimizde olduğu kadar onların astlarında da var olan *kişisel günahın* kesin etkisi üzerinde durmuyorlar. Hâlbuki onlar sağlıklıyken ve çalışırken daha çok ve daha iyi üretmiyor veya tasarruf etmesini bilmiyor ve o yola gitmiyorlar.

– *Dom Mauro Morelli*: Ben kişisel günahı inkâr etmiyorum, ben kişisel günahın halkın sefaletinden sorumlu olmasını inkâr ediyorum. Sayın Agnelo, halkın sefaletini halka yükleyerek insanımıza hakaret ediyor. Kişisel günahları yüzünden "daha çok ve daha iyi üretmeyen veya tasarruf etmesini bilmeyen ve o yola gitmeyen" işçilerin bulunduğu şu Brezilya da nerede? Ne zamandan beri zavallı Brezilya halkının günahı kardinal kardeşimizin kutusal ellerinden o müthiş tokadı yemeyi hak etti böyle? Brezilya'yı bir açlar, köksüzler ve toplum dışı kalanlar ülkesi yapan büyük günahların ve büyük günahkârların o belgede

açık ve cesur bir şekilde yer almaması ne yazık! Yolsuzluk yapanlar ve askerî diktatörler gibi asıl sorumlulardan hiç mi hiç söz etmemesi ne acı!

–*Kardinal Agnelo Rossi*: Sefaleti veya açlığı kamçılatabilen kuraklık, su baskınları ve –gerilla gibi– diğer felâketlerin sebep olduğu olağanüstü haller her zaman vardır. İşsizlik elbette acıdır, üstelik de şehre gitmek üzere tarlaların terk edilmesi yüzünden günümüzde bütün halklar için çok vahim bir sorundur. Fakat bazılarında toprağa karşı belli bir kayıtsızlık veya toprakla uğraşmayı bırakma, alkoliklik, Karnaval sırasında aşırı harcamada bulunan gecekondü sakinleri gibi aşırı ve ilerisini düşünmeden yapılan savurganlıklar da var ve bunları da dile getirmek lazım.

–*Dom Mauro Morelli*: Eğer halk alkolün en sertini içiyorsa, Karnavalda eğleniyorsa, bu durum Kardinalin bu meseleyi daha derinlemesine okumasını gerektirir. Piskopos olarak ben kendisiyle aynı kanaatte değilim. Bir din adamının zihnini meşgul etmesi gereken ilk soru şu olmalıdır: Halk niçin gecekonduda yaşıyor? Nerede oturacak olması, halkın yiyeceği ve giyeceği olmamasından çok daha vahimdir. Alkol alarak sarhoş olunmasını ben de tasvip etmiyorum. Ne var ki soyulup soğana çevrilen halka sadece iki şey bırakıldı: İçki ve Karnaval! Arazilerin terk edilmesine gelince, sadece ve sadece resmî istatistiklere dayanarak kardeşim kardinale haber vereyim ki zavallı Brezilyalılar o küçük toprak zenginliklerini millî ve milletlerarası şirketlerin ellerine “terk ettiler”! Brezilya’da on iki milyondan fazla o “kayıtsız” kişi bu “terk etme” ve vatana ihanet suçunu işlemiştir! Brezilya fakirlerinin bu kişisel günahlarının neticesinde 400 ilâ 750 milyon hektarlık bir ekilebilir arazi, şimdi büyük toprak ağalarının elindedir! Onlar bir de

kalkar edepsizce bu 400 milyon hektar araziden 200 milyonun değersiz olduğunu ileri sürerler. Ben de (Kardinal'in yayınladığı) o belgedeki ilâhiyata dayanarak şu sonuca varıyorum ki sırf yoksulların günahları yüzünden büyük şehirlerin çevrelerini gecekondular sarmıştır!

Brezilya'nın ardından aynı operasyon, iki ay sonra 29 Temmuz 1985'te Pinoşe*'nin Şili'sinde *Los Andes Bildirisi* ile tekrarlanır. Bildiriye ilk imzayı atan Medellin Başpiskoposu Kardinal Lopez Trujillo'dur. Bildiri metni Kardinal Ratzinger'e de gönderilir ve Pinoşe "medyası" bu bildiriye görülmedik bir ilgi gösterir. Bu bildiri, kurtuluş ilâhiyatını Allah'ın Sözü'nü esas itibarıyla yeniden bir *siyasi* okumaya girişmekle ve "Kilisenin sosyal doktrininin Latin Amerika'daki insanların fakirlik ve sefaletini aşmak için elverişli bir doktrin aracı olamayacağını" iddia etmekle suçlanır.

Adolfo Ferez Esquivel 10 Şubat 1986 tarihli (Fransa'da yayımlanan) *La Croix* gazetesinde çıkan söyleşisinde bütün bu manevraların derin anlamını ortaya koyar:

–Bizim tabandan tavana bütün din adamları kadememiz, baskı ve zulmü açıklayıp ilân etmekten çoğu zaman kaçınmıştır. Katolik Kilisesinin kurtuluş ilâhiyatıyla iftihar etmesi gerekir. Buna karşılık, hâkimiyet ilâhiyatından da kaygı duymalıdır

–Tahakküm ilâhiyatı... O da ne demek?

–Meselâ Arjantin silâhlı kuvvetlerinin halka, çaresiz ve umutsuzca Çarmıha gerilmiş, insanı kendisine yabancılaştıran bir Hz. İsa anlayış ve inanışıyla, boyun eğdirmek için kullanmakta oldukları ilâhiyattır! Din insanları hür-

*Augusto Pinochet, 1973'ten 1990'a kadar Şili'yi dikta rejimiyle yöneten general, çev.

leştirmeli, boyunduruk altına almamalıdır. Kurtuluş ilâhiyatının tek yönlü olarak ele alınıp mahkûm edilmesi, hâkimiyet ilâhiyatı taraftarlarını sevindirip şımartır. Sonuçta da onlar İnsan Hakları mücadelesine katılmış her hristiyanı sapkınlıkla damgalayabilirler.

Hakikaten de, 1984 yılı sonunda, o *Talimat*'ın yayınlandığı tarihte, Amerikan CIA tarafından hazırlanmış ve Nikaragualı *Kontralara* dağıtılmış *Gerillalara Karşı Mücadelede Psikolojik Harekât* başlıklı bir elkitabının olduğu ortaya çıkmıştı. Bu elkitabı, dinin propagandada nasıl kullanılacağıнын yollarını gösterir. Nitekim o kitapçık, *Kontra*'nın faaliyetini “hristiyan ve demokratik haçlı seferi” olarak gösterir ve *Kontra* birliklerine de “hristiyan gerillalar” denilmesini önerir. Bu belge, Brezilya'daki “Banzer Planı” ve 7 Şubat 1985'te Lima'da yayımlanan “Sante Fe Belgesi” ile aynı çizgide yer alır. O belgelerin hepsinde de zaten Başkan Reagan'ın ideologlarının tavsiyeleri bulunur (Teklif 3): “ABD'nin dış politikası, kurtuluş ilâhiyatına meydan okumakla işe koyulmalıdır.”

Bu teklifte ABD'nin değişmez politikasıyla kaygı verici bir çakışma vardır. 1969 Rockefeller raporu, 1980 Santa Fe raporu, 1987 Amerikan orduları 17. Konferansı, 1988 ikinci Santa Fe raporu, hepsi de aynı yönde ve aynı maksatla hazırlanmış raporlardır ki hedef şudur: Kurtuluş ilâhiyatı ve önceliğin fakirlere verilmesi, komünizmin Latin Amerika'ya nüfuz edebilmek için kullandığı yollardır. Onlarla savaşılıp alt edilmeleri gerekir. Kardinal Ratzinger'in ana tezi ve en önemli iddiası da işte budur.

“Konstantinciliğe”, yani din adamları hiyerarşisinin iktidarlarla dayanışma içinde olmasına bu geri dönüş (tıpkı siyasî yobazlıklar gibi, büyük kitle gösterilerine dönük

popülist bir dille kendisini gizlese bile), merkeziyetçi ve otoriter bir Vatikan siyaseti ile kendini gösterir. Çoğunlukla da, ikinci Vatikan Konsilinin “Tanrı’nın halkına” açılışından sonra, Kilise hükûmetindeki monarşik yapının yeniden yapılandırılması şekillerine bürünür.

* *

*

Geçmişe dönüş demek, Vatikan merkeziyetçiliğine geri dönüş demektir.

Kendi kurumuna çoğunlukla iktidardan ve paradan yana taraf aldırın nice ve nice asırlardır sürdürüle gelen onca Konstantincilikten sonra, Katolik Kilisesinin *güncelleştirilmesinde* İkinci Vatikan Konsili tarafından atılan en önemli adımlardan biri, dünyaya açılışında, yoksulların sefaletini İncillere uygun bir duyarlılıkla hatırlatılması olmuştur.

Rahip Şönü’nün (Chenu) 24 Mayıs 1983 tarihli *Le Monde* gazetesindeki “Halk Kilisesi” adlı makalesinde yazdığına göre, o *güncelleştirmenin* ikinci bölümünde İkinci Vatikan Konsilinin *Milletlerin Işığı* Kararnamesi, “ne kadar kesin gerekli olurlarsa olsunlar, hiyerarşik görevleri ikinci planda bırakarak”, Katolik Kilisesini “bir halk”, Tanrı’nın halkı olarak tarif etmişti. İmdi, Rahip Chenu daha 1983’te şu notu düşmüştü: “Latin Amerika’da güçlü bir yankıya sahip olan, 1968’de Medellin’de ve 1979’da Puebla’da Tanrı’nın Hükûmranlığını, İncil’e göre, yoksulların ve ezilenlerin tam kurtuluşu olduğunu ilân etmeye çağıran ‘Halk Kilisesi’ ifadesini, Orta Amerika ziyareti sırasında Papa İkinci Jean-Paul, mahkûm etmediyse de, defalarca sert bir şekilde eleştirdi.”

Ayrıca Rahip Chenu aynı makalesinde şunu da dile getirir: İkinci Vatikan Konsili “-öğretici- rahipler Kilisesi ile

–öğrenici– halk Kilisesi arasında çok uzun zamandır katılaşıp ayrımı ortadan kaldırmadı, sadece bastırdı.”

O zamandan beri, o ayrım ve ayrışma daha da derinleşti. Dom Fragoso, “adlî, kanunî ve temel Katolik Kilise ile Dom Helder Camara’nınki gibi açık ve halka kulak veren bir Katolik Kilisesi arasında büyük gerginliklere” dikkat çeker.

Sekseninci yaş günü münasebetiyle otuz kadar piskopos ve başpiskoposun çevresini sardığı Dom Helder Camara, Brezilya’nın Aziz Fransuva d’Asiz’e (Saint François d’Assise) adanmış önemli ziyaretgâh olan Caninde şehrinde şunu haykırır: Aziz François fakirliği seçmişti. Ey aziz François, işte senin halkın (...)! Büyük arazi sahipleri bu toprağı bizden çaldı! Bu topraktan kovuluyoruz biz! Bu toprakta çalışıyor, fakat ekmeğimizi kazanamıyoruz! Bu toprak üzerinde onca kardeşimizin açlıktan öldü!” Bunun ardından Dom Helder Camara bağırır: “Brezilya insanının çılgılığı-nı Allah duymayacak mı?”

Böylesi bir sosyal yöneliş, İkinci Vatikan Konsilinin de istediğı gibi, Katolik Kilisesi içindeki piskoposlar “kurulunun”, rahipler sınıfı ile Tanrı’nın halkı arasında sürekli bir diyalogun olmasını gerektiriyordu. Oysa daha 1985’te, Kardinal Ratzinger, *İman Üzerine Konuşma* kitabında, yobaz Löfevr’in (Lefebvre) “İkinci Vatikan Konsilinin bilançosu negatiftir” diyerek hoyratça ifade ettiğini, zarifçe ve ihtiyatlı bir söylemle dile getiriyordu.

Zaten Kardinal Ratzinger Şili’de, Temmuz 1988’de açık ve net söylüyordu: “Monsenyör Lefebvre’in yol açtığı akım, *pozitif* unsurlar taşıyordu; özellikle de İkinci Vatikan Konsili sonrası ortaya çıkan eksikliklere karşı gösterdiği tepkide...”

“İkinci Vatikan Konsili öncesine” dönmeye duyulan bu özlem, eskiyi yeniden geri getirmenin bu stratejisi, Lefebvre’i kovmakta gösterilen uzun tereddütlerden sonra, yobazların Roma Katolik Kilisesi içine yeniden dâhil edilmeleriyle kendini gösterir.

Paris Katolik Enstitüsü profesörü rahip Klod Jefre (Claude Geffré), *Concilium* dergisinin 1989’daki ilk sayısında, Vatikan tarafından onaylanan bir “Lefebvre’siz gelenekçiliğin” belirtilerini not eder. Söz konusu olan, Papalığın ve Vatikan organlarının her şeye “el koyması”, ilâhiyatçılara da hükmetmesidir. İşte bu, Din Eğitimi Millî Merkezi müdürü, rahip Grolleau’nun 1985’te görevinden istifa ederken, bazılarının “hakikati, bütün hakikati” ellerinde bulundurduğunu düşündükleri bir din adamları hiyerarşisinin “Vatikan merkezîyetçiliğine dönüş” adını verdiği şeydir.

1989 yılı Katolik Kilisesinin bu yobazlık siyasetine karşı açık protestoların yapıldığı yıl oldu. Vatikan’ın merkezîyetçiliği aleyhinde, 27 Ocak 1989’da, Almanya, Avusturya, İsviçre ve Hollanda Katolik fakülteleri profesörlerinden yetmiş iki ilâhiyatçının imzasıyla yayınlanan “Köln Bildirisi”, öncelikle “mahallî kiliselerin vesayet altına alınmasına” karşı çıkar. Bildiride şöyle denilir: “Vatikan devletinin yetkilileri, dünyadaki piskoposlukları mahallî kiliselerin tekliflerine aldırmadan gerekeni yapmakla yükümlü görüyor (...). Kilisenin papa ile piskoposlar arasında eşit bir yarğalamaya açılışı, İkinci Vatikan Konsilinin esaslı sonuçlarından biri olan bu açılış, Papalığın yeni bir merkezîyetçiliği ile boğulup kapatılmıştır.”

İmzacı profesörler, millî piskoposlukların ve piskoposluk halkının görüşüne hiç aldırmadan, Roma tarafından

tayin edilip dayatılan Avusturya'da olduğu gibi Köln'de, Salzburg ve İsviçre'de, Sri Lanka'da olduğu kadar Latin Amerika'da da görülen piskopos örneklerini verirler.

Lyon, Paris ve Toulouse Katolik Enstitülerinden, Lille Katolik Fakültesinden en seçkin yüz otuz Fransız ilâhiyatçı, Milletlerarası İlahiyat Komisyonu'na bir mektup yazarak, "Alman meslektaşlarının dile getirdikleri meselelerin Kilisenin iyiliği için hak ettikleri ciddiyetle incelenip, tartışılmasını" ister.

Aynı anda, 23 Şubat 1989'da, Louvain Üniversitesi İlahiyat Topluluğundan elli iki üye Köln bildirisin destekleyen ve "İkinci Vatikan Konsili tarafından gerekli olduğuna karar verilen, bütün birimleriyle birlikte Tanrı'nın halkı ile Papalık arasındaki diyalogun sistemli bir şekilde engellenmesini" protesto eden bir bildiri yayınlar.

Papalıktaki bu otoriter merkezileşme akımını gözler önüne seren, sadece piskoposların tayini meselesi de değildir. Merkezileşme, bütün yapılara el koyar. Söz gelişi, 1972'de Latin Amerika Piskoposlar Konseyi kendi başkanını seçmek üzeredir. Vatikan derhal müdahale eder ve kendi adayını dayatır.

İçinde 45 bin rahip ile 310 bin rahibenin bulunduğu Latin Amerika Din Adamları Konfederasyonu, 1989'da, İkinci Vatikan Konsilinin, Medellin ve Puebla toplantılarının ruhuna uygun olarak önceliği yoksullara, temel topluluklara ve kurtuluş ilâhiyatına veren *Söz ve Hayat* adlı din eğitimi programını arz eder. Genel sekreterliğe de bir rahibeyi seçer. Latin Amerika Piskoposlar Konseyi ise bu projeyi 10 Şubat tarihinde, toptan reddeder. Vatikan'da "Ruhaniler Meclisi" bu reddi kendi hesabına ele alır ve 5 Temmuz 1989'da, Latin Amerika Din Adamları Konfederasyonu

tarafından seçilen rahibeyi uzaklaştırarak, tüzüklere tamamen aykırı bir şekilde, bir genel sekreter atar.

Latin Amerika Din Adamları Konfederasyonu başkanı, 12 Eylülde, Ruhailer Meclisi başkanı Kardinal Hamer'le görüşüp konuşur. Kendisine daha önce şunları yazmıştır: "Bir rahibenin genel sekreter olarak kabul edilmemesi, kadının dinî hayattaki kabiliyetini tanımamaktır, Latin Amerika Kilisesinde kadınların ezici çoğunlukta olduğunu bilmemek demektir." Sonuç olarak şu noktanın altını çizer: "Biz bir teşkilatın bu şekilde vasiyet altına alındığı zaman etkili ve verimli bir çalışma yapabileceğini sanmıyoruz."

Latin Amerika Din Adamları Konfederasyonunun odak olduğu bu çatışma, ikinci önemli bir sorunu gün yüzüne çıkarır ki o da Katolik Kilisesinin Tanrı'nın halkı olup olmadığı meselesidir. Bu çatışma, otoriter merkezîyetçilikle kendini gösteren bir başka kilise teorisinin yerini alır. Papa, Katolik Kilisesinin içinde ve onunla birlikte değil, Katolik Kilisesinin üstündedir. Piskoposlar "dinin ve hakikatin sahipleri" olarak tanımlanırlar (Ruhailer Meclisinin notu, *Dial** nu 1408).

Köln bildirisi tarafından dikkat çekilen bu otoriter merkezîyetçiliğin ikinci belirtisi, önemli ilâhiyat araştırma ve incelemelerinin "vesayet altına alınması"dır. İlahiyat fakültelerindeki öğretim yetkileri, üniversitelerin kendi hocalarını kendilerinin seçme hakları dikkate alınmayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu yeni Roma merkezîyetçiliğinde (Katolik Kilisesinin hükûmet tarzında) ilâhiyatçılar, Papalığın 1968'de yayınlanan *İnsan Hayatı* genelgesi karşısındaki tutumlarına göre seçiliyor. Doğum kontrolü

*Latin Amerika Hakkında Bilgi Paylaşımı adlı derginin kısaltılmış hâli, çev.

veya doğum kontrol hapları konusunda papanın kişisel görüşleri, dogmalar olarak görülüyor ve o görüşlerin tartışılması, bir ilâhiyatçının “Hıristiyan akidesinin temel direklerine saldıran” kişi olarak algılanıp dışlanmasına sebep oluyor.

Kardinal Ratzinger’in 26 Haziran 1989 tarihli “İlahiyatçının Kiliseye İntisap Niyeti” hakkındaki talimatı, her türlü diyaloga kapıları kapatır. Aynı talimat içinde ilâhiyatçıların protestolarına cevap olarak şöyle denilir: Papa “Mesih adına yürütülen yetki gereği, Tanrı Sözü’nün tek sahih tercümanıdır, yorumcusudur”. Papa ve piskoposlar “yanılmazlık lûtfuna sahiplerdir... Ahlâk kuralları papalık tarafından yanılmazlık ve hatasızlık içinde gösterilip öğretilir”.

Demek ki ilâhiyatçıların bütün yapacakları, otoritenin bu kararlarını yorumlayıp açıklamaktan ibarettir!

Kardinal Ratzinger’in, geçmişe dönük her türlü özelleştiriye tamamen yabancı o talimatında kompleksiz bir başarı dile getirilir. Nitekim Kardinal, orada şu iddiada bulunur: “Katolik Kilisesi, kişinin kendi arzusu hilâfına dini kabul etmeye zorlanmaması konusunda *her zaman* hassas davranmıştır.” Demek ki eskiden “Roma Engizisyon Meclisi” diye adlandırılan şimdiki “İman Doktrini Meclisi”nin bu başkanı, ne İspanya’da odun yığınları üzerinde yakılanları, ne de aynı şekilde Amerika Kıtasında yakılanları hatırlıyor!

* *

*

Kültür alanında geçmişe dönüşse, Batılı milletleri esas alan bir Kilise merkeziyetçiliği içinde, Hıristiyanlığın sadece Batılı şekli sunulmasından ibarettir. Papa 2. Jean Pa-

ul, İspanya'nın özerk bölgesinin başkenti Santiago de Compostela'da (ki bu şehrin koruyucu azizi Müslümanlara karşı yapılan Haçlı Seferinde bayrağı taşıyan savaşçıydı) 1982'de yaptığı bir konuşmada, Katolik Kilisesi, Avrupa ve Avrupa kültürü arasındaki içten ve kopmaz bir bağa dikkat çeken şu çağrıda bulunuyordu: "Avrupa (...), kendine gel! Kendin ol! Kökenlerini keşfet! Köklerini canlandır! Senin şanlı tarihini oluşturan ve *senin diğer kıtalar üzerindeki varlığını hayırlı* kılan kendi öz değerlerine canlılık kazandır!" Avrupa'nın ve kültürünün bu şekilde kutsallaştırılması, Avrupa'nın manevî hegemonyasının bu kutlanması, eski sömürgeciliklerin günahlarının bu affı, Meksikalı bir grup papazı, Papa Meksika'ya geldiğinde, kendisine şu mektubu yazmaya sevkeder: "Amerika'nın hıristiyanlaştırılmasının beşinci yüz yılı bir bayram olarak kutlanmasın! Tam aksine, olup bitenlerden dolayı Amerikan Yerlisinden özür dilensin! Yerli halktan çalınan toprak, sosyal örgütlenme, hürriyet ve kültür gibi her şeyin kendilerine iade edilmesi için Katolik Kilisesi elinden gelen bütün gayreti göstere!" (*Dial*, nu 1477, 29 Mart 1990).

Rahip Chenu, 1987 Mayıs'ında, Katolik Kilisesini tarihî çerçevesi içinde ve bütün genişliğiyle, dinin ifade edilmesinde bir kültür çoğulculuğunun gerekliliğini şu şekilde ortaya koymuştu: "İmparator Konstantin'in 15 asır önce Kilise'ye sosyo-politik statüsünü vermesinden bu yana hıristiyanların inancı, tutarlılığını 'Romalı' bir bağlamda, 'Romalı' kategoriler içinde ve 'Romalı' bir ifade biçiminde buldu. O kadar ki 16. yüzyılda Amerika kıtası keşfedildiğinde, hıristiyanlaştırma -Roma resmî Kilisesi tarafından mücadelesi verilen manidar birkaç istisna dışında- yine bu aynı donanımla, sömürgeciliğin yol ve vasıtaları takip edilerek

gelişti ve gerçekleştirildi. O yüzden de, Hıristiyanlığı benimsemek, kendi öz kültürüne yabancılaşmak demek oldu. Bu gerçeğe biz bugün bile şahit olmaktayız. Üçüncü Dünya –Üçüncü Dünyaların– ülkelerinin 1955'te Java'da düzenledikleri Bandoeng Konferansında kendi kültür özgünlüklerinin bilincini sahiplenebilmeleri için İkinci Dünya Savaşının ortalığı altüst etmesi gerekti. Kilise de, yerli olmak ve kültürlerin çoğulculuğu içinde kendi evrensellliğini gerçekleştirmek için inancını Avrupalı elbisesinden soyunup çıkması gerektiğini anladı.”

İkinci Vatikan Konsili'nden beri, bu “inancın sömürgeleştikten kurtuluşu” Üçüncü Dünya ülkelerinin gündeminde. Hâl böyleyken, gittikçe daha fazla akıl ve havsaların almadığı tutumlarla karşılaşyoruz. Nitekim bu durumu *Le Monde* gazetesinin din muhabiri 12 Şubat 1982'de şu notu düşüyordu: “Papanın hiçbir zaman olmadığı kadar dünyayı turlayıp durduğu şu devirde, Katolik Kilisesi hâlâ sadece merkezci ve tek biçimci değil, daha da beteri, Batı'nın kültür diliyle ifade edilen bir mesaj teklif ediyor!”

29 Haziran 1990 tarihinde Papa 2. Jean Paul tarafından bir papalık genelgesi olarak yayınlanan “Amerika kıtasının hıristiyanlaştırılmasının beşinci yüzyılı münasebetiyle Latin Amerika din adamlarına papalığın mektubu”, Batı'nın her türlü kültürün kaynağı ve modeli olduğu, dolayısıyla da Katolik Kilisesinin otoriterliğinin, Avrupa'nın bu merkezietçi dogmasından kaynaklandığını gözler önüne seren Batı yobazlığının o iki yüzünün en mükemmel örneğini verir.

Zaten mektup niteliğindeki o belgenin başlığı bile belgenin içindeki zihniyeti dışa vuruyor. Çünkü o belgede,

1992'nin, bir kıtanın tam bir soykırıma tabi tutulmasıyla başlayan Avrupa'nın ilk büyük sömürgecilik girişiminin yıldönümü olduğundan söz edilmez. Hâlbuki Amerika kıtasının yerli halkının yüzde 80'i işgalle, angarya çalıştırmayla, çiçek ve frengi salgınlarıyla yok olup gitmiştir. Kırk altı sayfa tutan o mektupta bunlardan tek kelime yoktur. 1492'de Amerika kıtasının "hristiyanlaştırılmaya" başlanılmasından başka hiçbir şey olmamıştır!

O cinayeti onaylayan resmî Kilisenin rolü konusunda da hiçbir özeleştirici yapılmaz. Amerika kıtasını "hristiyanlaştırma" bahanesiyle İspanya ile Portekiz arasında paylaştıran o zamanki papa da hiç mi hiç eleştirilmez. Mektupta sadece "Yerlilerin koruyucu ve savunucusu" ve sömürgeci yerleşimciler tarafından kendisinin dînî idarî bölgesinden kovulmuş o harikulâde insan Bartolome de Las Casas gibi, sömürgeciliğin zulüm ve kötülüklerini ifşa eden birkaç gözü pek din adamının adı geçer. Mektupta zaten yalnızca "sömürgecilerin suiistimallerinden" bahsedilir, sömürgeciliğin bizzat ilkesinden ve sömürgeci yerleşimcilere Yerliler üzerinde takdir yetkisi veren ve köleliği yeniden kuran o *emanet/ encomienda* sisteminden ise hiç bahsedilmez. Rahip Montesinos, Monsenyör Bartolome de La Casas ve diğer rahipler işte bunları kınıyor ve suç duyurusunda bulunuyorlardı, ne var ki o tutumu ne Vatikan, ne de kilise hiyerarşisi yasaklıyordu.

Kırk altı sayfada "yerli kültüre" topu topu iki satır ayrılır ve o kültür "manevî ve insanî değerler ürettiği" için sırf laf olsun diye anılır. O değerlerin ne olduğu ise unutulur. Özellikle de o değerlerin hem işgalciler, hem de resmî Kilise tarafından ortaklaşa tahrip edilmiş olduğunu hatırlatmak da unutulur. Onların o kültürün bütün taşıyıcı bel-

gelerini, evrakını, yazılı ne varsa hepsini ateşte yaktıkları anlatılmaz. Meselâ Piskopos Diego de Landa, Maya kültürünün bütün yazılı izlerini ve kutsal kitaplarını ateşte yak-tırmış, sanat eserlerini ise “putlar” diyerek kırdırıp imha ettirmiştir.

Ve... Papa 2. Jean Paul, bu işgalin ve Amerika’ya ithal edilen bu yeni engizisyonun bilançosunu “genel mânâda olumlu” olarak değerlendirir (Mektubun 4. paragrafı).

Bu durumda, rahip ve rahibelerin yapmaya davet edildikleri “yeni hıristiyanlaştırma” ve “Hıristiyanlığın yerli kültürüne iyice yerleştirilmesi” direktifleri, geçmişte izlenen yol doğrultusunda olacaktır. Yani köklerini yerli kültürler ve maneviyatlardan alıp onları verimli hâle getiren, daha üst bir gelişim ve açılıma götüren bir inancı Hıristiyanlık’ta görmek söz konusu olmayacak, o kültür ve maneviyatlardan bir şeyler öğrenmeğe ise pek yaklaşılmayacaktır. Dahası, Hıristiyan mesajının evrenselliğine ve “dünya dini olmasına” yeni söylemler kazandıracak insanî zenginlikleri o kültür ve maneviyatlarda bulup keşfetme çabasının adı dahi edilmeyecektir. Çünkü Latin Amerikalı rahip ve rahibelere “dini vazifelerinin” geleneksel tarihinin bir kuyruğu, bir eklentisi olmaları dışında başka bir görev yüklenmez. Zaten Batı’nın sömürgeci babavari yönetim anlayışına göre, her şey dışarıdan getirilmelidir!

Kurtuluş ilâhiyatlarının mahkûm edilmesi, böyle bir bağlamda, o mahkûm edişteki yobazlığı tam anlamıyla ortaya koyar. Kardinal Ratzinger tarafından 1984 ve 1986’da dile getirilen suçlamaları hatırlatan Papa 2. Jean-Paul, “gerçek hürriyeti ve gerçek kurtuluşu” tarif ederken, bunların “aldatıcı ideolojik ütopyaları ve Katolik Kilisesi doktrinini ve misyonuyla bütünüyle çelişen siyasî uşaklıkların

maskelerinin düşürülmesi” konusunda “ileriye gören bir ermiş basiretiyle” katkıda bulunduğunu ileri sürer (Mek-tubun 18. paragrafı).

Kurtuluş ilâhiyatçılarına karşı saldırının hakarete –“si-yasî uşaklık”– varan şekli, bu yüzleşmenin siyasî yönünü gözler önüne seriyor. Öyle ya, bu ilâhiyatçılar, kendi ta-banlarını oluşturan topluluklar içinde, kurtuluş hareket-lerine katıldıkları zaman, bu bir “siyasî uşaklık” oluyor. Fa-kat Papa, Pinoşe ile görüşürse, bu, “gerçek hürriyet ve sa-hih kurtuluş” oluyor! Ardından da bu görüşme, kendisi-ne “yoksulları tercih etmenin (Kurtuluş ilâhiyatçılarının yap-tıkları gibi yoksulların hizmetinde olmanın) katı bir anlayış ve anormal bir uygulama” (paragraf 20) olduğu suçlama-sını yapmasına izin veriyor. Bu “sapma”, denilir aynı pa-ragrafta, “İsa’nın fakirliğine saygı eksikliğinden” kaynak-lanıyor! Hz. İsa’nın kendi isteğine dayalı fakirliği ile kitle-lerin maruz bırakıldığı fakirliğin işte bu özdeşleştirilme-si, hep karnı tok ve sırtı peklerin ekmeğine yağ sürmüştür. O zenginler “fakirliğin” faziletlerinin yüceltilmesinden her zaman mesut ve bahtiyardırlar. İlâhî aşkın bir nişanesi ola-rak dine dayalı iradî fakirlik ile baskı yoluyla halklara da-yatılan sefaletin bu şekilde birbirine karıştırılması, zenginlere gerçekten de, kurtuluş ilâhiyatçılarına karşı, “partizanca ta-vır takındıkları” ve “şiddet eğilimi taşıdıkları” (20. para-graf) gibi suçlamaları gönül rahatlığıyla yapma fırsatı ve-riyor. Ayrıca da Arjantinli albayların katliamlarını, (Fili-pinler devlet başkanı) Marcos’un insan avlarını veya (Şi-lili) Pinoşe’nin toplu mezarlarını yürekten onaylamaları-nı sağlıyor. Ve papalık onların “eğilimi” çoktan aşmış olan o “şiddetlerini” asla kınamaksızın, işte bu katillerin hep-sine de el uzatıyor.

Bu can sıkıcı karıştırmalar dikkate alınarak, bütün sefalet ve baskı trajedilerine çare imiş gibi, “Katolik Kilisesinin sosyal doktrinine” (paragraf 21) geri dönülür. Hâlbuki o sosyal doktrini İkinci Vatikan Konsili, *Sevinç ve Umut* metninde, adına varıncaya kadar dışlamıştı.

Bütün bunlar “itaat” adına dayatılır. “Hiyerarşi” ve “hiyerarşik” kelimeleri manidar bir şekilde o mektupta on bir kere tekrarlanır! Piskoposlar mektupta incelemeleri, araştırmaları ve yayınları denetleme yetkisine sahip “sahih ilâhiyatçılar, ilâhî ve katolik hakikatin şahitleri” (paragraf 23) olarak tanımlanır. Latin Amerika Rahipler Konfederasyonu’nun kendisi tarafından seçilen yönetiminin Roma tarafından feshedilmesi süreci, daha önce gördüğümüz gibi, işte bu “tahakküm ilâhiyatı” adına başlanılıp devam ettirilir. Kardinal Ratzinger bu “tahakküm ilâhiyatını” nihâî sonuçlarına kadar götürür ve otoriterlikte ve merkeziyetçilikte çok daha ilerilere gitmek için, “papalığın yanılmazlığının” yaygınlaştırılmasını teklif eder. Kardinal Ratzinger, böylece, 1871’de yapılan ve konsillerin en yobazı ve bu “yanılmazlığı” ilk defa ilan etmiş olan Birinci Vatikan Konsilinin dahi yapmadığını yapmak ister.

Burada da, papanın söyledikleri ile gerçekteki uygulama arasında hatırı sayılır bir fark vardır.

Papa 2. Jean-Paul, 1980’de Afrika’ya yaptığı ilk ziyaretten itibaren, Hıristiyan inancının bir tür “Afrikalılaştırılması” dileklerini dile getirir. Hatta “özümsetmeden”, yani Hıristiyan mesajının farklı kültürlerle dâhil edilip özümsetilmesinden bahseder. “Bu özümsetme, Tanrı’nın ete kemiğe bürünerek İsa olarak görünmesindeki büyük sırrın bileşenlerinden birini çok net yansıtır” der. Ne var ki Vatikan hükûmeti bir *Evrensel İlmihal* tasarısı tasarlayıp onun

“geçici metnini” Kasım ve Aralık 1989’da dünyadaki bütün piskoposlara gizlice gönderdiğinde, İsa’nın mesajının “Asya hristiyanlığının” özgün şekliyle değil de, Kardinal Jan Danielu’nun (Jean Daniélou) deyişiyle, Batılı görüntüsüyle takdim edildiği görülür. O Batılı görüntü ise, İstanbul ve İznik konsillerinde alınmış, düşüncesi Eski Yunan felsefesinin kalıbına dökülmüş, din adamlarının hiyerarşik yapısı da Roma İmparatorluğu düzenine uyarlanmış görüntüdür.

İtaat ve dînî Kanun konusunda ısrarla duran ahlâka gelince, öyle görünüyor ki, bu da ilhamını Hz. İsa’nın Dağdaki Vaazından ziyade, İkinci Vatikan Konsili öncesindeki gibi, On Emir’den alıyor.

Hâlbuki İkinci Vatikan Konsili sonrasında, Üçüncü Dünya ülkelerindeki beklentiler büyüktü. Batılı merkezîyetçilikten ve o merkezîyetçiliğin Hristiyan inancına zorla giydirdiği kültürel şekilde bir kopma umut ediliyordu.

1977’de Abidjan başpiskoposu monsenyör Yago’nun başkanlığında yapılan Kara Afrika Hristiyan İlahiyatçıları Toplantısı’nda konuşan rahip Ebussi Bulega Afrika ilâhiyatının “Kopernikvari devrimini” dile getirirken şöyle diyordu: “Afrika, kendi etrafında dönme ve kendisi olma gibi yeni bir düşünceye sahiptir.”

Rahip Jean-Marc Ela da şu hatırlatmayı yapıyordu: “Hristiyanlığın evrenselliği, onu buraya kadar taşıyan Yahudi-Akdeniz kültürü, burada diğerleri gibi bir kültür olarak gözüktüğü sürece şu anki hâlden daha ileriye gidemez (...). Katolik demek, Romalı demek değildir”.

Hristiyanlığın evrensel değerini muhafaza etmek için, inancın sömürgelektikten kurtarılması ve Batı kültürünün göreceli hâle getirilmesi şeklindeki bu arzu ve irade, Kame-

runlu bir Cizvit olan rahip Hegba, *Kiliselerin Vesayetten Kurtuluşu* adlı kitabında hararetle şöyle savunur: “Hıristiyanlık Batılı bir din değil, aksine Doğulu bir dindir. Bu dine Batı el koymuş, ona felsefesinin, hukukunun, kültürünün silinmez mührünü basmış ve daha sonra da onu dünyanın diğer halklarına bu şekilde sunmuştur. Aynı dine şimdi de bizler silinmez mührümüzü basmalıyız. Fakat biz bunu, Aristo ve Saint Thomas d’Aquin’in felsefesini, Alman veya Anglosakson düşüncesini ilâhî vahiy mertebesine yükseltmeden yapmalıyız. Yanı sıra da, Avrupa tarafından ilâhlaştırılmamışsa bile ‘hıristiyanlaştırılmış’ olan (Fransa’nın) Galya, Eski Yunan ve Roma, Lusitanya, İspanyol ve Alman örf ve âdetlerini dinmiş gibi görmekten uzak durmalıyız.”

“Bizler geleneksel Afrika dininin meşru varisleriyiz” diyen Yaunde piskoposu monsenyör Zoa’nın bildirisindeki bu ifadeyi mantıklı bulan rahip Ossana şunu ilâve ediyordu: “İsa-Mesih’in gelişine, Afrika insanını (diğer bambaşka bir din kadar) hazırlamış olan Afrika’nın geleneksel dini, Ahdi Atik (Eski Antlaşma/Tevrat ve Zebur) hangi değere sahipse o da aynı değere sahiptir.”

Kamerunlu rahip Jean-Marc Ela, Kilise ile dünya kültürlerinin iyiden iyiye karşılaşmasından doğacak bir ilâhiyattan yana savunma yapar ve sonuç olarak “özümsetilmenin” bu meseleyi çarpıtmaya yarayacak bir bahane olmaması gerektiğini söyler.

Batılı modellere duyulan bu güvensizlik, bir inanç krizinin değil de, içerisinde inancın ifade edildiği bir kültür krizinin söz konusu olduğunu gösterir.

Yobazlığın Batılı olmayan şekillerini anlamak için, kendilerini ya bir “ilerleme” olarak –pozitivist ve Stalinci

yobazlıkta olduğu gibi– ya da –Katoliklikte olduğu gibi– evrensel değer sahibi olarak takdim eden yobazca bir çöküş içindeki bir modele gösterilen o ret tepkilerinin, nasıl olup da atılım veya açılım şeklinde değil de, bir gerileme ve içe kapanma şeklinde ortaya çıktıklarını merak etmek iyi olur.

Sömürgecilik ve yeni-sömürgecilik, yerli kültürlerin yobazca bir inkârıydı. “Kimlik” yobazlığı ise, o inkârın inkârıdır. O yüzden de, topyekûn bir redde bürünmektedir.

Yobazlığa karşı verilecek mücadele, kendi yobazlığımızdan hareketle yürütülemez. Yani şu “kendi kendine yeterlilikten”, kendi içine kapanmaktan hareketle yapılamaz. Sözde olağanüstü ve evrensel bir kültür üstünlüğünden ve diğer bütün kültürlerin bu kültüre göre değerlendirilmesi gerektiğinden emin bir bakış açısıyla da verilemez o mücadele. Bir insana benim kültürümü, benim inancımı, benim inançsızlığımı paylaşmıyor diye “yobaz” damgası vurulamaz. Onun “yobazlığı” ancak kendi inancının verilerinden hareketle tanımlanabilir. Bağlısı olduğunu söylediği mesajın “bütünlüğüne” tam bağımlı ve bağınaz mıdır, değil midir?

Yobazlığın eleştirisi, şayet o eleştiri her şeyden önce, başkalarının kültür veya dini hakkında dört dörtlük bilgiye dayandığı zaman ve o yobazlığın o kültür veya dinden bir sapma olduğundan emin olunduğu zaman, evet, ancak o zaman etkili ve yararlı olabilir. Ancak bu yolla başkasına yardım edebiliriz, yani onun, kendi dininin ve kültürünün “haklı” savunması adını verdiği şeyin “yobazlık” olduğunu anlamasını sağlayabiliriz. Çünkü ona şu anki dinini, o dinin tarihinin önceki dönemlerinde almış olduğu kültürel veya kurumsal şekille özdeşleştirdiğini anlatabiliriz. Ken-

disinin onu gerçek “bütünlüğü” içinde kavrayamadığını izah edebiliriz.

Diğer din ve kültürlerin hepsini bilmediğimiz için, evet, sırf bu yüzden, kendi kültürümüzün üstün olduğuna inanmak ne garip bir kendi kendine yeterlidir! Hâlbuki biz gerçekten diğerlerini yakından tanıyıp bilirse, işte o zaman, onlardan hareketle, kendi kültürümüzü ve kültürümüzdeki sapmaları tenkitçi bir bakış açısıyla irdeleyebiliriz.

“Laik”, “hıristiyan” veya “marksist” biz Batılılar için yobazlığa karşı mücadele, kendimizin öz eleştirisini yapmakla, kendi yobazlığımızın bilincine varmakla başlaması gerekir. Ayrıca kendimizi dünyanın eğiticileri ve efendileri olarak görmeye inandırdığımız o sömürgeci iddiamızdan vazgeçmesini bilmeliyiz. Kendi kültürümüzün, kültürlerin küresel birlik ve uyumu içindeki yerini, diğerlerini “kendi kültürümüz içinde eritmek” veya onların varlığını sadece hoş görmek maksadıyla değil de, hakiki bir diyalogu başlatmak üzere belirleyip konumlandırmalıyız. Kurulacak bu diyalog da, hepimizin ötekinden öğreneceği mutlaka bir şeylerin olduğu inancına dayanan bir diyalog olmalıdır.

Artık *bir* olarak düşünilemeyen, yani ekonomi, çevrecilik, güvenlik, kültür ve din gibi bütün alanlarda *bir* olarak tasavvur edilemeyen bir dünyanın ihtiyaçlarına, karşılıklı verimlileşmeye dayanan yalnızca bu uygulama, böyle bir uygulama cevap verebilir.

Ya hep beraber kaybedeceğiz ya da hep birlikte kurtulacağız.

İkinci Bölüm

İSLÂMCI YOBAZLIĞIN
SEBEPLERİ

SÖMÜRGEÇİLİĞİN YARALARI: CEZAYİR İSLÂMCILIĞI

Her türlü yobazlığın ana kaynağı, bugün, bir topluluğun kimliğine, kültür veya dinine karşı uygulanan zulüm ve baskıdır.

Bunun en yakın örneğini, Cezayir'deki yobazlığın doğuşunda görürüz. Fransız sömürgeciliği o topluma özgü değerleri bir asırdan fazla bir süre sadece tanımamakla kalmadı. İstilâyla birlikte gelen korkunç tahribattan sonra kimliğini kaybetmeyi kabul eden insanları “entegre” ve “asimile” etmeye de habire uğraştı durdu. Toplumun en gerici ve en yobaz unsurları olan Mağrip dervişlerini sistemli bir şekilde destekledi ve teşvik etti. Onların iktidara itaatleri, kendilerini gönüllü işbirlikçiler hâline getiriyordu. Bu arada da, çağımızın ihtiyaçlarına cevap veren, açık bir İslâm'ı kitlelere anlatıp öğreten ve kurtuluş hareketinin ve bağımsızlık savaşının liderlerinin çoğunun fikir babaları olan Şeyh İbn Bâdis veya Şeyh İbrahimî gibi “ilerici ulemayı” ise sürekli kovuşturuyordu.

Cezayir'in sömürgeci “asimilasyonculardan” kurtuluşu, ülkenin geleceğini Batılı büyüme modelinin iki şeklinin taklidinde gören yöneticilerin şu iki akımını doğurdu: Birincisi, Batılı büyüme modelinin *Sovyetlerde uygulanan şeklini* benimsemiş ve devasa bir sanayileşmeye yönelerek kır-

sal kesimi insansız bıraktı. İkincisi, imtiyazlı şehirlilerin tüketim tarzına yarayan *kapitalist büyümeyi* esas aldığından, ülkeyi borçlanmaya, geniş halk kitlelerinin aleyhine olarak bazılarını lüks yaşamaya ve Batılı firmaların ekonomideki yeni “işbirlikçileri” hâline gelen yöneticilerin yolsuzluklarına sürükledi.

Bu çifte taklidin iflası, artan bir işsizlikle, özellikle de gençlerin işsiz kalmasıyla kendini gösterdi. Ülkedeki nüfus patlaması –nüfusun % 50’sini 16 yaşın altındakiler oluşturuyor– ve ülkenin geleceği açısından bu gençliğin yaygın bir eğitime tabi tutulmasının gerekliliği ekonomiyi çıkmaza soktu. Enerjisini kullanacağı bir çıkış yolu bulamayan gençlik, sonunda kendi görüşüne destek arayan laf cambazları için rahatça avlanabilecek bir *umutsuzlar* kitlesi oluşturdu.

Cezayir’de yobazlık işte bu zemin üzerinde yükseldi. İlk öfkeden köpürmüş bir milliyetçilik olarak kendini gösterdi. Çünkü o milliyetçilik kendi ana dilini bile kullanmasını yasaklayan eski işgalcinin zorbalıklarından besleniyordu. Arapça veya Berbericenin sömürgeci tarafından yıllarca hor görülmesinden sonra, bu halkın tekrar kendi dilinde düşünme ve kendi kaynağına dönme hakkını geri istemi normaldi. Fakat meselâ Hint’in kutsal metinlerinden tutun da fizik veya biyolojiyle ilgili en yeni araştırmalara varıncaya kadar, evrensel kültürün en büyük kısmı Arapça tercüme edilmemiş olduğu için, (Fransızca gibi) işe yarayan ikinci bir dilin reddi, hem ruhî açısından, hem eleştirel düşünme, hem de ilmi ve teknik gelişme açısından vahim bir durum oluşturdu.

Dinde ıslahat (rönesans) kılığına bürünen bu yobaz milliyetçiliğin ikinci yönü, geçmişe kapanmadır. Esası itiba-

riyle anlaşılabilir olan bu ilk tepki, kültürünün ve dininin uzun süre bastırılmasının ardından, hareket noktası olarak, o bastırmadan önceki şeyi arayıp bulma çabasıdır. Bu ise, Cezayir açısından, Fransız işgalinin ötesine, hatta Türk hâkimiyetinden de öncelere gitmek demektir. Bu durumda o altın çağ, yüzyıllar ötesinde, saf bir Arapçılığın olduğu zamanlarda bulunuyor demektir. Gerçi, deneysel bilim ve matematikten ve bu bilimin insanî ve ilâhî gayeler üzerinde tefekkür etme bilgelğine ve de Aziz Jan dö la Kruva (Jean de la Croix) ve Dante'ye olduğu kadar Ortaçağ saz şairlerinin kibar aşklarına da sûfilîğin ve insanî aşkın en yüce şekillerini ilham eden şu bütün modern kültürün parıldayan merkezlerini oluşturan Arap-İslâm kültürünün Bağdat ve Kurtuba'daki o en ileri düzeydeki ısıtılı dönemleri temel almak çok iyi bir çıkış noktası olabilirdi.

Ne var ki yobazlar, çağımızın hayatî sorunlarına cevap verecek bir İslâm'ı yeniden yaşatmak için hiç de oradan yola çıkmadılar ve çıkmıyorlar. Onlar için müslüman olmak, yaklaşık on asır öncesindeki Abbâsî halifelerinin sanki bir tebaasıymış gibi yaşamaktan ibaretti, o kadar. Anlayışları, Monsenyör Lefebvre ile tıpatıp aynıdır. Bu zata göre de, Katoliklik ancak Reform Karşıtı dönemde ve (1563 yılında yapılan) Trento Konsili zamanında yaşandığı şekliyle yaşanabilir.

“Kaynaklara dönüş”, aslında bir “şekillere dönüş”tür. Halk kitlelerinde bir altın çağ umudu uyandıran bu “Mehdi geldi, gelecek, geliyor!” inanışı, o umudu bu dönüşün şu sembolik ifadelerine yönlendirir: Giyim kuşam yasakları veya dinini sevimli ve sağlıklı bir safiyetle yaşama ihtiyacını tamamen şekilcilîğe indirgeyen ruhsuz ve ihlâssız ibadetler...

İşte bundandır yobazların bir toplum projesi, bir 20 ve 21. yüzyıl *fıkıhı** oluşturmaktaki âcizlikleri. O yobazların “programlarında” günümüz Cezayir’inin şu en can yakıcı problemlerine hiçbir cevap yoktur: İşsizlik, kırsal kesimden şehirlere akın, gıda maddelerinde kendi kendine yeterli olma, çokuluslu şirketlerin ve Dünya Bankası’nın dayattıkları borç ve bağımlılıklar, ordu ve ülkenin kaderinin bağlı olduğu bütün bu problemlerin çözümüne halkın katılımı ve katkısı...

Söz gelişi işsizlik denildiğinde, “İslâmcılar” tarafından bulunan çözüm, iş piyasasından kadınları dışlamak ve onların yerlerine erkekleri yerleştirmekten ibarettir. Oysa bu, hem saçma, hem de ülke ekonomisi açısından gerçeklerden kopuk bir tekliftir. Çünkü hâlihazırda Cezayirli kadınların sadece yüzde 7’si evinin dışında çalışmaktadır.

Bu teklif, Fransa’daki (ırkçı parti lideri) Le Pen’in tekliflerine ne kadar da çok benziyor! O da işsizlik sorunun laf ebeliğiyle bu şekilde halletme peşinde! Tek farkı var: Kendisi bu meseleyi kadınların çalışma hayatından kovup çıkararak değil de, göçmen işçileri ülkeden tart ederek çözecekmiş!

İslâmcı liderlerin programı, Kur’ân’ın ve bin yıl öncesinin hadislerinin (Kitap’taki ve tarihteki bağlamından koparılmış) soyut formüllerinin, iddialı bir ahlâkçılıkla, sadece bir tekrardan ibarettir. Böylece onlar insanları tefekkür etmek ve ortaklaşa düşünmek için gayret göstermeye davet etmiyorlar da, tam aksine kendilerini, Allah’ın görevli kişileri gibi gösteren (ki bu, Kur’ânî prensiplere tamamen ay-

**Fıkıh*, Allah’ın “yarattığı ve durmadan tekrar tekrar yaratmakta olduğu” (Yâsîn, 36/81) bir dünyanın daima yeni ihtiyaçlarına cevap vermek için Kur’ân’ın ahlâki ilkelerinden çıkarılan hukuki düzenlemedir, *şeriattır*.

kırıldır) dînî liderlere, dinin profesyonel adamlarına kör kö-rüne itaate çağırıyorlar.

Bu tür akımlar, kendilerini her zaman cömertçe finanse etmeye hazır dış güçlerin çok kolay avları olurlar, çünkü böy-lesi akımlar onların bütün hegemonyalarını pekiştirmeye ya-rar. Böylesi akımlar ekonomik açıdan dışa bağımlı oldukları için de, dış güçlerin ideolojik yönlendirmelerinin âleti olup çıkarlar.

BATI'NIN DÜŞÜŞÜ: İRAN İSLÂMCILIĞI

Yobazlığın ikinci kaynağı, Batı'nın ahlâken çökmesidir. Ne yazık ki bu çöküş, geçmişte var olmayan her şeyin toptan reddedilmesine yönelik, vah ki ne vah, gerçek bir bahane oluşturuyor. Ayrıca da yobazlık hareketinin mân-evî “hedefini” Batı'nın kokuşmuşluğuna yöneltmesine imkân veriyor.

Rönesans'tan beri, yani kapitalizmle sömürgeciliğin eş zamanlı olarak ortaya çıkışından bu yana, insanın ilâhî boyutunun budanıp dumura uğratılması, bizim (Batılı) toplumlarımızda insanı tek boyutlu bir hâle getirmiş, daha açık ifadeyle insanımızı sırf menfaat kaygısıyla hareket eden sadece üretici ve tüketici bir konuma indirgemıştır. Serbest piyasa anlayışı, vahşi bir rekabete yol açmıştır. Onunla da kalmamış, grupların ve milletlerin hâkimiyet, çıkar sağlama ve büyüme ihtirasları arasında yürütülen acımasız ve kanunsuz çatışmaları da doğurmuştur.

Bu çatışmalarsa, sokaktaki şiddetten başlayıp büyük devletler arasındaki “terör veya dehşet dengelerine” kadar uzanıp gitmiştir.

Sanayiînin gelişmesi, şimdilerde, hem kaynakların tüketilmesi, hem de nükleer artıklar veya atmosferin ozon tabakasının tahribi sebebiyle, yeryüzünün ekolojik dengesini tehlikeye sokmaktadır.

Hâkimiyet ve büyüme ihtiraslarının bu amansız ve acımasız çatışmaları, insanî ilişkileri de mahvetmiştir: Dünya çapındaki şu “nükleer silâh kullanma tehditlerinden” ve Üçüncü Dünya ülkelerine karşı yapılan katliamlardan tutun da bireylerin ve hiziplerin şiddet sarmallarına kadar uzanan hareketlere baksanıza!

Bu ahlâkî çöküntü, giderek artan ve durmak bilmeyen suç işleme oranlarında kendini apaçık gösteriyor. Nitekim 1989 yılında New-York şehrinde her beş saatte bir kişi katlediliyor, her üç saatte bir kadının ırzına geçiliyor, her üç dakikada bir kişi saldırıya uğruyordu. Bu da, sadece bu şehir için, 1905’i öldürme, 3254’ü ırza geçme, 93.377’si sokaktaki hırsızlık olmak üzere, yılda 712.419 suçun işlendiğini gösterir. Dahası, bu rakamlara polise iletilmeyen şikâyetler dâhil değildir. ABD’nin bütününde on dört milyon uyuşturucu müptelâsı bulunuyor. Zaten bu “hayat tarzı”, her akşam “hür” dünyanın bütün televizyon kanallarında gösterilen Amerikan filmleriyle yansıtılıp duruyor.

Onca gayesiz ve geleceksiz –nitekim *punklar* giydikleri *tişörtlerin* üstüne *Gelecek yok!* yazısını yazdırıyorlardı– hayatla toplumun böyle darmadağın oluşu, Roma İmparatorluğunun o en kötü çözülüş ve çöküş anlarını çağırıştırıyor.

Batı’nın hür dünya, liberalizm, demokrasi, modernite gibi çeşitli etiketlerle dünyaya kabul ettirmeye çalıştığı dinsiz, imansız kudurganlık “modeli” işte budur!

Batı’nın beş asırdır sürdürdüğü hegemonya, yeryüzünü korkunç bir yönetime mahkûm etmiştir. Doğrudan ve dolaysız sömürgeciliğin ortadan kalkmasından sonra da Batılılar, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası’nın yataklık ettiği sömürgeciliği kullanarak, o milletlerin kendilerine bağımlılıklarını zorla devam ettirdiler. Bu kuru-

luşları kullanarak halklara, onların ihtiyaçlarına cevap vermeyen, aksine dış borçlarını ödeyebilmeleri için ihracata yönelik tek tip üretime ve tek tip tarım ürününe bağlı çarpık ekonomileri dayattılar. İşte sonuç: Açlıktan veya yeterince beslenememekten ölen elli milyon insan! Batı'nın ekonomik hâkimiyeti işte bu şekilde Üçüncü Dünya ülkelerine günde bir Hiroşima dayatmaktadır.

Ne sosyal münasebetlerin düzenlenmesinde, ne de bilim ve tekniklerin insanın imhasına değil de gelişip serpilmesine yardım etmeleri için yönlendirilmesinde mânevî hayatın, hiçbir rol oynamadığı şu sırf pazar ekonomisinin kanunlarına teslim edilmiş, insana özgü gaye taşımayan, anlamsız bir dünyanın böyle bir bayağılaşma manzarası, ilk önce, kişisel kaçışlara yol açtı: O yüzden kimileri Katmandu yollarına düştü, kimileri okültizme (tabiat üstü gizli güçlere, medyumluk gibi şeylere inanmaya) yöneldi, kimileri de kurtarıcı gurular (mürşitler) arayışına düştü... Ardından da, kokuşmuş bir Batı medeniyetini toptan reddeden siyasî tepkiler sökün etti...

Marksizmin kaynakları olarak Hegel'in diyalektiği yerine Tao'nunkini, İngiliz iktisadiyatçılığı yerine Konfüçyüs ahlâkçılığını, ütopyacı Fransız sosyalizmi yerine Çin köylülerinin isyan geleneğini koyarak, başlangıçta, sosyalizmin sadece Avrupalı anlayışına isyan eden Çin kültür ihtilâli, çok geçmeden bütün Batı kültürünü toptan reddetmeye kalkışarak şöyle diyecek kadar yozlaşıp yobazlaşmıştı: Beethoven müziği, burjuva müziğidir!

Bu retlerin en özgünü İran devrimidir. İran devrimi, siyasî bir rejime, ekonomik ve sosyal bir yapıya değil de, bir medeniyete, yani Batı medeniyetine karşı yapılan ilk devrimdir.

Bu büyük medeniyet ülkesi, Şah döneminde, yıllar ve yıllarca, İslâmî geçmişinde en büyük olan her ne varsa hepsinin de inkâr edilip dışlandığını görmüştü. ABD tarafından askerî, teknik ve finans yönünden arka çıkılan bir ordunun ve en iğrenç işkence metotlarını kullanacak şekilde eğitilmiş bir polisin, yani Savak'ın desteğiyle Şah, İran'a terörist bir zorbalığı dayatıyordu. Batı'nın büyük firmalarına bağımlı birkaç soyguncu milyarderin yararı için köylüler, işçiler ve küçük esnaftan oluşan halkın ezici çoğunluğunu bin sene öncesine yarasır bir durum içinde tutuyordu. Güttüğü siyaset Şah'ı, Körfez petrollerinin koruyucu jandarması yaptığı için Batılıların, özellikle de Amerikalıların "İran mucizesi" adını verdikleri yutturmacanın çarpıcı örneği, o muhteşem Persepolis festivalidir. O anlı şanlı festivalde Şah, İslâm medeniyetinden asırlarca önceki (Pers İmparatorluğunun kurucu hanedanı) Akamanişların torunu olarak takdim ediliyordu. Körfez halkları üzerindeki vesayetin devam ettirilmesinde çıkarı olan ülkelerin bütün yöneticileri, o oldukça şatafatlı festivale bizzat gelip katıldılar. Festival sırasında milyarlar, açlık ve sefaletin hüküm sürdüğü bir çöle yok yere saçıp savuruldu*.

*Efsanevi Persepolis kenti 1971'de görkemine beklenmedik bir parıltı kattı. Muhammed Rıza Pehlevi'nin emri üzere, Pers İmparatorluğu'nun kuruluşunun 2500. yılı kutlamaları burada yapılır. Akıl almaz bir bütçeye mal olan hazırlıklar aylar öncesinden başlar. Organizasyon Batılı "uzmanlarca" gerçekleştirilir. Persepolis'in çöl toprağı üzerine geleneksel İran çadırları biçiminde olsa da lüksü sınırsız modern çadırlar kurulur. Kullanılacak her şey altı ay boyunca uçaklarla Fransa'dan getirtilir. Dünyanın dört bir yanından krallar, krallıklar, devlet başkanları davete icabet eder. 250 kırmızı limuzin bu emperyal davetlilerin emrindedir. Şah, mavi halılarla döşettiği çöl toprağı üzerinde Büyük Kirus'un anıt mezarı önünde 20. asrın bu en görkemli töreninin açılışını yapar. Dünyanın en uzun yemeğı olarak rekorlar kitabına geçen bir gala ziyafeti verilir. Mönü dudak uçuklatacak cinstendir. Pers ordusu dönemsel kı-

Muhalefet ise, ancak camilerde sesini çıkarabiliyor ve oralarda âyetullahlar, hüccetülislâmlar veya mollalar sistemin kokuşmuşluğunu, Amerika Birleşik Devletleri'ne uşaklık ettiğini ve yönetimin baskılarının vahşetini dile getiriyorlardı. Camilerde verilen o vaazlarla devrimci hareketin kadroları oluşturuldu. Rejimin hapsedtiği ve işkence ettiği –ki sayıları hayli çoktur–, Ali Şeriati gibi katlettiği veya Ayetullah Humeyni gibi ülke dışına sürdüğü insanların her biri mücadeleciler bir İslâm'ın birer “şehidi” olarak görüldüler. “Şehit” kelimesinin İran'da hem dînî yönden, hem de toplumsal açıdan çok derin anlamı, etkisi ve yankısı vardır, çünkü o ülkede şehit denilince ilk akla gelen, Emevilerin ilk kralı (Yezid) tarafından öldürtülen, Hz. Peygamberin torunu Hz. Hüseyin'dir.

İşte bu yüzden, zalime ve onun yabancı dostlarına karşı yürütülen mücadelede dinle siyaset birbiriyle kaynaşmış birbirini destekliyordu.

Şah, kitlelerin homurtulu hareketini, yakıp yıkarak bastırma görevini ordusuna, polisine ve Şahpur Bahtiyar'a bırakarak kaçtığında, maddî güç o hareketi durdurmaktan âciz kaldı. Âyetullah Humeyni, yasak ve tehditlere aldırmadan Tahran havaalanına indi. Sayısız bir kalabalık tarafından karşılandı. Çünkü o kalabalığın gözünde Humeyni, İran İslâm'ının canlandırıcı ruhu olan “gizlenmiş imamın**” yakında geleceğinin kesin müjdecisi olan kimseydi.

yafetleri içinde geçit resmi yapar. Onu İran tarihi boyunca hükmetmiş bütün hanedanların orduları izler. Tarih, kendi mekânında canlanmışır âdetâ. Törenin son günü Şah, bütün emperyal konuklarıyla birlikte babası Rıza Pehlevî'nin anıt mezarını ziyaret eder (Nazan Bekiroğlu'nun bir yazısından), çev.

** Şiilere göre, çocukken kaybolup gizlenmiş, hâlâ gizli olarak yaşamakta olan ve âhir zamanda gelip dünyaya yepyeni bir nizam vereceğine inanılan, ayrıca “imam-ı mestur, imam-ı masum, imam-ı mektum, kaim-i zaman” gibi pek çok adlar da verilen on ikinci imam Muhammed Mehdi'dir, çev.

Şahpur Bahtiyar ordunun gördüğüne ateş edeceğini söyleyerek sokağa çıkma yasağı ilan ettiği zaman, Âyetullah Humeyni o yasak saatinde bütün halkın sokağa dökülmesi talimatını verdi.

Derken zafere giden yol açıldı. Silâhsız ve savunmasız bir halk kitlesi, Şahlığın “Ölümsüzler” adı verilen Muhafız Birliği’ne ve “dünyanın beşinci ordusu” denilen o orduya meydan okudu. Yüzlerce ölen oldu, fakat hiçbir “şehidin” yeri boş bırakılmadı. Kendisine hiçbir ateş açılmaksızın ordu mağlup oldu ve Allahü Ekber/Allah Büyüktür haykırışı karşısında silâhını bıraktı.

Güç ve kudreti sadece ateş gücüne ve lojistiğe göre ölçüp biçen bütün siyasî ve askerî strateji tahminleri, (daha önce Vietnam ve Cezayir’de olduğu gibi) bir kere daha boşa çıktı, yalanlanmış oldu. Batı’nın strateji uzmanları o pozitivist dar görüşlülükleri içine kapanıp kaldıkları için, başarısızlıklarının sebebini anlayamıyorlardı, çünkü iman, onların elektronik devrelerine girmiyordu.

Silahların maddî gücüne, şiddete başvurmamanın ve manevî gücün bu olağanüstü galip gelişi sayesinde Âyetullah Humeyni, Amerikan “Şeytan”ının ve onun uşağı eski Şah’ın zulmüne karşı koyan ilâhî ahlâk adına, ülkenin karizmatik lideri hâline geldi. Geniş halk yığınları açısından bakıldığında, İyinin Kötüye karşı mücadelesi nihayet şan ve şerefle yürütölmeye başlanmış gibi görünüyordu.

Şah’ın kabul ettirmek istediğı Amerikan hayat tarzını İran devrimi haklı olarak reddederken, öncelikle o hayat tarzının sembollerini hedef aldı. Meselâ şiddeti öne çıkaran ve her şeyin para olduğı hayat tarzını sergileyen filmleriyle birlikte Amerikan sinemaları, tıpkı gece kulüpleri gibi, yakılıp yıkıldı. Dağlar gibi yığılan viski şişeleri kırılıp parçalandı.

Böylece ilk defa, Batı medeniyetine karşı, sadece sapkınlıklarını ve ahlâkî çöküntüsünü değil de, bizzat ilkesini ve kökenini hedef alan bir devrim doğuyordu. O sırada, Avrupa'nın vazgeçilmez teknikleri ile Şah'ın ve efendileri Amerikalıların terör rejimi tarafından en uzun süre ayaklar altına alınmış en yoz bir İslâm'ın en çağdışı şekillerinin yanına geldiğine şahit olundu.

Ne var ki bir ahlâk anlayışı, bir rejimi yıkma ve bir toplum projesine ekonomisinin ve siyasetinin insanî ve ilâhî gayelerini dâhil etme imkânı verse de, bunların amaçlarının ne yöntemlerini verebilir, ne de tekniklerini. Öyleyken, nasıl oldu da böylesi bir ahlâkî yöneliş, o yobazlığı doğurabildi?

İşte tam bu noktada işin içine iki tarihî etken girdi: Birincisi, iktidarı kişileştirmeye götüren Şiiliğin “imamlık” geleneği; ikincisi de İran-İrak savaşıdır, ki bu savaş boyunca bütün dünya İran'a cephe aldı ve bu da rejimin radikalleşmesine yol açtı.

Şii İslâm'ın kendine özgü geleneği, “imamet”tir, yani “gelmesi”, bir başka deyişle geri dönmesi beklenen bir “gizli imam”ın varlığına olan inançtır. Etrafı âyetullahlar, hüccetüislâmlar ve mollalardan oluşan hiyerarşik yapıya sahip gerçek bir din adamları sınıfıyla çevrili olan Humeyni'ye, onun görünür “temsilcisi” gözüyle bakılıyor. Bu din adamları sınıfının Şah'ın zulmüne, Batı'nın örf ve âdetlerinin istilâsına karşı mücadelesi ve bu uğurda verdikleri “şehitlerin” sayısı, onlara tartışma götürmez bir itibar kazandırıyordu. Sonuçta, Kur'ân mesajının “gizli/bâtınî anlamı” hakkında tam bilgi sahibi ve “gizli imam”ın gelişinin hazırlayıcısı kabul edilen “yanılmaz” bir rehberiyle birlikte, din adamlarının sınıfına dayalı bir teokrasi kuruldu.

Humeyni, “Dînî açıdan ben, yaptığım ve yapacağım şeyleri yapma konusunda tam yetkiliyim!” diyordu. Halkın ezi-ci çoğunluğu tarafından da canla başla kabul edilen bu ilâhî görevlendirme, bütün yetkiyi ona ve de din adamları hi-yerarşisine veriyordu.

Demek ki İran İslâm devrimiyle birlikte ortaya çıkan önemli yeni gelişme, siyasetin “kutsallaştırılması”, siyasete dînî bir nitelik kazandırılmasıdır. O zamana kadar siyaset, hükümdarların ve ayrıcalıklı sınıfların zulüm ve baskısına hizmet ediyordu. Oysa Tunuslu İslâmcı Raşid Gannuşî’nin de yazdığı gibi: “Çağdaş İslâmî hareket, İslâmı yönetici sınıfın tahakkümünden kurtarmayı, bir ölçüde, başardı (...). İran’da gerçekleşen şey, İslâm’ın kitlelerce sahiplenilmesi meselesidir. Kurtuluş hareketleri açısından, yani yabancı boyunduruğu altındaki iktidarların tahakkümünden İslâm’ın kurtarılması ve devrimci akımlardaki rolü açısından, son derece önemli bir olaydır bu.”

İran olayının bu “devrimci” yönü, dünyadaki bütün iktidar sahiplerinin korku ve kinine yol açtı. O yüzden Irak’a savaş açtıldılar ve İran devrimine karşı bir ittifak oluşturdular. Tıpkı eskiden de, bütün taç ve tahtları tehlikeye sokan Fransız İhtilaline karşı Avrupanın birlik olduğu gibi veya bütün Avrupa burjuvazilerinin Ekim (Rus) İhtilaline karşı birleşik bir cephe oluşturmaları gibi...

Saddam Hüseyin tarafından başlatılan bu topyekûn savaşta, Sovyetler Birliği ve Fransa, ABD’nin tavsiyesiyle, saldırgana silâh temin etti. Hatta kimyasal silah kullanarak savaş suçlusu hâline geldiğinde bile... Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri Irak’ın borçlarını ödediler ve Arap Birliği 1988’de İran’ı “baş düşman” ilan edecek kadar ileri gitti.

Bu kuşatılmışlık ise İran'ı sertleşmeye ve teröre yöneltti, tıpkı müttefik güçlerin istilâsı yüzünden Fransa'nın 1793'te ve Rusya'nın 1920'de aynı tutumu takındıkları gibi...

Elbette İran'ı "şeytanlaştırıp öcü gibi göstermek" için İran bağınazlık ve yobazlığına karşı görülmedik bir medya bombardımanı başlatıldı. Suudi Arabistan'ın en acımasız yobazlığı karşısında saygılı bir suskunlukla susan medyanın var gücüyle İran'a yüklenmesi ne kadar da manidardı!

Meselâ İran'da bir takım el kesme ve işkence gibi kınanacak eylemler olduysa da bu, Cumhurbaşkanı Rafsanjani'nin belirttiği gibi, "zekâdan ve kalpten yoksun" bazı uzak taşra hâkimlerinin marifetleriydi, merkezden bu yönde hiçbir talimat yoktu. Ayrıca Rafsanjani, hükûmetin bu konuda hâkimleri serbest bıraktığını, çünkü yöneticilerin adalete müdahale etmemesi gerektiğini söylüyordu. Böylece, medyanın "İran el kesme makinesi kullanıyor!" gibi korku ve dehşet verici haberlerinin gerçekte alâkası olmadığı devlet başkanı tarafından yalanlanıyordu. Gerçekten de maa-lesef bazı barbarca ceza uygulamaları olmuştur, fakat bunlar çok kısa sürede sonlandırılmıştır.

Hâlbuki Suudi Arabistanda her Cuma *iktidarın emriyle* ve alenî cezalandırmaların yaşanan sadizmiyle el kesme veya kırbaçlama, bazen de recm cezaları uygulanıp dururken, Batı basın yayın organları, bu devlet cinayetlerine İrandaki uygulamalara karşı yaptıkları "yaygaranın" binde birini bile yapmıyorlar. Bununla beraber, Batı medyasının bu önyargılı ve yanlı tutumu, bizim İrandaki yobazlığı aklamamızı gerektirmez. Söz gelişi o yobazlık, Humeyni'yi kâfir oldu diye bir yazar için ölüm fetvası vermeye sevk etmiştir. Zaten o fetva Kur'ân'la alâkası olmayan bir fetvadır. Nitekim Kur'ân bu konuda, kâfirliği ruha karşı işlen-

miş en vahim günah olarak gören İncillerdeki (Matta 12/32, Markos 3/29, Luka 12/10*) ifadelere uygun bir yol izleyerek hükmü Allah'a bırakır: "Böylelerinin cezası, Allah'ın, meleklerinin ve bütün insanların lânetine uğramaktır" Âl-i İmrân, 3/87.

Öyleyse görülen o ki, İran ile Arabistan arasındaki basın yayının havlamalarıyla saygılı sessizliğini birbirinden ayıran sınır çizgisi, Batı'nın alçalışını ilân edenlerle o alçalışa iştirak edenler arasındaki çizgidir.

* "İnsanoğlu'na karşı bir söz söyleyen, bağışlanacak; ama Kutsal Ruh'a karşı bir söz söyleyen, ne bu çağda, ne de gelecek çağda bağışlanacaktır" Matta, 12/32; "İnsanların işlediği her günah, ettiği her küfür bağışlanacak, ama Kutsal Ruh'a küfreden asla bağışlanmayacak" Markos, 3/29; "İnsanoğlu'na karşı bir söz söyleyen herkes bağışlanacak. Oysa Kutsal Ruh'a küfreden bağışlanmayacaktır" Luka, 12/10, çev.

İSRAİL YOBAZLIĞI VE ORTADOĞU'DAKİ YOBAZLIKLAR

Filistin Kurtuluş Örgütü'nün dengeleyici çabalarının aleyhine olarak özellikle Lübnan'da ve en aşırı akımlarda, yanı sıra da bütün Arap dünyasında yobazlığın gelişmesine katkıda bulunan üçüncü etken, Batı'nın milliyetçilik ve sömürgeciliğini devralan İsraili yöneticilerin izlediği siyaset olmuştur.

Zaten siyasî siyonizmin kurucusu Theodor Herzl, *Günlükler*'inde (s. 122), Avrupalılara "bir Yahudi Devleti'nin Avrupa'nın tamamının çıkarları açısından taşıdığı avantajları" sayıp döküyordu. *Yahudi Devleti* kitabında ise (s. 32) açıkça ilan ediyordu: "Yahudi Devleti, Batı medeniyetinin Doğu barbarlığı karşısındaki ileri karakolu olacaktır."

Yahudilerin o büyük peygamberler geleneğinden tamamen kopuk olmasına ve bu siyasî siyonizm ile Theodor Herzl, o dönemin hemen hemen bütün hahamları tarafından (İsrail'in Allah'ı yerine bir İsrail Devlet'i ikame edilecek diye) kınanarak kökten reddedilmesine rağmen (şimdilerde yürütülen sürekli saldırganlığın, yayılmacılığın ve işgal toprakları üzerindeki yeni yerleşim birimleri kurmanın temelini oluşturan), en çağdışı ilkelere dayalı bir devlet ortaya konur. Dinci ve ırkçı bir devlet anlayışından hareketle de teşkilatlanır.

Kırk iki yıllık geçmişine rağmen hâlâ bir anayasası olmayan İsrail’de geçerli olan temel kanuna göre:

–Yahudi anneden doğan (ırkçı kriter)

–Musevî şeriatını uygun olarak dine giren (dinci kriter) kimse, Yahudi’dir*.

İsrail Devleti bir de kendine özgü bir yobazlık örneği veriyor. Yani gerici ve kabileci bir din (kendilerine saygı gösteren kabilelere toprak veren ilâhlar) anlayışı adına Filistin üzerinde hak iddia ediyor! Gerçi bu, Mısır’dan Mezopotamya’ya kadar bütün Orta Doğu’da geçerli olmuş genel bir inanıştır. Firavun üçüncü Tutmosis’in Karnak dikili taşı üzerindeki yazıya göre Tanrı, Firavun’a bütün yeryüzünü verir. *Babil Yaratılış Şiiri*’ne göre (mısra 46), Mezopotamya’da Tanrı Marduk, her topluluğa kendisine ait toprak payını “belirler”. Bu iki kutup arasında kalan Hititler de, Tanrıça Arinna’ya “ülkenin sınırlarını belirlediği” için şükranlarını arz ederler. İbraniler böyle bir vaat almamış olsalardı, bir istisna oluşturmuş olurlardı.

Yobaz hahamlar Tevrat’ı, üzerinde “Allah” imzası taşıyan bir tapu senedi gibi yukarı kaldırıp göstererek, Filistin’in müslüman veya hristiyan yerlisinin kovulmasına ve katliam edilmesine ideolojik bahaneyi sağlıyorlar.

Bu devlet terörizmi, Amerika Birleşik Devletlerinin siyasî ve malî açıdan kayıtsız şartsız desteği ve bütün Avrupa’nın da suç ortaklığı ile hiçbir ceza görmeden kırk iki yıldır** arttıkça artıyor.

İslâm dünyasının göbeğinde, müslümanlara bu kadar yakın ve bu kadar küstah bir Batı’nın bulunuşu, tepki olarak,

* Claude Klein, Kudüs İbrani Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü müdürü, şu eserin yazarı: *İsrail Devleti’nin Yahudi Karakteri*, s. 37, Cujas Yayınları, Paris, 1977.

** 1990 yılı itibarıyla, çev.

“islâmcı” akımları beslemiş, yanı sıra da, İsrail’in haksızlıklarına karşı –özellikle de sözden ileri gitmeyen– el kol hareketleri yaparak kendi hegemonyalarını ve baskılarını haklı gösteren askerî diktatörlüklerin kurulmasını kolaylaştırmıştır.

Öte yandan, İsrail’in kendi çıkardığı kanunda da belirtildiği gibi, dünya siyonist hareketi, bütün dünyada İsrail Devleti’nin bir organıdır. İsrail Meclis’inin “Dünya Siyonist Örgütü” ile ilgili olarak 24 Kasım 1952 tarihli kanunun 5. maddesine göre, “İsrail Devleti bütün Yahudilerin ve bütün yahudi kuruluşlarının devletin inşasına katılım ve katkılarına bel bağlar”. 9 Temmuz 1990 Pazartesi günü Fransa Başhahamı Jozef Sitruk, Kudüs’te, İsrail radyosunda açıkça “Her Fransa Yahudi’si, İsrail’in bir temsilcisidir” der. Aynı gün İsrail Başbakanı İzak Şamir, “Fransa’daki her Yahudi’nin sizlerin savundukları şeyin savunucusu olduğundan emin olunuz!” açıklaması yapar. Paris’e döndüğünde o başhaham, “Kafamda çifte mensubiyet konusunda en küçük bir düşünce bile yok!” buyurur.

Dinin bu siyasallaşması ve bir siyasetin bu şekilde kut-sallaştırılması, yobazlığın ayrılmaz nitelikleridir.

Bu anlayış, 1954 Temmuzunda Meclis’in aldığı bir kararla ve şu 59. madde ile resmîleştirilir: “Dünya Siyonist Örgütü ile varılan mutabakat ve hükûmet ile siyonist yürütme organı arasındaki anlaşma uyarınca, hükûmet siyonist harekete gereken desteği verecektir.” Siyonist hareket böylece İsrail Devleti’nin resmi bir organı olur. İsrail büyükelçilikleri bir nevi propaganda şubeleri gibi çalışır. Öncelikle ABD’de, fakat aynı zamanda da bütün Avrupa’da, İsrail’in bütün girişimlerine, 1948 ve 1967’deki toprak ilhaklarına, Lübnan’ı (1982’de) istilâ etmesine ve işgal al-

tındaki topraklardaki İntifada'yı vahşice bastırmasına kayıtsız şartsız destek ve onay almak veya en azından sessiz kalınması için oldukça etkili bir çaba gösterir.

Sonuçta, İsrail'in bütün o toprak işgallerine ve arazi kazanımlarına ABD tarafından yeşil ışık yakılması ve Batı basın yayın organlarında İslâm'a karşı Haçlı zihniyetinin sistemli bir ağız birliğiyle sürdürülmesi, müslüman halklarda dünya çapında bir komployla karşı karşıya oldukları ve tam anlamıyla kuşatıldıkları tedirginlik ve kaygısını kö-rükleyip büyütür.

Elbette böyle bir atmosfer, çoğunluğu müslüman olan bütün ülkelerde, kendilerini Batı'ya ve Batı'nın yeni Haçlı Seferlerinin öncü gücü İsrail yobazlığına karşı İslâm dininin eğilip bükülmez savunucuları olarak gösteren bütün palavracıların ve bütün yobaz zihniyetlerin ekmeğine yağ sürer.

SUUDİ YOBAZLIĞI ve MÜSLÜMAN KARDEŞLER

Yobazlığın dördüncü kaynağı ve on beş seneden bu yana da ana kaynağı, Suudi Arabistan'ın petrol gücü sayesinde İslâm dünyasındaki ağırlığıdır.

Sahip oldukları devasa imkânlar sayesinde Suudi yöneticileri, dünyadaki İslâmî hareketlerin, hangisi olursa olsun, hepsini de kendi maksatlarına hizmet ettirmek için finanse edebiliyorlar.

Suudi idarecilerinin asıl kaygısı, Batı'ya olan tam bağılılıklarının üstünü örtmektir. Abdülaziz, daha 1928'de krallığını bile kurmadan önce, 1913'te, İngiltere ile Katif (Arabistan'ın doğu bölgesinde bir şehir) Anlaşmasını imzalar. Bu anlaşmayla İngiltere onu savunma ve korumayı taahhüt eder, karşılığında da kendisi, İngiliz siyasetinin izinde gitmeyi kabul eder. Birinin koruyuculuğuna ve diğerinin baş eğmesine dayalı bu ilişkiler, 1927'de Cidde Anlaşmasıyla yenilenir. İngiltere vaadinde durur. Nitekim 1948'deki Katif'te ortaya çıkan silahlı ayaklanmayı ezerek bastırır.

Altmış sene sonra, İran devrimi ertesinde, Reagan, "Suudi Arabistan'ın yeni bir İran hâline gelmesine asla müsaade etmeyeceğiz!" açıklamasını yapar.

Ağustos 1990'da Suudi yöneticileri, sömürgeciliğin hizmetinde oynadıkları rolü gizleyemeyip bütün çıplaklığıyla ortaya koyarlar:

Şöyle ki: Amerika Birleşik Devletleri'ni kendilerini "savunmaya" çağırarak, Basra Körfezini bütünüyle işgal altında tutabilmek için beklediği bahaneyi ABD'ye altın tepside sunarlar.

Aslında, Emir Sabah'ın Kuveyt'ten kovulması sonrasında Kral Fahd'ın korktuğu şey, istilâ değil de, sırayettir. Çünkü kendisinin monarşisi de, Kuveyt'inki gibi kralın mutlak keyfilğine dayalı bir yönetimdir. Bütün bakanlar ailesinin üyeleridir. Aynen Kuveyt'teki gibi. Orada da devlette herhangi bir rol oynayan ne halk vardır, ne millet. Uydurma veya göz boyama cinsinden bir parlamentosu veya bir seçimi yahut da bir anayasası bile yoktur.

Halkla hiç bağı bulunmayan, siyasi bir temeli de olmayan bu rejim, dört çeyrek asırdır, önceleri İngiliz, bugünse Amerikan himayesi ile varlığını güç bela sürdürüyor. Kendisinin "Kutsal Mekânların Koruyucusu" olduğunu iddia eden Kral Fahd'ın, ülkenin Amerikan ordusu tarafından işgal edilmesi için yaptığı çağrı, o uşaklık geleneğini devam ettiriyor ve Ortadoğu'da CİA ve ABD'nin ajanı rolü oynadığını doğruluyor.

Şah'ın düşüşünden sonra Amerikalıların umutları, aynı görevleri yerine getirmesi beklenen kral Fahd üzerinde toplandı. Benzerlik oldukça çarpıcı! Nitekim ABD'deki Suudi "yatırımları", eksiden Şah'ın yaptığı yatırımların kat kat üstüne çıkarak, 172 milyar doları aşıyor. Ve... bu yatırımların büyük bir kısmı doğrudan doğruya ABD ve İsrail'in silahlanmasına yarayan "Hazine bonolarına" yapılıyor! Ayrıca da bu yatırımlar, tıpkı daha önce, İran devrimi sırasında Şah'ın fonlarının dondurulması gibi, uşağın uslu durmasını sağlayan teminat yerine geçiyor.

CIA bu yatırımların gizliliğine büyük özen gösteriyor. Nitekim CIA eski başkanı Casey, *Hatıralar*'ında, Karl Fahd'dan 1984 yılında 200 milyon dolar, 1985 yılında da 240 milyon dolar koparmış olmakla övünür!

Bu CIA gözetim ve korumacılığının bir örneği, Temsilciler Meclisinin yabancı yatırımları sorgulamakla görevli alt komisyonun 6 Mayıs 1982'de yaptığı Suudi Arabistan'la ilgili oturumlardaki bütün kayıtlarına ajanları vasıtasıyla el koymasındır. 17 Şubat 1982'de Başkan Reagan Kongre üyelerine şahsen mektup göndererek bu sırrın gerekliliğini kendilerine izah etmişti.

Bu suç ortaklığı, üst yönetiminde iki eski CIA ajanı bulunan, en başta da *Bechtel Corporation* gibi, Amerikan şirketlerine ABD'nin Ortadoğu'da âleti olma imkânını sağlar.

Bu sömürgeci Amerikan ordusunun üsleri vardır. Amerikan ordusu, Suudi Arabistan'ın itaatkârlığından emindir ve ona gelişmiş silahları teslim edebilir. Bu silahlar, –rüşvetler hariç– sekiz buçuk milyar dolara mal olan Awacs uçaklarından başlar, *stringerlere* (elde taşınan füzelere) kadar uzanır. Yerde olup biteni çözüp çözümleyebilecek laboratuvarlara sahip olan Awacs uçakları, Amerikan ordusuna Basra Körfezindeki bütün hareketlilikleri denetleme imkânı da bahşeder.

Silahlı kuvvetlerinin bütçesi, Suudi Arabistan bütçesinin yüzde 30'una tekabül eder. Bu hâliyle Suudi Arabistan, askerî harcamada kişi başına düşen masraf açısından Amerika'dan sonra dünyanın ikinci ülkesidir. Elbette bu silahlar, sadece diğer müslüman ülkelere karşı kullanılma şeklindeki kesin şartla teslim edilir. Suudi Âcil Müdahale Kuvvetleri, yani “Milli Muhafız Birliği”, ABD'nin *Vinnel Corporation* subayları tarafından eğitilir. 1 Ağustos 1987'de is-

yan bastırma teknikleri uzmanı Alman general Ulrich Wegener Suudi Âcil Müdahale Kuvvetlerinin sorumlusu olarak görevlendirilir.

Suudi hanedanı bu bağımlılığını, İslâm adını verdikleri şu şeyin gösterişçi bir savunmasıyla örtüp gizliyor: Her türlü içselleştirme ve ihlâstan yoksun kuru bir ibadetin özenle üstünde durma, Kur'ân'ı en gerici bir lafızcılıkla (kelimesi kelimesine, sırf dış anlama bağlı kalarak) okuma, iktidara ve “şeriat uzmanlarına*” kayıtsız saygıyı barındıran görüş ve yorumlarına körü körüne saygı... Hâlbuki saygı duyulan o kişilerden bazıları, iktidar tarafından âletleştirilen bütün dinlerde olduğu gibi, dinin “halkın afyonu” olarak kullanmasına hizmet eden saray dalkavukları olabilmıştır! Hırsızın elini keserek “şeriatı tatbik etmenin” bu tarzı, Suudi Arabistan’da özellikle manidardır.

Suudi görevlilerin bu ürkütücü cezalara sadece küçük suç işleyenleri çaptırmalarına baktığımızda, ülkedeki o riyakârlık, o ikiyüzlülük karşımıza adeta ben buradayım dercesine dikiliyor. Gerçekten de, Batılı büyük firmalardan, silah siparişleri veya büyük çaplı işler için “masa altından” 500 milyon dolar alan ve rüşvetten kaynaklanan bu servetleri ABD’ye milyar dolarlık yatırımlarla gizleyen veya Divonne kumarhanelerinde ya da Marbella’daki içki ve seks âlemlerinde saçıp savuran prenslerin elleri hiç mi hiç ke-silmiyor!

Yobazlığın bütün türlerinin üreticisi bu zararlı nüfuzun kanalları pek çoktur. En başta, camilerde imamlık yapmak

* Yazar burada Luka İncili’nin 11. bölümünün 52. cümlesinde geçen şu ifadeye gönderme yapıyor: “Vay halinize, ey Yasa uzmanları! Bilgi kapısının anahtarını alıp götürdünüz! Kendiniz bu kapıdan girmediniz, girmek isteyenlere de engel oldunuz!” çev.

üzere çok büyük sayıda hocanın dünyanın dört bir yanına tayini ve sevkıyatı vardır. O imamlar farklı milletlerden olabilirler, yeter ki dogmacılığın, lâfızcılığın ve gericiliğin Suudi kalıbına girmiş olsunlar!

Cenevre'deki gibi şaşalı veya Roma ve Madrid için düşünülenler gibi devasa büyüklükteki camilerin yapım masrafları da Suudi Arabistan tarafından karşılanıyor! Üstelik de bütün bunlar, ilgili ülke insanlarının ve oradaki müslüman cemaatlerden kaynaklanmayan, sadece yabancı bir devletin eseri olan bu tür girişimler karşısında yerli halkın tepkileri hiç kaale alınmadan yapılıyor. Bu tür siyasî tutumlar, gayrimüslimlere İslâm'ın mesajını tanıtmaya yardımcı olmaz! Çünkü bu girişimler, İslâm ülkesinde doğmamış kimselere İslâm'ın ne olduğunu anlatmaya yaracak hiçbir çaba taşımıyorlar. Hâlbuki herkese açık olacak ve içinde tabii olarak müslümanlar için ibadet yeri de bulunacak kültür merkezi yapılırsa, bütün halkların dil ve kültürlerinde İslâm, tıpkı Hicret'in ilk yüzyılında olduğu gibi, çok güzel şekilde tanıtılıp sunulabilir. Bu söylediğimiz tam aksine “paraşütle indirilmiş gibi” dikilen bu camiler, müslümanları dışarıya kapalı bir alana hapsedip gettolaştırıyor. Dışa kapalı o alanda müslümanlar, Suudi modeline dayalı ruhsuz bir ibadet anlayışıyla, farklılıklarını devam ettiriyor, toplumdan kendilerini soyutluyor ve çevrenin kendilerine kuşkuyla bakmasına meydan veriyorlar. Fransa, İtalya veya İspanya gibi ülkelerde müslüman cemaatlerin kendi imkânlarıyla yapmak istedikleri mütevazı ibadet yerlerine izin vermemek için bin türlü engel çıkartılırken, Suudi Arabistan tarafından parası ödenen devasa camilere kolayca evet denmesi dikkate değer bir husus doğrusu.

Suudi kaynaklı “İslâmî” kitap ve broşürler, bu içe kapanıklığı yansıtıyor ve bunu devam ettiriyor. Kadim ve derin ruhaniyet ülkesi Hindistan’daki camilerde, bir jimnastik elkitabı gibi, namazın nasıl kılınacağını anlatan ve Allah ile yakınlaşmanın ve Allah ile münasebeti içselleştirmenin özüne hiç temas etmeyen namaz hocası kitapçıkları yığın yığın dağıtılıyor.

İslâm’ın çok erken girdiği ve “çalışmak da bir tür ibadettir” diyen Amadu Bamba’nın tarikatı gibi hem tasavvufa hem de eyleme yönelik yerli dinî akımların doğduğu Afrika’da, özellikle beklenmedik bir şekil de “patlayan” petrol gelirlerinden bu yana, bir Suudi nüfuzu gelişti. Suudiler için sadece “ihtida edenlerin” sayısıdır önemli olan. İhtidalar olsun da, isterse bunlar sömürgecilik dönemlerinde hristiyan misyonerlerin uyguladıkları metotlarla, yani “din değiştirenlere” maddî imkânlar sağlamak yoluyla olsun... Bu petrol “İslâm’ı”, Kur’ân ve Sünnet İslâm’ını kirletip boğan, kapkara bir petrol atıkları örtüsüdür.

* *

*

Canlı ve dipdiri bir İslâmı gün yüzüne çıkarabilecek her şeyin bu heba edilişinin en tipik örneği, Müslüman Kardeşler örgütünün tarihi ve gelişimidir.

19. asırda, yobazlık yüzünden kemikleşmiş bir İslâm’ın karşısına canlı ve dipdiri bir İslâm hareketinin (bir yenileşme akımının) ortaya çıktığı görülür. Bu yol da, Paris’te 1883’te Ernest Rönan (Ernest Renan) ile hayli yankı uyandıran bir tartışma yapan Cemaleddin Afgani (1838-1897) tarafından açılır.

Renan, Sorbonne Üniversitesinde “İslâm ve Bilim” başlıklı bir konferans vermişti. Renan’ın fikirlerini çürüt-

mek için onunla bu alanda hesaplaşmada hiç tereddüt göstermeyen Afgani, 13 Mayıs 1883'te *le Journal des Débats* adlı haftalık Fransız gazetesinde yayınlanan bir makaleyle cevap verir. O makale, modern İslâm tarihinde bir dönüm noktasını oluşturur. Çünkü yüzyıllardan beridir ilk defa dünyanın büyük kültürlerini *içinden* tanımaya gayret eden büyük müslüman düşünürleri andıran biri ortaya çıktı. Hindu mistisizmini çok iyi bilen Bîrûnî, Grek düşüncesine hâkim İbn Rüşd ve ilk defa karşılaştırmalı dinler tarihini yazan İbn Hazm gibi, Afgani de sözünü ettiği kültürleri yakından tanıyordu. Sırf kendi inanç ve gelenekleri içine hapsolup kalmış, bütün diğer inanç ve gelenekler konusunda cahil, o çok sayıdaki ulemanın aksine, Afgani hayli seyahat etmiş ve onca kişiye kulak vermişti. Hindistan'da bilgelerin ruhaniyetini bile tanımıştı. Ardından İstanbul'a gelip Türk hilafetinin en yüksek müslüman otoritesi ve o devrin yobazlığının lideri Şeyhülislâm Hasan Fehmi Efendi'nin karşısına dikilmişti.

Afgani Mısır'a sığınmak zorunda kaldı ve orada bir akım oluşturdu. Yetiştirdiklerinden biri olan Muhammed Abduh, Mısır'ın baş müftüsü ve Ezher Üniversitesinin şeyhi (rektörü) oldu. Ayrıca İslâm'a evrensel niteliğini yeniden kazandıran ve diğer dinlerin din adamlarıyla diyalog kuran büyük bir ıslahat hareketinin başına geçti. Bir bakıma bu, Pakistanlı büyük şair Muhammed İkbal'in (1877-1938) kitabının başlığı da olan *İslâm Düşüncesinin Yeniden İnşası*'na cesaret etmek, hem de bunu çok güçlü bir şekilde yapmak demektir.

Afgani ve Muhammed Abduh'un açtığı yolda ilerleyen Mısırlı Hasan el-Benna (1906-1949) 1928'de Müslüman Kardeşler'i kurar. Gayesi, "İslâm'ın üzerine, daha sonra dine zarar verici bir şekilde kullanılmalarına yol açan yamala-

rın ve yakıştırmaların yapıldığı” yüzyılların öncesine uzanarak, İslâm’a o ilk canlılık ve enerjisini tekrar kazandırmaktı. Bunun içinse öncelikle yapılması gereken, bu kaynağı, fişkırdığı noktasında arayıp bulmaktı. Sonrasında da, oradan yola çıkarak, çağımızın güncel sorunlarının bilincindeki insanlar olarak harekete geçmek ve bu yeni sorunlara yeni cevaplar getirmekti. Ekonomiden siyasete ve kültüre varıncaya kadar evrensel bir hayat sistemini canlandırarak dipdiri bir İslâm için mücadele etmekti.

Her türlü dar kafalılıktan uzak olan Hasan el-Benna yönetim kurullarına hıristiyanları da alır. Modernleşmeyi Batılılaşma ile karıştırmadan, sosyal adalet esasına dayalı bir devlet oluşturarak İslâmî modernliğin taslağını hazırlar. Bu maksatla, meselâ –kişinin gelirinden değil de, servetinden bir pay ayırarak dinen ödemesi gerekli– *zekâtı*, çok ileri-ci bir yaklaşımla devlet tarafından alınan resmî vergi şeklinde yorumlar. Köylerde bir kooperatif, yerinden yönetimli kooperatif bankaları ağı kurar. Yabancı güçlerin, Mısırlı ağaların, soyguncuların ve onların hizmetindeki bürokrasinin iktisadî ve siyasî hegemonyasından o en yoksul kesimleri kurtarabilmek için çok derin bir eğitim reformunun temellerini atar.

İngiliz hâkimiyetine ve ahlâken kokuşmuş “işbirlikçi” hükümete karşı mücadele vermek için 1948’de komünistlerle ve “Genç Mısır” adlı sosyalist hareketle ittifak kurar.

Hasan el-Benna 12 Şubat 1949’da katledilir.

Cemal Abdünnâsır, 23 Temmuz 1952’de bir darbeyle iktidarı ele geçirdiğinde, Müslüman Kardeşler onun başarısı için gerekli halk desteğini oluşturur. Bu ihtilali kendilerinin ihtilali olarak gören Müslüman Kardeşler, derhal programlarını ortaya koyarlar:

1. Herkese iş.
2. En yoksullar için sosyal dayanışma.
3. Büyük tarım mülkiyetine sınırlama.
4. Arazinin gitgide daha fazla o toprakları işleyenlere ait olması için çiftlik sahiplerine yönelik düzenleme.
5. İşçileri korumaya yönelik iş kanunu.
6. Bürokrasi ve merkeziyetçilikle mücadele etmek ve ücretler yelpazesindeki aşırılıkları azaltmak için kamu hizmeti reformu.
7. Ayrıcalıkların ortadan kaldırılması.
8. Camilerin sosyal, dînî ve kültürel hayatın etkin merkezlerine dönüştürülmesi.

Bu derinlemesine reformun şartı olarak İngilizlerin Mısır'dan gitmesi istenir.

Bu program, üçte birine yakını Müslüman Kardeşler'den oluşan Cemal Abdünnâsır "Hür Subaylar"ınkine çok yakın bir programdır. Fakat çok çabuk, yani iki sene içinde, görüş farklılıkları baş gösterir. Çünkü geleceğin "bağlantısız ülkeler" savunucusu Cemal Abdünnâsır, 1952'de Batı'ya yaklaşmanın yollarını aramaya başlar. 1954 Temmuzundan itibaren İngiltere ile bir anlaşma imzalar; dahası, bütün yetkileri kendi elinde toplar. Müslüman Kardeşler tarafından İslâm adına teklif edilen köktenci tedbirleri artık hiç kaale almaz.

İskenderiye'de 23 Ekim 1954'te Cemal Abdünnâsır'a yönelik, sahi veya sahte, bir saldırının ardından Müslüman Kardeşler'e karşı acımasız bir sindirme hareketi başlar ve bu zulümler; hapisler, işkenceler, toplama kamplarına göndermeler, idamlar, yargısız infazlar... şeklinde 1977'ye kadar sürer.

Bununla beraber, doktrini geliştirme çabası hapishanelerde devam eder. Bunun da baş teorisyeni, "Hapisha-

ne Kardeşleri” sorumlusu Seyyid Kutub’dur (1906-1966). Kendisinin *Yoldaki İşaretler* kitabı, radikal ve devrimci bir şekilde yapılmış bir Kur’ân yorumuna dayanır.

İslâm’da Sosyal Adalet ve Kapitalizm ile İslâm Çatışması adlı daha önceki eserlerinde ise Şeyh Muhammed el-Gazâlî’nin “İslâmî Sosyalizm” dediği düzenin ne olması gerektiğini açıklar. Buna göre, bir tarım (toprak) reformu yapılmalıdır; Kur’ân’a göre mal mülk edinme, kayıtsız şartsız bir hak değil de, sosyal bir değer olduğu için, zenginliğin bir kutupta, yoksulluğun da karşı kutupta toplanmasını engelleyecek bir toplum yapısının yeniden oluşturulması lazımdır.

Ne var ki, altmışlı yıllarda, Müslüman Kardeşler’in gi-dışatında önemli bir değişim meydana gelir. Çünkü Mısır’ı terkederek baskıdan kurtulmayı başaranların bir kısmı, Su-udi Arabistan ve Körfez ülkelerinde sürgündeydi. Müslü-man Kardeşler’in Hasan el-Benna ile başlayan ve modernliği (çağın gereklerine uygun olarak) müslümanca yaşamak için “Asr-ı Saadet” İslâm’ının canlı kaynaklarına bir dönüş olan “fundamantalizmleri*”, fosilleşmiş geleneğe bir geri dönüşe dönüştü. Hani şu Suudi yobazlığını savunan ve yayan ge-leneğe... Prenslerin ve dalkavuk ulemanın yorumuyla, ken-dilerini Allah’ın iradesinin görevlileri (O’nun hükmünün uygulayıcıları) gibi gösteren yöneticilere kayıtsız şartsız itaa-te sevk eden o geleneğe...

Suudi yöneticileri, “Sultan –yani siyasi iktidar– Allah’ın yeryüzündeki gölgesidir” veya “Âdil olmayan bir hüküm-darın yönetiminde geçirilen altmış gün, bir gecelik fitne-

* Dinî alanda temel alınan Kutsal Kitab’ın yalnızca metin anlamını göz önünde tutarak ilmî, felsefî veya tarihî hiçbir yorumu kabul etmeyen görü-şleri, çev.

den (kargaşadan) evlâdır” diyen İbn Teymiye’nin yazdığı eserleri dört bir yana yayıyorlar. Zorbaya ve “ulemaya” böylesine kayıtsız şartsız bu teslimiyet, Allah’ın hükümranlığının yerine konuluyor. Hâlbuki Allah, Kur’ân’da, her türlü yeryüzü hâkimiyetini izafileştirir.

Kur’ânî mesajın bu geleneksel tahrifi, Kur’ân tarafından dışlanan, babadan oğula geçen monarşinin tâ kökenlerinden itibaren başlar. İlk Emevi halifesi Muaviye, daha o zaman, “Yeryüzü Allah’a aittir ve ben O’nun vekiliyim” diyordu. Bir asır sonra Abbasilerin ikinci halifesi Ebu Cafer el-Mansur (754-775), aynı nakaratı tekrarlar: “Ey insanlar! Allah’ın bize verdiği hak gereği sizlerin yöneticileri olduk... Ben yeryüzünde Allah’ın vekiliyim.”

Asıl tahrif ve köklü saptırma da budur. Çünkü halife sadece Hz. Peygamber’in “halefi” olduğu hâlde, kendisini “Allah’ın vekili” olarak görmeye kalkışıyor. Yüce Allah Kur’ân’da Hz. Muhammed’e “Allah’ın sana gösterdiği biçimde hüküm veresin!” (Nisa, 4/65, 105) dediğinde Allah, Hz. Peygamber’e ve sadece ona seslenir. Yöneticilerin o iki âyetten yola çıkarak yaptıkları yorum, hem peygamberlik niteliğinin, hem de ilâhî hakların gaspından başka bir şey değildir.

İşte o andan itibaren de Müslüman Kardeşler’in yol ve yönteminde köklü bir değişim meydana gelir. Derken 1961’de, Iraklı Müslüman Kardeşler’in lideri Mahmud el-Savvâf’ın *İslâm’da Sosyalizm Yoktur* kitabı Ciddede yayınlanır.

1970 yılında Enver Sedat iktidara gelip, hem ABD, hem de Suudi Arabistan ile yakınlaşınca, sürgündeki Müslüman Kardeşler Körfez ülkelerinden geri dönerler. Bu arada, o Körfez ülkelerinde Hasan el-Benna’nın kooperatifler benzeri kü-

çok İslâmî bankalar konusundaki görüş ve anlayışı, milyarderler tarafından yönetilen adına da “İslâmî” denilen güçlü bankalarla ilgili sahtekârlığın teorik temelini haklılığını ve meşruluğunu göstermek için kullanılır. Oysa o bankalar, Üçüncü Dünya ülkelerinin gelişmesindeki verimli yatırımlara pek az ilgi gösterir, buna karşılık var güçleriyle Batı, özellikle de Amerikan finans piyasasına yönelirler. Pay oranlarının her sene değiştirilmesi gibi bazı hilelerle, diğer bütün bankalarda olduğu gibi burada da faizlerin –ve *ribanın*– söz konusu olduğunu gizlemeye çalışırlar.

Sürgünden dönen Müslüman Kardeşler’in bazıları politikaya, ticarete ve malî işlere veya doğrudan doğruya İslâmî bankaların “danışmanları” olarak evrildiler (yani bir değişim ve dönüşüm geçirdiler).

Nitekim herhangi despot bir yönetim de “*şeriatı* uygulama” bahanesiyle bu şekilde haksızlığının üstünü örtüp kendini haklı gösterebilir. Onların “*şeriatı* uygulama” iddiaları ise, hırsızın elini kesmek veya kadına karşı ayırım yapılmasını ve aşağı konumda olmasını istemek gibi, içinde yer aldığı metnin bütününden ve “indikleri” tarihi ortamdan soyutlanmış Kur’ân’ın bazı âyetleri ile “İlahî Kanunu” birbirine karıştırmaktan ibarettir.

Yobazlar İslâm’a, tam da İslâm’ın en azılı düşmanlarının vermek istedikleri o görüntüyü veriyorlar. Bunun örnekleri ise hayli fazla. Meselâ Sudan’ın diktatörü Nümeyrî, kanlı “*şeriat* uygulamasının” yıldönümünü 1983’te kutlarken, ileri gelen din adamları o zorbayı ve “*şeriatı* tam uygulamasını” yüceltmek için Hartum’a koştular. Nümeyrî iktidardan düşürülür düşürülmez ve “*şeriat* uygulaması” askıya alınır alınmaz, o ileri gelen din adamları, o fakihler bir anda suspus olup sessizliğe büründüler.

Yobaz İslâmcılığın en etkili teorisyenlerinden biri, 1979'da vefat eden Pakistanlı Mevdudi'dir. Kendisi "İslâmî" siyaseti şu dört ilkeyle tanımlar: Din bilginlerinin elinde olan güçlü iktidar, halkın bu iktidara itaatti, bu iktidar tarafından oluşturulup benimsetilen düşünce sistemi ve bunun kurallarını uygulayanların emeklerinin karşılığının verilmesi ve mükâfatlandırılması.

Yobazlığın ne olduğu bundan daha iyi tarif edilemezdi!

Kendisinin eserleri Suudi Arabistan'ın yöneticileri tarafından bütün dünyaya bolca ve cömertçe yayılıp dağıtılır. Mevdudi'nin Ziyaü'l-Hakk'ın diktatörlüğünü benimseyip desteklediğini de hatırlatalım.

Üçüncü Bölüm

İSLÂMÎ YOBAZLIKLARIN
ORTAK PAYDASI

FIKİHLA KARIŞTIRILAN ŞERİAT

Hepsi de şu üç “model”den ilham almış yobazlığın günümüzdeki çeşitli şekillerinin ortak paydası nedir?

a) Müslüman Kardeşler’in ikinci yorumu, yani Suudi Arabistan’da içine girdikleri yobazlık kalıbı, b) Suudi prensleri tarafından dünyaya yayılan Pakistan’daki Mevdudi’nin “İslâm Cemaati” ve c) İran’ın “İslâm devrimi”.

Hepsi de geleneğe, yani *sünnete** saygı gösterilmesini ister. Kur’ân’da bu kelime çoğunlukla yerici bir anlamda kullanılır. Meselâ bununla İslâm öncesinin âdetlerine gönderme yapılır ki Kur’ân o âdetlerden uzaklaşmaya çağırır.

Hz. Muhammed’in ölümünden sonra gelecek için Hz. Peygamber’in bir sünneti öngörülmemekle kalınmamış, dahası, Allah defalarca elçisine Kur’ân’da aktardığı vahyin dışında “Ben de sizler gibi bir insanım!” (Kehf, 18/110; Fusilet, 41/6) demesi gerektiğini hatırlatır. “Sen onlara öğüt

* Kur’ân’da ikisi çoğul olmak üzere on bir kere geçen bu aynı *sünnet* kelimesinin, sadece eski insanların âdeti (Enfâl, 8/38; Hicr, 15/13 ve çoğul olarak, Nisâ, 4/26) anlamına gelmediği zaman, ancak Allah’ın *sünnetini*, yani Allah’ın davranış tarzını (İsrâ, 17/77; Ahzâb, 33/38, 62; Fâtır, 35/43; Mü’min, 40/85; Fetih, 48/23 ve çoğul olarak Âl-i İmrân, 3/137), yani peygamberlerin mesajının sürekliliğini belirtmek için kullanılması dikkate değer bir husustur.

ver; senin görevin yalnız öğüt vermektir: Sen onları (inanmaya) zorlayamazsın!” (Ğâşiye, 88/21, 22).

Kur’ân’da Hz. Peygamber’e itaat etmek emrolunur (Nûr, 24/54), dininin dışında kendisini taklit etmekle değil (Ahzâb, 33/21; Kalem, 68/4).

Zeyd bin Sabit, Ebu Hüreyre ve Ebu Said el-Hudrî gibi en yakın sahâbîlerinin naklettiğine göre, Hz. Peygamber’in kendisi de Allah’ın kelâmıyla karıştırılması tehlikesini önlemek gayesiyle, kendisine ait sözlerin yazılmasını istememiş, sadece Kur’ân âyetlerinin kaydedilmesini emir buyurmuştur (el-Hâtip el-Bağdadî, *Takyîd el-İlm*, 29-35).

Şahsî yorumlarının ancak Kur’ân’la yakından alâkalı olmaları ölçüsünde bir değer ifade ettiklerini de bizzat kendisi belirtir: “Tıpkı önceki peygamberlerin pek çoğuna onların olmayan sözlerin kendilerine atfedildiği gibi, vefatımdan sonra bana da atfedilen sözler çoğalacak. Benim tarafımdan söylenmiş olduğu ileri sürülen şeyleri, Allah’ın Kitabı ile karşılaştırınız. Kur’ân’la uyumlu olanlar benimdir, gerçekten söylemişimdir, yoksa bana ait değildir.”

“Din ile ilgili bir emir verdiğimde, onu kabul edin! Fakat dünya işleri ile ilgili bir emir verdiğim zamansa, ben artık sadece bir insanım.”

“Benim sözlerim Allah’ın kelâmını yürürlükten kaldırmaz, ama Allah’ın kelâmı benim sözlerimi geçersiz kılabilir” (Şeyh Veliyyüddin Muhammed İbn Abdillâh, *Mişkâtü’l-Mesâbih*, I, 6, Mektup 3).

Kendisine atfedilen sözlere, yani *hadislere* doğrudan doğruya bir kural değeri veren Hz. Peygamber’in *sünneti* kavramı, Kur’ân’ın dışında ve Hz. Peygamber’in vefatından sonra ortaya çıkmıştır. Sahih bazı hadislerin ardından, iki asır boyunca adeta bir *hadis* seli boşandı. Nitekim İbn Haldun

şunu not eder: “Şu husus iyi bilinmelidir ki, büyük İmamların hepsi aynı sayıda hadis bilmezdi. Ebu Hanife neredeyse sadece on yedi hadis rivayet etti (nakletti). İmam Malik *Muvatta*’ında üç yüz kadarından daha fazlasını aktarmaz. Ahmed İbn Hanbel ise *Müsned*’inde otuz bin hadis kaydeder*.” Meselâ, Kur’ân’ı ve Hz. Peygamber’in hayatını bilmede dönemin en âlim kişisi olarak kabul edilen Hasan el-Basrî (Milâdî 642-728, Hicrî 21 ila 100 seneleri) bir çağdaşının anlattığına göre, irade-i cüz’iyye ve kader meselesi üzerine kendisine soru soran Emevi halifesi Abdülmelik’e, bu mesele hakkında rivayet edilmiş hiçbir hadis bilmediği, Kur’ân’da ise insan hürriyeti ve sorumluluğunu dışlayan hiçbir âyetin bulunmadığı cevabını vermişti. Hürriyetin gerekliliğine (insanın tam anlamıyla hür irade sahibi olmasına) karşı gösterilen bu muhalefetin “insanların uydurduğu bir bid’at**” olduğunu söylemişti.

Ne var ki Hicret’in daha birinci yüzyılının sonunda Emevi halifesi Ömer İbn Abdülaziz, Hz. Peygamber’in *sünnetini* ve *şeriatı* öğretmeleri için özel görevliler gönderir. Bu öğretim, isterse ahlâksız ve sapkın biri olsun bir krala mutlak itaati savunup haklı gösteren bir “determinizm” anlayışına dayanıyordu: Şayet o kral olmuşsa, Allah böyle olmasını istediği için olmuştur! Ona direnmek, Allah’ın iradesine karşı çıkmak olur! “Bir fâsıkın*** arkasında bile olsa namazı kılınız!”

“Kaderin” bu siyasî kullanımının en yakın çarpıcı örneği şudur: 1990 Haziranında Mekke’de, insanların geceyi ge-

* İbn Haldun, *Mukaddime*, c. 3, s. 918, Vincent Monteil tercümesi, Beyrut, 1968.

** Fazlurrahman, *İslâm*, s. 55, Univesity of Chicago Press, 1979.

*** Büyük günahlar işleyen kimse, çev.

çirmek için doluştukları tüneldeki bir panik sırasında bin beş yüz kişinin boğularak veya ayaklar altında kalarak ölmesinin ardından Kral Fahd buyurdular: “Allah’ın takdiri buymuş!” Bu katliamdan kendisinin dört dörtlük sorumluluğunu milyonlarca müslümanın gözünden bu sözle örtbas etmeyi umdu! Hac organizasyonu için gerekli araç ve gereçlere yatırım yapmak yerine yüz milyarlarca doların Batı’ya yatırılmasına ve onca servetin utanç verici bir şekilde çarçur edilmesine izin veren Suudi Devletinin ihmali yüzünden her sene hacda yüzlerce insan hayatını kaybediyor.

İslâm’ın o “ilk” dönemlerinde ise, Halife Hz. Ömer, şöyle diyordu: “Bana bağlı ülkelerde bir katırın takılıp tökezeleyeceği bakımı kötü yapılmış bir yoldaki en küçük engeden bile kendimi sorumlu tutarım!”

* *

*

Yobazlık, a) insanın sorumlu hürriyeti ile Allah tarafından istenen dünyanın genel düzeninin gerekliliğinin, b) Allah’ın ahlâkî kanunu ile *şeriatın* ve iktidarların yargılama yetkisinin, yani *fikhin* ve c) Allah’ın kelâmı ile insanın sözünün sürekli olarak birbirine karıştırılmasına dayanır.

Kur’ân, Hz. Peygamber için “Onlara yapılması doğru olanı emreder, yapılması yanlış olanı yasaklar” (A’râf, 7/157) dediğinde, Allah Resulü’nün “iyilikten yana” çaba gösterdiği açıktır. Hz. Peygamber bir hukukçu veya kılı kırk yararak suç arayan bir ilâhiyatçı gibi davranmaz; günün yirmi dört saatini Allah’ın huzurunda olduğu bilinciyle yaşamayı gerektiren temel bir ahlâkî, hakiki “ilâhî kanunu”, hakiki *şeriatı* öğretir.

Hicret’in dördüncü yüzyılında “*icthâh* kapısının kapanması”, daha doğrusu yorumlamanın ve o yorumlama-

nın gerektirdiği tenkitçi aklın yasaklanmasıyla, her türlü içselleştirmeden, her türlü mânevî duyarlıktan ve asıl maksatlar hakkında her türlü sorgulamadan boşaltılmış bir *şeriat* anlayışı dayatıldı. Bu anlayış ise, insanlardan sadece, İslâm'ın ilk üç yüz yılının fıkıh çalışmalarından doğmuş ibadetlerle ilgili hükümlerin ve kanunların dış yönünün harfiyen uygulanmasını doğurdu. Derken, “üstât böyle buyurdu”, “falan âlim böyle buyurdu” şeklindeki otorite delili, yani sırf geçmişe dayalı ve o geçmişi kutsallaştıran bir otorite delili ağır basıp zihinlere hâkim oldu.

O yüzdendir ki şu *hadis* Hz. Peygamber'e yakıştırıldı: “En iyi kuşak benim kuşağımdır, ikincisi ondan sonraki, sonra da onun peşinden gelen kuşaktır.” Bu durumda gelenek, kendisinin sürekli gerileyeceğini peşinen kabul ediyordu.

* *

*

Yobaz “islâmcıların” yöntemi, eserin başlarında sözü nü ettiğimiz *Kutsal Metinden Çıkarılan Siyaset* adlı eserin yazarı Bosüe'nin (Bossuet) uyguladığı yönteme çok benziyor: Kutsal Kitap'tan, bazı âyetlerin bağlamlarından ve vahyolundukları tarihî ortamlardan soyutlanarak almak ve o âyetlerden her zamanda ve her mekânda uygulanabilecek kurallar ve sonuçlar “çıkarmak”... Bu metodun şaşmaz bir şekilde yerleşik iktidarın dinen kabullenilmesine ve en köhne değilse bile, en gerici kanunların da kutsallaştırılmasına götürmesi, dikkate değer bir husustur. Nitekim Bosüe (Bossuet), Kral 14. Louis'nin mutlak monarşisini, Mâverdi ise *Ahkâmû's-Sultaniye*'si ile çöküşe doğru giden Abbâsîlerin mutlâkiyetçiliğini meşrulaştırıyordu. Söz gelişi Mâverdi, Kur'ân'ın buyruğu olan *şûrâyı* (danışmayı) halifenin görevleri arasında saymaz.

İbn Teymiyye, *es-Siyâsetü's-şer'iyye fî islâhi'r-râi ve'r-raiyye / Kamu Hukuku Kitabı*'nda, kurulu düzeni yüceltirken, bas-kı ve zulme karşı her türlü direnişi haram sayar. İşte "islâmcıların" taleplerin en başında gelen de budur. Bu tavırlarıyla da "islâmcılar", şeriat adına, İslâm düşmanlarının bu dine vermek istedikleri görüntüyü, bir kere daha, vermekteler.

Bu görüntü Kur'ân'ın ruhunu ve lafzını yansıtıyor mu?

Şeriat kelimesi Kur'ân'da sadece bir kere geçer: "Seni (imanın) hedefini gerçekleştireceğin bir yola (*şeriatin*) koyduk. O hâlde bu (yolu) izle ve (hakikati) bilmeyenlerin boş arzu ve heveslerine uyma!" Câsiye, 45/18.

Yüce Allah, her ikisi de "rehberlik ve nur" (Mâide, 5/44 ve 46) içeren önceki vahiyleri, yani Hz. Musa'ya verilen *Tevrat*'ı ve Hz. İsa'ya indirilen *İncil*'i hatırlatarak, şöyle buyurur: "O, itikadî konularda, Nuh'a emrettiğini -ve sana vahiy aracılığıyla öğrettiğimizi ve aynı zamanda İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya emrettiğimizi- sizin için uygun (*şerîa*) gördü. (Sahih) itikada sağlam bir şekilde sarılın ve o konuda bütünlüğünüzü bozmayın!" Şûrâ, 42/13.

Bu âyet açıkça ifade ediyor ki "yol" (*şeriat*), insanı Allah'a götüren yoldur. Tevrat, İncil ve Kur'ân'daki hükümler farklılık gösterdiklerine göre bu yol, kanunname* olamaz. Öte yandan Allah, mesajının devamlılığına da dikkat çeker, çünkü Kur'ân'dan önce vahiy almış kimselere, demek ki Tevrat ve İncil'e başvurulmasını öğütler: "Biz senden önceki çağlarda da, kendilerine vahyettiğimiz (ölümlü) adamlardan başka kimseyi (elçi olarak) göndermedik; bu konuda yeterli bilgiye sahip değilseniz, vahyedilmiş önceki kitaplara bağlı kimselere sorun!" Nahl, 16/43 ve Enbiyâ, 21/7.

* Kanunların toplandığı kitap, kanun kitabı, çev.

Allah, *Zebur*'da, "Andolsun Tevrat'tan sonra Zebur'da da 'Arza mutlaka iyi kullarım vâris olacak* (bu yer onların eline geçecek)' diye yazmıştık" (Enbiyâ, 21/105) buyurur ki İncil'de buna şu ifadeyle rastlarız: "Yumuşak başlı olanlara ne mutlu, çünkü onlar yeryüzünü miras alacaklar!" Mat-ta İncili, 5/4.

Bu bağlamda şu âyeti de görüyoruz: "Onlardan her birine –peygamberlerim olarak gönderdiklerimin hepsine– bir kanun ve bir yol verdik: *şir'a*" (Mâide, 5/48). Bu ikisi birbirinden tamamen ayrıdır, çünkü "yol", evrensel ahlâktır, "kanun" ise tarihseldir. Ebedî olan "gaye"dir, ona erişme "vasıtalar"ı ise tarihseldir.

Şu hâlde *şeriat* veya yol, *şir'a*, evrensel bir ahlâkî yönelişi ifade eder, yoksa Allah'ın sürekli yaratmakta olması (Yâ-sîn, 36/81 ve Yunus, 10/4) gibi, sürekli değişen tarihî durumlara yönelik birtakım hukukî hükümleri değil.

Bütün değişik şekilleriyle birlikte *şerîa* ve *şir'a* terimlerinin kökü, *bir su kaynağına yönelmek* anlamındaki *şeraa* fiilidir. Yol, bir membaya, kaynağa götüren yoldur ve me-cazi olarak, Allah'a götüren yol, Allah'ın hoşuna giden er-demlerdir. Bu ise, o prensiplerden hareketle her devirde ve her halk içinde, toplum hayatını düzenlemek için insanlar tarafından hazırlanan ve müslüman hukukçuların, yani *fukahânın fıkıh* (hukuk ilmi) adını verdikleri şeyi oluşturan hukukî hükümlerden tamamen farklıdır. Bu *fıkıh* ve *fuka-hâ* kelimelerinin Kur'ân'da yer almaması da dikkate değer**.

* Zebur'da (Mezmurlar'da) bu ifade şöyle geçiyor: "Yeryüzüne doğrular sahip olacaklar!", 37/29, çev.

** Doğru, bu iki kelime Kur'ân'da bulunmuyor, fakat bu iki kelime de Tev-be suresinin 122. âyetinde geçen ve aynı kökenden olan *li yetefekkahû/dini iyi öğrenmek* kelimesiyle aynı köktendir, çev.

Medine'nin o örnek topluluğunda, günümüzdeki “dinin profesyonelleri” mânâsında ne *ulema* ne de *fukahâ* vardır.

Ahlâkî ve dînî yöneliş, “Allah’a götüren yol”, yani tam ve gerçek anlamıyla *şeriat*, Kur’ân’ın asıl ve ana konusudur, çünkü Kur’ân’ın 6.000’i aşkın âyetinden sadece 80’i hukukî hükümlerdir.

Bu hükümler de şöyledir:

–*Cezai konularda*: Hırsızlık, zina, iftira, eşkıyalık ve adam öldürmeyle ilgili Kur’ân’da yer alan beş ceza.

–*Medenî hukuk konularında*: Ticaretle ilgili iki hüküm bulunur: “Allah alışverişi helâl, ribâyı haram kılmıştır” (Bakara, 2/275) ve bir diğeri borçlar hakkındadır (Bakara, 2/282).

–*Şahıslar hukuku konularında*: Diğer bütün “teşriî/yasama” âyetleri, evlenme, boşanma, ve mirasla alâkalı kuralları belirlerler.

O hâlde Kur’ân âyetlerinin yüzde 95’ten fazlası Allah’a imanı, ahlâkî, “doğru yolu/sıratı müstakimi”, bir başka deyişle Allah’ın iradesini gerçekleştirmek (ve rızasını kazanmak) için peşinde koşulacak gayeleri ele alıp işlerken, *şeriatı*, yani mümine Allahı hoşnut etme imkânı veren yolu, o birkaç âyete indirgemek tam bir ifrattır (gereğinden fazla ileri gitmedir, aşırılıktır).

Kur’ân, dînî bir çağrı ve ahlâkî bir davettir; bir kanunlar kitabı değildir! Öyle olsaydı, topluluğun anayasal yapısından ekonomik düzenine kadar sosyal hayatın tamamıyla ilgili kanunlar belirlerdi. *Kur’ân, her dönemde, toplumun ihtiyaçlarına cevap veren bir kanun ve kural düzenlemesi oluşturmaya yarayacak ahlâkî prensipler verir. Fakat kanunlar teklif etmez.* Siyaset konusunda, sadece *şûrâ* (danışma, danışma meclisi) kelimesine yer verir ve dola-

yısıyla yönetim şekillerini belirlemeyi tamamen müminlere bırakır. Ekonomiyle ilgili olarak, bir başka kelime, *ribâ* kelimesi geçiyor, belli kurallara dayalı bir tanımı yapılmıyor. Demek ki sadece iki ahlâkî yönlendirmede bulunuluyor.

Kur’ân, ahlâkın hukuktan ve sevginin de kanundan üstün olduğunun altını çizer. İşte bir örnek, kısıstan vazgeçme örneği: “Onda (Tevrat’ta) üzerlerine şunu da yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş kısas edilir. Yaralar da kısasa tabidir. Kim de bu hakkını bağışlar, sadakasına sayarsa o, kendisi için keffâret olur” (Mâide, 5/45). Bir diğer örnek: “Kötülüğün cezası, yine onun gibi bir kötülüktür. Kim affeder, barışırsa onun mükâfatı Allah’a âittir” (Şûrâ, 42/40). Kanun yoluyla cezalandırma, sosyal bir zorunluluktur, fakat sevgi yoluyla affetme de kişiler arası münasebetlerde ahlâkî bir gerekliliktir.

“Yasamayla” ilgili kabul edilen âyetler sadece çok sınırlı alanları kapsar: Evlilik, miras ve belirli beş suç hakkındaki cezalar gibi... Demek ki bir medenî hukuk veya ceza hukuku külliyatı söz konusu değildir. Oysa tarihe baktığımızda, *şeriatın* önce Kur’ân’da belirlenmiş birkaç hukukî kurala indirgenmek istendiğini, ardından ona hadislerde yer alan hükümlerin eklendiğini, daha sonra da, hukukçuların yorumlarının ve içtihatlarının, yani *fıkıhın*, ilâve edildiğini görürüz.

Öyle ki, gelenek tarafından kutsallaştırılan fosilleşmiş (kanun ve kurallardan oluşan) bu küme, Allah tarafından vahyedilen *şeriatın*, yani yolun, *fıkıhla* karıştırılmasına yol açtı. O *fıkıh* ki tamamen insana dayalı, dönemin tarihiyle yakından alakalı bir hukukî düzenlemedir. O *fıkıh* ki “yasama” ile ilgili falan ve filân âyetleri dokunulmaz olarak görür ve âyetlerin bundan on asır öncenin hukukçularının anlayıp yo-

rumladıkları şekilde anlaşılmasını ister! Bu tutum, hem Kur'ân'ın öğrettiklerine, hem Hulefâ-i Râşidîn'in yani Medine'nin o ilk Dört Halifesinin, hem de mezhep kurmuş büyük hukukçuların anlayış ve görüşlerine ters bir tutumdur.

Tevrat, Zebur ve İncil'de olduğu gibi Kur'ân'da da Allah tarihteki (tarih içindeki) insana hitap eder. Taberî gibi Kur'ân'ın ilk büyük müfessirleri, her âyetin hangi tarihî ortamda indiğini hatırlatırlar. Her zaman söz konusu olan, Hz. Peygamber'in ümmeti için kafasını kurcalayan bir soruya Allah'ın somut cevabıdır. Bu "tarihsellik", mesajın evrensel ve ebedî değerinden hiçbir şey eksiltmez. Çünkü ebedî olanın tarih içindeki bu inişlerin her biri, bütün halklar ve bütün zamanlar için geçerli bir eylem ilkesi içerir, ancak o dönemin ve o ülkenin durumuna göre özel bir şekil alır.

Kur'ân, hâl ve şartlara göre, aynı soruna çok sayıda arka arkaya ve farklı cevap örnekleri verir, fakat verilen cevapların hepsi de ilhamını daima aynı ilâhî hikmetten alır. Âyetlerin bu "neshleri/yürürlükten kaldırılmaları", yeni durumlara göre yeni buyruklar içerirler: "Biz bir ayetin yerine bir başka âyeti getirdiğimizde, ki Allah ne indirdiğini çok iyi bilir" (Nahl, 16/101). "Biz yürürlükten kaldırdığımız veya unutturduğumuz her hangi bir mesajı mutlaka daha iyisi veya benzeri ile değiştiririz" Bakara, 2/106.

Bu "neshler" ve bu değişiklikler, kültür meseleleri hakkında olduğu kadar, ahlâk, sosyal düzenleme veya cezalar hakkındadır da.

Meselâ namaz ve *kible*yle ilgili olarak, Medine'deki ilk on ay boyunca müminlere Kudüs'e yönelerek namaz kılmaları emrolunurken, sonra bu hüküm kaldırılır ve Mekk'e yönelmeleri çağrısında bulunulur. Kur'ân bu nesh ko-

nusunda şu kalıcı ilkeyi hatırlatır: Allah her yerdedir: “İnsanlardan bir kısım beyinsizler: Yönelmekte oldukları *kible*lerinden onları çeviren nedir? diyecekler. De ki: Doğu da batı da Allah’ındır. O dilediğini doğru yola iletir” Bakara, 2/142.

Gerçi burada, böyle bir değişikliğin yapılmasına sebep özel tarihî bir durum –Yahudilerle ilişkilerin bozulması– söz konusudur, fakat mesaj değişmiyor. Buyruğun (kanunun) tarihselliği, ilkenin (*şeriatın*) mutlak oluşuna halel getirmiyor.

Bazı neshlerin olması bile, ilâhî vahiylerin, Allah’ın mesajlarının soyut biçimde dile getirilmediklerini, aksine eylemin ebedî prensiplerini her halkın anlayış düzeyine uygun somut örneklerden hareketle anlatıldıklarını teyit eder. Kur’ân bunu apaçık bir şekilde söyler: “Biz, her elçiye kendi kavminin *diliyle* gönderdik” (İbrahim, 14/4). Yine çok açık bir ifadeyle şöyle denir: “Her çağa özgü vahyi bir mesaj vardır” (Ra’d, 13/38).

Öyleyse Hz. Muhammed de evrensel değerdeki o mesajı, Arap dilinde ve önceki mesajlar gibi belli bir dönemdeki belli bir halkın anlayış düzeyinde getirip sunmuştur. Kur’ân’ın atom enerjisi veya çok uluslu şirketlerle ilgili verecek bir cevabı elbette yoktur! O yüzden onda bu sorunlarla ilgili lafzî cevaplar bulmayı ummak çocuksu olur. Buna karşılık, şahsî gayretle ve “anlamak” sorumluluğu içinde –ki Kur’ân’da anlayıp kavramaya yedi yüzden fazla çağrı yapılır– Kur’ân okunarak, bugün alınması gereken kararları ilham edecek olan ahlâkî prensipler, yani *şeriat* anlaşılabilir ve o prensiplerden hareketle de bu sorunların üstesinden gelme imkânı veren kanunlar konulabilir, yani bir 20. (21.) yüzyıl *fıkhi* oluşturulabilir.

İnsanları mutlak prensipler konusunda bilinçlendirmeye sevk etmek için, onları tarihlerinin belli bir ânındaki ve o durumdaki seviyelerini dikkate alarak, onlara o hâlleri içinde seslenmesini bilen bu ilâhî pedagojinin en tipik örneği, Kur'ân'ın şarapla ilgili olan altı âyetiyle verilmiştir. Önce şöyle denir: “Hurma ağaçlarının ve asmaların ürününden hem sarhoş edici içkiler, hem de güzel, temiz rızıklar elde edersiniz: İşte bunda da, aklını kullanan kimseler için bir işaret vardır!” (Nahl, 16/67). Demek ki burada Allah'ın nimetlerinin bir “işareti” vardır. Bununla beraber sarhoşluk, Allah'ın huzurunda oluşunun anlamını unutturabilir. O yüzden şöyle buyrulur: “Ey inananlar, sarhoşken namaza yaklaşmayın ki ne dediğinizi bilesiniz!” (Nisâ, 4/43). O nimetin suiistimaline karşı apaçık bir tedbir! Derken, aşırılıklarda ısrar edilmesi karşısında şu uyarı: “Sana, sarhoşluk veren şeyler ve şans oyunları hakkında soruyorlar. De ki: Onların her ikisinde de hem büyük bir kötülük hem de insanlar için bazı yararlar vardır; ancak yol açtıkları kötülük, sağladıkları yararlardan daha büyüktür!” Bakara, 2/219.

En sonunda, Medine'de Hz. Peygamberin vefatından üç sene önce, kavgalara ve karışıklıklara yol açacak kadar ileri giden bir suiistimal yaşanır. Bunun üzerine, kullanımı ve aşırılığı konusunda yapılan on yedi yıllık uyarıların ardından, çok kesin bir yasak iner: “Siz ey imana ermiş olanlar! Sarhoşluk veren şeyler, şans oyunları... şeytan işi iğrenç kötülüklerden başka bir şey değildir: Onlardan kaçının!” (Mâide, 5/90) ve “Şarap ve kumarla şeytanın yapmak istediği tek şey, sizin aranızda düşmanlık ve kin salmak, sizi Allah'ı zikretmekten ve namazdan alıkoymaktır. Artık bu habis şeylerden vazgeçtiniz değil mi?” (Mâide, 5/91).

Bütün bu âyetlerde birbiriyle çelişen hiçbir yan yoktur, çünkü buyruklar şehirdeki duruma ve insanların kendilerine hâkim olma derecesine göre veriliyor. Fakat şu prensip değişmiyor: İman sahibi bir insan, sarhoşluğun kendisinde Allah bilincini gölgelemesine ve kendine hâkim olmayı ondan çekip almasına müsaade edemez. “Gerçek erdem sahipleri”ne cennette “(Allah’ın) mührü ile damgalanmış halis bir içki verilecek” Muttaffifîn, 83/25 ve orada “...içenlere lezzet veren şarap ırmakları... olacak” (Muhammed, 47/15).

Neshlerden, yani bir âyetin bir başka âyet yerine getirilişinden maksat, yeni somut bir durumun, vasıtaların değiştirilmesini zorunlu kıldığı her seferinde, aynı gayeye erişmektir. Yani, Allah’ın yarattığı “ve durmadan tekrar tekrar yaratmakta olduğu” (Yâsîn, 36/81), “yaratışa başlayan ve o yaratışı tekrarlayan” (Yunus, 10/4), “Hayy/Canlı/Diri” (Bakara, 2/255; Âl-i İmrân, 3/2 vb.) olan Allah’ın şu dünyasında eskiden görülmedik bir şekilde ortaya çıkıveren bütün şeyleri hesaba katarak hayatı değiştirmektir.

Neshin kendisi bile, değişmez bir ahlâkî prensipten hareketle hukukî kuralların gelişiminin gerçek bir kanununu içerir. Allah tarihe elçileriyle inmiştir. Nitekim ebedî prensipleri farklı tarihî durumlara göre uygulama mecburiyetinin örneğini bizzat Kur’ân’da vermiştir.

Hz. Peygamber’in ilk ve en sadık halefleri, Kur’ân’daki “neshlerin” ruhunu (asıl anlamını) dikkate alarak, tarihin her döneminde ruhu lafızdan üstün tutma gerekliliğin bilincine tam anlamıyla ermişlerdi.

Hz. Peygamber’in sahabisi ve onun getirdiği dine derinlemesine nüfuz etmiş olan Halife Hz. Ömer, lafzî tatbikatının Kur’ân’ın ruhuna ters düşebildiği durumlarda, Kitab’ın

apaçık âyetlerine zıt uygulamalar yapmakta tereddüt etmez. Meselâ, Kur’ân’da en açık ve net bir şekilde *zekâtın* –servet-ten alınması farz olan verginin– aralarında “gönülleri İslâm’a ısındırılacak kimseler”in de (Tevbe, 9/60) bulunduğu muhtaçlara verilmesi gerektiği belirtilir. İslâm’ın başlarında, ilk mühtedilere zulmeden çok güçlü düşmanlar karşısında müslüman olmanın tehlikeleri de beraberinde getirdiği ve sıkıntılara yol açtığı o zamanlar bu normaldi. Fakat İslâm bir imparatorluk olmaya başlayınca, “İslâm’a katılım” tam aksine onlara bazı yararlar sağlar oldu. Artık bu katılımı mükâfatlandırmaya, maddeten desteklemeye gerek kalmadı. Çünkü bunun, ikbal avcılarını kayırıp imtiyazlı duruma getirmek gibi bir sakıncası olurdu. Onun için bu tarihî dönüşümü dikkate alan Hz. Ömer, yeni mühtedilere her türlü yardımı keser.

Aynı anlayışla, Suriye’yi ele geçirdiğinde, ganimetin galipler arasında paylaşılması hakkındaki Kur’ân âyetini (Haşr, 59/6-8) uygulamayı askerlerine yasaklar*. O ilk zamanların düşman çevresi içinde, İslâm’ı savunmak için hayatını tehlikeye atmış kimseleri –eski Arap âdetine göre– mükâfatlandırmak gerekiyor idiyse de, Suriye’nin verimli arazilerini fetheden askerlere dağıtmak, Kur’ân’ın ruhu-na ters bir derebeyliğin doğmasına yol açardı.

Yine aynı kaygıyla Hz. Ömer, kıtlık zamanı hırsızın elinin kesilmesi cezasını (Mâide, 5/38) askıya alır. Bu tutumuyla da o, Hz. Peygamber’in örneğini uygular.

Nitekim Nesâî ve Ebu Davud şu *hadisi* kaydederler:

“Abbâd bin Şurahbil dedi ki:

* Bu yasak o zaman Sahabiler arasında çetin tartışmalara yol açmış, sonunda toprakların yerli halkın kendisine bırakılıp haraç alınmasında ortak karara varılmıştır, çev.

Baba tarafından akrabalarım ve dedemle Medine'ye geldim. Bir buğday tarlasına girdim. Birkaç başak kopardım ve tanelerini ayırdım. Sahibi geldi. Elbiselerimi aldı ve beni dövdü. Peygamber'e gidip şikâyet ettim.

Allah Resulü birini gönderip adamı getirtti ve ona sordu:

–Neden böyle yaptın?

Adam cevap verdi:

–Yâ Resulallah, bu adam benim tarlama girdi, başakları kopardı ve tanelerini ayırdı.

Allah'ın Elçisi buyurdu:

–O cahillik etti, sense onu eğitme yoluna gitmedin. Açtı, doyurmadın. Ver elbiselerini onun!

Ve Allah Resulü bana bir ölçek buğday verdirdi.”

Bu örnek, Ebu Hanife gibi ilk büyük İslâm hukukçuları tarafından devam ettirilmiştir. Ebu Hanife İran'da, yani merkeziyetçi monarşinin, karmaşık bir para ekonomisinin, o bin yıllık bir kültür diyarında, kısacası Medine'de Hz. Peygamber'in çevresini oluşturan toplulukta mevcut olmayan her şeyin olduğu bir ülkede yaşıyordu. Ebu Hanife'nin dehası, İslâm'ın doğduğu toplumdan tamamen farklı şartlarda bu dinin nasıl yaşanabileceğini göstermek olmuştur.

İmam Şafii, Mısır'a gelip yerleştikten sonra verdiği fetvaların Bağdat'ta yaşarken verdiklerinden farklı olduğunu görüp şaşırırlara şu cevabı verir: “Fetvalarım aynı, fakat buradaki şartlar farklı.”

Şeriatın ahlâkî prensipleri kaynak olarak kalır, fakat hukukî uygulamanın, yani *fıkın*, *şeriata* gerçek anlamda sadık kalması için tarihî durumu göz önünde bulundurması gerekir.

Sözde *ulema* ve *fukahânın* soyut ve zamana bağlı olmayan delillendirmelerinin öğrettiğinin aksine, her din-dar müslüman şu veya bu âyeti tarihî bağlamından ve Kur'ân'ın bütününden ayırarak "lafzî/harfiyen" (yani, sadece dış anlama bakarak) okumanın insanı ancak, büyük günaha değilse bile, saçmalıklara sürükleyebileceğini anlayabilir. Meselâ Ramazan orucu hakkında "Şafağın beyaz ipliği siyah iplikten ayırt edilinceye kadar yiyin, için; sonra da gece oluncaya kadar orucu tamamlayın!" (Bakara, 2/187) buyuruluyor. Peki, yaşadıkları yerde güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aralığın altı ay sürebildiği Eskimolara bunu harfiyen nasıl uygulayabilirsiniz?

Köleci bir toplumda efendinin (yani köle sahibinin) hak ve ödevlerini belirleyen âyetlerin harfiyen/lafzen tatbiki için ne yapmalı? O âyetlerin uygulanabilir olmaları için kölelik düzenini geri mi getirmeli? Meselâ, efendinin, "savaş esirleri" (Ahzâb, 33/52; Nisâ, 4/24 ve 25) de dâhil kölesini, cariyesi olmaya zorlama hakkı olduğunu kabul edelim mi? Allah'ı hoşnut etmenin, Allah'ın rızasını kazanmanın "yolu" bu mu? Yoksa o uygulamayı, İslâm öncesi âdetlerinin bir kalıntısı olarak mı görmeliyiz? Yani onu, Hz. Peygamber'in, kendi zamanında, en korkunçlarına karşı savaş açtığı, fakat hepsini tamamıyla ortadan kaldırmadığı o âdetlerin devamı olarak mı değerlendirmeliyiz?

Allah'ın razı olacağı hayat, der Kur'ân, ne şekilciliğe, ne de ruhsuz ibadetlere dayanan hayattır. Kur'ân "iyi müslüman"ın tarifini yaparken, "iyi müslüman", kuru ve ruhsuz âyin ve zikirler yapandır demez, aksine Allah'a olan sevgisinden dolayı sevdiği şeyi başkasına veren kimsedir der: "Gerçekte erdemlilik, yüzünü doğuya veya batıya çevirmeniz değildir!" (Bakara, 2/177). Gerçekten de bizler Al-

lah'ı, hangi yanılıyla, her yerden (2/115; Mülk, 67/4 vs.) ve öncelikle tâ kendi içimizden (Kaf, 50/16) başka araya-biliriz ki?

Kur'ân'da şu uyarı da yapılır: “Kendiniz için özenle ayırdığınız şeylerden başkaları için harcamadıkça gerçek erdeme ulaşmış olamazsınız!” Âl-i İmrân, 3/92.

Hiz. Ebu Hüreyre, sahte dindarlığın ve ruhsuz, şekilci ibadetlerin aldatıcılığına dikkat çekerken, Hiz. Peygamber'in şu değerdendirmesini aktarır: “Biri Allah Resulüne kıldığđı namazlar, tuttuğu oruçlar ve verdiği sadakalarıyla tanınan, ama dili ile yakınlarını çok yaralayan bir kadından bahsetti. Allah'ın Elçisi, ‘Yeri cehennemdir’ buyurdu. Sonra aynı kişi, namazını ve orucunu ihmal ettiği için adı kötüye çıkmış, fakat muhtaçların hep yardımına koşan ve yakınlarını asla incitmeyen bir başka kadından söz etti. Allah Resulü, ‘Yeri cennettir’ buyurdu.”

Özetlersek, Kur'ân'ın her âyeti, somut bir soruna verilen ilâhî bir cevaptır. O ilâhî cevabın bir tarihin, bir kültürün ve bir halkın hayatının bir ânı ile ilişkilendirilmesi, o vahyin ilâhî niteliğine asla halel getirmez. Tarihî bir meseleye cevap, ilâhî bir vahiydir, bir “mesel”dir (İsrâ, 17/89; Zümer, 39/27 vb.), yoksa kendisinden sonuçlar çıkarmakla yetinilecek soyut bir kanun maddesi değildir. Roma hukukunun tersidir.

Harfiyen tekrar, mesajı anlaşılmaz kılar ve eylemi felce uğratar. İşte bu yüzden Fazlurrahman, iktidar sahiplerinin dalkavukları olan *ulema* ve *fukahânın* “Bin senedir halkı Kur'ân'ı anlamaktan âciz bıraktıklarını” yazar. Halkı peşlerinde sürüklemek için her türlü tenkitçi aklı öldürerek ve tam bir laf ebeliğiyle geçmişin üzerine kapaklanarak, Kur'ân'a evrensel anlam ve değerdinin verilmesini

ve ona yeni tarihî şartlarda yepyeni bir hayat ve canlılık kazandırılmasını engelliyorlar*.

Mesajın yorumlanmasının bu reddi, insanî ilişkileri tarihin arkaik bir döneminde dondurarak ve iman sahiplerini, mesajın ilelebet canlı ve yaşayan prensiplerinden hareketle, bir gelecek projesi üretmekten âciz bırakarak, eyleme geçmeyi felce uğrattıyor.

İslâm'ın sahipliği iddiasındaki yobazlık, Kur'ân ve hadisin yorumunu bütünüyle *ulema* ve *fukahâya* ait görüyor. Böylece de, istedikleri gibi yönlendirdikleri halklara geleceğin inşasına gerçek anlamda katılma imkânı veremeyerek, bir tür ruhban düzeni, kendi kendilerini yetkilendirdikleri ve sahiplendikleri bir teokrasi kurmaya yöneliyorlar.

İslâm, bir hazır çözümler deposu değildir. Bir kaynaktır. Onun prensipleri, ciddi bir tefekkür ve çetin bir araştırmayı, yeni yollar bulmaya yönlendirebilir. Dışarıdan dayatılmış çöküşlerden çıkıp kurtulmak için, öylesi bir tefekkür

* 13 Eylül 1990'da, Kral Fahd'ın daveti üzerine, birçok müslüman ülkeden gelen *âlimler* (*ulema*), Amerika'nın aldığı kararları, yani Emir Sabah'ın ülkesinin başına tekrar geçmesini ve Arabistan'ın Amerikan ordusu tarafından işgalinin haklılığını (metinde Amerika'nın adı bile edilmeksizin) kayıtsız şartsız destekleyen "Dünya İslâm Konferansı"nın "karar ve tavsiyelerinin" altına imza attılar.

Suudi yöneticileri bütün Arabistan'ın cami benzeri bir kutsallık taşıdığını ve topraklarda bir hristiyan kilisesinin bulunmasının bu kutsallığı çiğnemek olacağını (hâlbuki bu, Necran hristiyanlarını Medine'deki camide âyin yapmaya davet eden Hz. Peygamber'in örneğiyle taban tabana zıt bir tutumdur) hep ilân edegeldiler. Bugünse söz konusu olan artık âyin yapma da değil ve Amerikan ordusu kendi ölüm makinelerini ülkeye yığsın diye davet ediliyor.

Âlimler, yayımladıkları bildiride, petrol için yapılan Haçlı Seferini haklı bulup onaylıyorlar. Amerikalılara Kur'ân ve *şeriat* adına çağrı yapıyorlar. Riyad sanki, Amerikan CIA'nin İslâmî bir şubesini oluşturuyor!

ve öylesi bir araştırma şarttır, Kur’ân da zaten sürekli olarak bunu yapmaya çağırır.

İslâm, daha ilk yüzyılında, Atlantik Okyanusundan Çin denizine kadar dünyayı ele geçirdi. Bunu bir yandan, mülkiyeti “kullanma ve suiistimal etme hakkı” esasına dayandıran Roma anlayışını yıkan ve zenginliğin toplumun bir kutbunda, fakirliğin ise diğer kutbunda toplanmasını engelleyen sosyal bir devrimle, diğer yandan da, Bizans ve İran gibi iki kemikleşmiş imparatorluğun bağınazlıklarını ve dışlayıcılıklarını silip süpüren mânevî bir devrimle yaptı. Bir askerî fetih değildi bu, aksine bütün büyük kültürlerle bir açılış ve onları bir kucaklayıştı, bütün eski peygamberleri ve yaşayan bütün din ve bilgelikleri bir tanıyıştı.

Kaynağa bu dönüş, geçmişe bir dönüş değildir, çünkü: “Bir nehir denize doğru akıp gidiyorsa, ancak o zaman kaynağına sadıktır.”

“Yobazlık” ancak bu şekilde, hiç taviz vermeden, alt edilebilir, yani onun lafızcılığının, şekilciliğinin ve başkalarını dışlayarak sırf kendisinin “İslâm’ın sahibi” olma iddiasının, yaşayan İslâm’a bir ihanet oluşturduğu ve bu tarz tutumların bütün çöküşlerin sebebi olduğu kendisine gösterilip ispatlanarak...

İSLÂM RÖNESANSI MI?

Capcanlı ve yaşayan bir İslâm rönesansı, bugün bütün boyutlarıyla, (yani ilk başlarda ve 9. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar kendisine o azamet ve ihtişamını kazandıran boyutlarıyla) yeniden keşfedilirse, ancak o zaman mümkün olur.

İslâm'ın evrensel boyutu, yani Kur'ânî boyutu, yeniden keşfedilmelidir! Keşfedilmeli ki İslâm, Ortadoğu geleneğinin ve kendi geçmişinin şu veya bu geleneğiyle sınırlandırılmasın! Keşfedilmeli ki şimdiki içine kapanıklığına mani olunsun! Çünkü bu içe kapanıklıkta kendi farklılığı haddinden fazla işleniyor ve kendi aidiyeti fazlasıyla vurgulanıp ilân ediliyor. Hâlbuki bütün inanç sahipleriyle elbirliği ve işbirliği edilerek mesajın yayılmasına çalışılması gerekir.

İçselleştirme ve sevgi boyutu, ki Zünnûndan İbn Arabî'ye kadar bütün büyük sûfiler, bütün şekilciliklere, ruhsuz ibadet ve zikirlerle ve de duygusuzlaştıran lafızcılıklara karşı bu boyutu savunmuşlardır. İslâm'ın sütunları, şu hayat şeklinin dayanaklarıdır: Namaz, Allah ile birleşip bütünleşmek için; zekât, insanlarla bütünleşmek için; hac, ümmetle bütünleşmek için ve oruç, hem Allah'ı, hem de aç olan insanları hatırlamak için...

Bu sütunlar, Allah'ın ve kulların hizmetine adanmış bir hayatı taşırlar. O sütunlar, böyle bir gayeyi, böyle bir ha-

yatı gerçekleştirmenin vasıtalarıdır. Fakat bu vasıtalar gayelerinden saptırılıp uzaklaştırılırsa ne olurlar? Hiçbir şeyi desteklemeyen o sütunlar, ne olurlar? Enkaz olurlar, tıpkı bugün ıssız bir alanda sütunların bomboş eller misali yuvarı kaldıran eski Yunan mabetleri gibi harabeye dönerler.

Sosyal boyutu, çıkar çatışmalarının o kaba kuvvetini ve servetin toplumun bir kutbunda, sefaletin öbür kutbunda yığılmasını önleyen boyutu. İşte İslâm bu boyutunu geri getirdiğinde, kendi ilkelerinin devrimci ruhuna yeniden kavuşacak ve devlet başkanları ile onların dalkavuklarının hizmetinde bir âlet olmaktan da kurtulacaktır.

Tenkitçi boyutu: Hükümdarların ve suç ortağı hukukçuların *içtihadı* (Kur’ân ve Sünnet’in tenkitçi yorumunu) tekellerine alıp hükmetmek için gösterdikleri bin yıllık çabanın ardından artık bu boyutu yeniden ele geçirmek gerekiyor. Paris’te 1955’de Maisonneuve Yayınlarından çıkan *İslâm’da Dînî Düşüncenin Yeniden İnşası* adlı eserinde Muhammed İkbal, İslâm’ı en vahim hastalığı olan “Kur’ân’ı ölümlerin (ölmüş gitmiş kişilerin) gözleriyle okumak”tan ancak bu tenkitçi aklın, yani bu *içtihadın* kurtarıp koruyabileceğini yazıyordu.

Demek ki, İslâm dünyasının her türlü rönesansı (toparlanıp yeniden kendine gelmesi), ancak din eğitim ve öğretiminde köklü bir değişiklik yapmakla başlayabilir. Çünkü yobazlık yüzünden İslâm’ın her çağa seslenemez hâle gelmesinin asıl sorumluları, *ulema*, yani dinde otorite kabul edilen kesimdir. *Şeriatı* sırf kuralcı, ruhsuz ve kuru bir şekilciliğe dönüştürerek yozlaştırmalarıdır. Ve bu konuda onlar, hizmet ettikleri hükümdarlarla birlikte sorumludurlar.

Kutsal metinleri yorumlama (içtihat) tekeli, yani milyonlarca mümini yönlendirme ve İslâm âleminde böyle bir

fikir çölü oluşturma hakkı, bu zararlı ve fosilleşmiş oligarşiden çekilip alınmadan hiçbir şey olmaz!

Kur'ân'ın ana meselesi, her müslümanı şahsen düşünmeye ve bir din otoritesinin aracılığı olmadan düşünmeye çağırmaktır! Kendisinin sorumlu olduğunu "Ey iman edenler! Siz kendinizden sorumlusunuz!" (Mâide, 5/105) hatırlatmaktadır! Güçlünün güçsüzü ezdiği ve ihtirasların yarıştığı kanun tanımazlığa dayanmayan bir toplum düzeninin oluşturulmasına ve ahlâka dayalı bir siyaset ve ekonominin ortaya konmasına katkıda bulunmaya çağrıdır, davettir. Bu ise, kendini soyutlayarak ve kendi farklılığını bağıra çağıra ilan ederek yapılamaz. Tam aksine, hıristiyanlarla ve bütün insanlarla, âdiyetleri ne olursa olsun, hatta tanrıtanımazlarla bile kardeşçe bir rekabete girişerek yapılabilir. Yeter ki elbirliği edeceğimiz kimseler, şu konulara yüzde yüz inanarak harekete geçen kimseler olsunlar: a) Bu dünyanın bir anlamı vardır; b) Dünya birdir; c) Her birimiz, bu *birliğin* bütün bölgecilik ve kavmiyetçiliklere karşı ve o *anlamın* da pazar ekonomisinin ve totaliter siyasetlerin altüst edici sapmalarına karşı zafer kazanmasından şahsen sorumludur.

İnancını yaşayan, dahası uğrunda şehit olmayı canına minnet bilecek kadar bu inancı yaşayan milyonların dini olan İslâm şimdilerde, *güncellemelerini* yapmış ve bu güncellemeden artık geri çekilip vazgeçmek istemeyen diğer dinlerle yan yana önemli bir rol oynayabilir.

Bütün yobazlıklara meydan okuyan ve onlara karşı savaş açan kurtuluş ilâhiyatçıları, evet onlar, Latin Amerika ve Afrika'da, geleneksel ilâhiyatın köklü bir dönüşümünü çoktan gerçekleştirdiler.

İslâm'ın, evet onun da, bir kurtuluş ilâhiyatına ihtiyacı var.

Dördüncü Bölüm

**YOBAZLIKLA NASIL
MÜCADELE ETMELİ?**

A
*Yapılmaması
Gerekenler*

Yobazlıkla, bütün dinleri ve bütün siyasetleri sarmış, şu 20. yüzyıl sonunun bu öldürücü hastalığıyla nasıl mücadele etmeli?

Her şeyden önce belki de yapılmaması gereken şu üç şey üzerinde kafa yormalıyız:

Tavizler
Saptırmalar
Baskı

TAVİZLER

Verilen tavizler, kendisinin işine yarayacak tezlerden bir kaçını yobazdan alıp sahiplenerek, onun müşterilerini kendine çekebileceğine inanmaktan ibaret olan yanlıştan kaynaklanıyor. Nitekim bütün Fransız partileri, Lö Pen'in (Le Pen) politika yobazlığı konusunda, onun oyun kurallını kabullenmeye ve onun sahasında yerini almaya dayanan o feci yola daldılar.

Bunun en tipik misali, eski Millet Meclisi Başkanı ve eski Başbakan Loran Fabiüs'ün (Laurent Fabius) tutumudur. Kendisi televizyonda şöyle diyordu: "Le Pen hakiki sorunlara kötü çözümler getiriyor." Kamuoyu bundan daha iyi şaşırtilamazdı. Hâlbuki dikkati hakiki sorunlardan başka yöne çevirerek Fransa'daki siyasî tartışmayı zehirleyen, bizzat Le Pen'in ortaya attığı sahte sorunlardır!

Le Pen tarafından ortaya atılan mesele şudur: Fransa'da işsizlik problemi, göçmen işçiler kovularak halledilebilir mi? O buna şu sloganla cevap veriyor: "Fransada 2 milyon 500 bin işsiz varsa, 2 milyon 500 bin fazla göçmen olduğu içindir!"

Bizzat bu sorudaki aldatıcı ve ahlâksız niyet, işsizlik problemini göçmen problemine bağlamaktır. Tıpkı ileride göreceğimiz üzere, göçmen problemini ırkçılık problemine

bağlamak gibi... Bu da bir başka tuzaktır ki bütün siyasillerimiz o tuzağa düşmüşlerdir.

1974'te Fransa'da bugünkü kadar göçmen işçi vardı, ama işsiz sayısı dört kat daha azdı. O hâlde işsizliğin göçmenlikten kaynaklanması doğru değil. Ekonominin dinamizminin neticesidir. Hükûmet tarafından 3 Temmuz 1974'te göçmen işçi kabulünün resmen durdurulması, işsizliğin artışını hiç mi hiç engellememiştir.

Zaten şu, bütün dünyada yaşanan bir ekonomik gerçektir: İşsizlik, aşırı nüfusun bir sonucu değildir. Nüfusu çok olan Japonya herkese iş veriyor. Buna karşılık nüfusun yeterli olmadığı Kanada'da işsiz sayısı %10'un üstünde.

Şu hâlde Le Pen'in ortaya attığı iddia, dikkatleri şu temel meseleden başka yöne çeviriyor: İşsizliği habire devam ettiren bir siyasetten, üstelik iki memesinin de silahlanma ile nükleer enerji olduğu bir siyasetten kurtulmaktır asıl mesele... Ve bu, çok basit bir sebepten kaynaklanıyor: Silâhlanma ve nükleer enerji, azami derecede yatırım ve asgari derecede sürekli istihdamı gerektiren sanayilerdir.

Asıl mesele, Fransa bütçesinin dörtte birini gereksiz bir silahlanmaya ayırmadan Fransız halkının gerçek ihtiyaçlarına cevap verecek bir ekonomiye nasıl hayat verilebilir meselesidir. Gerçek sorun, daha az riskli ve daha az yatırım isteyen başka türlü bir enerji üretmek için araştırma ve geliştirme imkân ve ihtimalini ortadan kaldıran çılgın bir nükleer santraller programından vazgeçme sorunudur. Öyleyken, enerji ihracına yönelik yeni nükleer santral birimleri hazırlanıyor. Tabii bu arada tehlikeler ve zararlı atıklar da muhafaza edilip gelecek nesillere korkunç bir miras bırakılıyor.

Ekonomide geniş çaplı ve uyumlu bir yeniden yapılanma projesi üzerinde iyiden iyiye kafa yoracak yerde, kendimizi iktisadî bir durgunluğa mahkûm etmişiz. Öyle bir durgunluk ki bunun sonuçları, bir iş bulabilme zorluğuyla karşıya kalmış en mağdur durumdakilerin üzerine sel gibi boşanıyor. Özellikle de bundan en çok etkilenenler, yapısı bozulmuş bir topluma, formasyonsuz ve projesiz bir şekilde atılmış gençler oluyor. Bu ekonomik durum, çaresizler arasında en çaresiz olan göçmen işçiler karşında, Le Pen'in popülist demagojisini hem kolaylaştırıyor, hem de yankılandırıyor.

Aynı şekilde, birlikte yaşama da gitgide zorlaşıyor, hiç de göç yüzünden değil –az önce belirttiğimiz gibi göç on altı yıldır resmen durdurulmuştur–, fakat sosyal imkânların ve lojmanların yetersizliğinden... Fransızlar için olduğu kadar göçmenler için de genel bir problemdir bu.

Göçmen çocuklarının eğitimi, her şeyden önce dil engeli yüzünden, sekteye uğruyor. Bu problemin çözülmesi gerektiğini ciddi bir şekilde ele almayan bir eğitim politikası, diğer çocukların eğitimini de aksatıyor ve bu da onların ailelerini haklı protestolarına yol açıyor.

Küçük suçların yüzdesi, hayat seviyesiyle ters orantılı olarak artıyor. Çünkü bu suçlar, etnik kökenden değil, aksine son derece alt düzeydeki hayat şartlarından kaynaklanıyor.

Jan-Mari Lö Pen (Jean-Marie Le Pen) ve onun sahte sorunlarını kabul edenlerin, göçmen işçilerle en yoksul Fransızların menfaatlerinin aynı olduğunu ve bu sorunların etnik ayrımcılığa değil de, kapsamlı bir ekonomik ve sosyal çözüme bağlı olduğunu göstermek yerine, bizi kendilerinden alıp uzaklaştırdıkları gerçek “sorunlar” işte bunlardır.

Başkanlık seçimleri sırasında Jak Şirak (Jaques Chirac) Marsilya'daki konuşmasında, yabancı düşmanlığını kınarken, hemen ardından, bu duygu hakkında “Kabul edemem de anlayabiliyorum” diye ilâve etmekle aynı tavizleri veriyor ve aynı karıştırmayı yapıyor. Yabancı düşmanlığı duygusunun garip bir şekilde “anlamak” –hem de uzun süre Le Pen’in Millî Cephe Partisi ile seçim ittifakına gidecek kadar “anlamak”–, fakat popülist demagojinin asıl sıkıntıları istismar etmesine imkân veren ekonomik ve sosyal şartları anlamamak! Hâlbuki o popülist demagoji, bu asıl sıkıntıları çarpıtıp saptırarak, ırk ve milliyetleri ne olursa olsun en yoksulları habire ezen bir sistemin doğurduğu makul ve meşru öfkeleri, bir günah keçisine (göçmen işçilere) yüklüyor!

Başbakan her ne pahasına olursa olsun “uzlaşma” arıyor. Yani, “nükleer savunma” konusunda ve göçmen işçiler problemi için de, Le Pen’e sunulan en güzel armağanlardan biri olan “başörtüsü” meselesinde gerçekleşen tip-te sefil ve rezil bir uzlaşma peşinde koşuyor.

Yazılı ve sözlü basını arkasına alan siyasi ve ırkçı histeri, üç (talebenin) başörtüsünü bir devlet meselesi hâline getirdi. Derken, hâlâ bir başka çağın korkuları, kaygıları ve kinleriyle yüklü şu hayalet kelimeler, trajedi oyuncularını gibi, sahneye doluştular: Yobazlık ve laiklik, İslâm ve göçmen işçi, İranlı kadınların giydikleri *çadora* (kara çarşafa) dönüştürülen başörtüsü; hemen ardından, “islâmlaştırma” iddiası ve daha da körüklenerek “Fransız kimliği için facia” ifadesi!

Bu hezeyanın çıkış noktasında ne var? Irkçı bir ayrımcılık yapılmıştı Krey (Creil) ilçesinde, tıpkı Monfermey’de (Montfermeil) olduğu gibi. Soralım: Şimdiye kadar hangi dine mensup olduğunun görünen işareti olan

Haç kolyesini boynuna asmış bir Hıristiyan veya Hz. Davud yıldızı takmış bir Yahudi öğrencinin kınanıp ayıplandığı hiç görüldü mü?

O sefil ve rezil uzlaşma, Haçlı Seferini andırır bir yobazlık ortamı doğurdu. Le Pen bu işbirlikçi buluşmayı alkışlayabilir. Başörtüsünü yasaklamak onu zorla taktırmaktan daha mı az yobazlıktır? *Suudi Arabistan'daki gibi başörtüsünü mecbur etmek de, Türkiye'deki gibi üniversite kapılarında kız talebelerinin başörtülerini çıkartmak da yobazlık değil midir?*

“Suudileşmiş” bir Fransa ile “Türkiyeleşmiş” bir Fransa arasında bir tercih yapacak duruma mı düştük biz? Ne o çözüm, ne de bu çözüm bize en ufak bir gelecek vaat eder görünmüyor. Ne var ki bazıları, kendi kuruntularına kapılanarak, “Türkiyeleşme” eğilimi taşır gibiler. Ve yönelişlerini şu bazı tuhaf gerekçelere dayandırıyorlar: Başörtüsü, kadının topluma yabancılaşmasının ve köleleşmesinin simgesi olurmuş! Unutuyorlar ki o başörtüsü, bütün Hıristiyan resim ve heykellerinde görüldüğü gibi, Hz. Merem'in de örtüsüydü! Unutuyorlar ki o başörtüsü, yüzyıllardan beridir rahibelerin de örtüsüdür! Televizyonda bir “feminist”, başörtüsü yaşağının okulun laiklik çerçevesini de aştığını ifade ederek, söz konusu olanın, “kadının onurunu savunmak” olduğunu söyledi. Bu durumda, rahibelerin de başlarını örtmelerini yasaklayacak mıyız?

Böyle bir ayrımcılık, olsa olsa her iki uçtakilerin de bağnazlıklarını artırmaya yarar, çünkü eğer “yabancıların ülkeye uyumu” meselesi, onların kültürel kimliklerinin imhasını gerektiriyorsa, o zaman göçmenlerimiz ülkeye uyum ile hoşgörüsüzlüğün tahrik ve teşvik ettiği yobazlık arasında bir tercih yapmaya zorlanmış olurlar.

Başbakanlık binasında “göç ve ırkçılık” konulu bir yuvarlak masa toplantısı düzenlendi. Oysa böyle bir toplantı, “göç ile ırkçılık arasında sebep sonuç ilişkisinin olduğu, berikinin ötekini doğurduğu” ön kabulünü kabullenerek, daha o andan itibaren, Le Pen’in alanına girmek demektir.

Böyle bir ön kabulün hiçbir dayanağı yoktur, çünkü böyle bir ilişki kurmak, bütün sözlüklerde ırkçılığın, “üstün ırklar ile aşağı ırkların var olduğunu ileri süren bir ideolojidir” şeklinde tarif edildiğini unutmak demektir. Fransızları korkutup telaşlandıran bu ideoloji midir, yoksa daha önce dile getirdiğimiz, ırk ve kimlik ayrımı yapılmaksızın toplumun en mağdur kesimlerine yönelik gerçek bir sosyal politikanın olmamasından ileri gelen lojman, istihdam ve eğitim gibi somut problemler midir?

Başbakanlıktaki kadar akla ziyan “mutabakat”ların sağlandığı açılımda, daha doğrusu çıkmazda, Le Pen’in bayıldığı temaların muhalefet tarafından daha aşağı bir tonda seslendirildiğini ve Le Pen’e taviz üstüne taviz verilerek Başbakan Rocard (Rocard) tarafından bunların “asgari şart” olarak (göçmen yasasına) konulduğunu görüyoruz.

İlk taviz, mahallî seçimlerde göçmenlerin oy kullanması teklifinin geri çekilmesi gibi prensiplerden geri dönülmesi açısından son derece önemlidir. Daha da vahimi: “Göç konusunda çeşitli kaynaklardan oluşturdıkları meclis” sırasında muhalefet tarafından dile getirilen baskılamaya yönelik konuların ve önyargıların “asgari şart” a sokulmasıdır. Meselâ, bazı Afrikalılar tarafından uygulanan “kadın sünneti” veya abartılarak kınanan çok kadınla evlilik aleyhinde kanun çıkarma tasarısı... Hâlbuki üzerinde durulan bu iki olay da göçmenlerimiz arasında çok seyrek görülüyor. Hem zaten, kadın sünneti uygulamasını yasaklamak için ol-

duğu kadar, miras veya göçmenler arasında çok nadir olan birden fazla evliliğe yol açabilecek sosyal yardımlar konusunda, Fransız mevzuatının her türlü çığnenişini engellemek için de yeterli normal kanunlarımız bulunuyor.

Aslında bizim şu soruyu sormaya hakkımız var: Aynı kimseler bugün adlî yaptırımlara girişecek kadar o uygulamalara karşı galeyana gelmek için çok uzun süre acaba niye beklediler? Çünkü İngiltere gibi, Fransa da Siyah Afrika'nın bir asırdan daha fazla hâkim ve hükümranı oldu. Elllerinde bütün yetkiler varken, o insanlık dışı buldukları kadın sünnetine son vermek için o zamanlar ne yaptılar ki, şimdi Fransa'da ancak nadirin de nadiri görülen ferdî vakalardan yola çıkarak bunu ülkeden tart etmenin bir sebebi sayma yetkisini kendilerinde görüyorlar?

Fransa müslüman Arap âleminin büyük bir kısmında bir asırdan fazla hükümran oldu. Kanunlarında yasaklanmış olan çok kadınlı evlilik, örf ve âdetlerinde riyakârca yerleşmiş olduğundan, üstelik de bu konudaki mevzuat hayli kapalı olmasından ötürü, Fransa'nın hukukî bir durumdan fiilî bir duruma geçtiğini apaçık bir şekilde göstermesi zordu. Sömürgecilik döneminde bu yolda hiçbir harekete girişmemişken, bugün onu bir ayrımcılık sebebi olarak görüp yaygara koparmak da neyin nesi? Çünkü o zamanlar çıkarımıza dokunmuyordu, aksine oraların nüfusunun çokluğu bize çok ucuz işgücü sağlıyordu. 1974 yıllarına kadar süren o ekonomik büyüme yıllarında da böyle ucuz bir işgücüne can atıyorduk. O zamanlar kimse bu konuda kanunlar çıkarılmalı demiyordu.

Bizim o anlı şanlı ve erdemli aile hakları savunucularımız, şimdilerde kalkmışlar, parçalanmış ailelerin bütünleşmesini engelleyici kanunların çıkarılmasını istiyorlar! As-

linda bu, hiç de öyle korkulacak bir tehlike falan değil –çünkü 1989’da bu mesele sadece 29 bin kişiyle alâkalıydı–, fakat bütün kullanımı Le Pen’e bırakılmaması gereken oy getirici demagojik bir konuydu.

Böylesi bir siyaset, götürse götürse, hem sırf baskıcı yollarla mücadele edilen yobazlığın, hem de taviz üstüne taviz verilerek gitgide talepleri daha çok kabul edilen Le Pen’in Millî Cephe Partisinin yükselişine götürür.

Devlet Başkanı Mitterrand bir “hoşgörü eşiği”nden dem vurur, Başbakan Rocard da “Fransa dünyanın bütün sefaletine kucak açamaz!” açıklaması yaparken, Le Pen’in en önemli sloganını alıp daha utangaç veya daha tumturaklı bir dille dillendiriyorlar, o kadar. Daha 1982’de, Nis (Nice) şehrindeki Millî Cephe’nin Millî Konferanslarında Le Pen’in attığı o slogan şöyleydi: “Sınırlarımızı dünyanın bütün işsizlerine ne kadar çok açarsak işsizlerin sayısı da o kadar fazla artar!”

Şayet bütün partiler Le Pen’in sloganlarını bu şekilde kullanmaya devam ederlerse, o sloganları ilk atan kimse (halk nazarında) daha inandırıcı olduğunu anlamak ve bütün bu tavizlerin onun ekmeğine yağ sürdüğünü görmek hiç de zor olmasa gerek. Nitekim 1974 genel seçimlerinde aldığı yüzde 1’lik oyla onun partisi ekonominin gelişme dönemlerinde bitkisel hayattayken, 1981’de 44 bin oldu, 1982’de ücretlerin ve fiyatların frenlenmesinden sonra, 1988 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde 4 milyon 400 bine ulaştı.

1992 Avrupa’sı ile birlikte Le Pen’in yükseliş umutları daha de yeşerecektir. Çünkü o tarihte Avrupa Birliği, meselâ, “rekabet edebilirlik” bahanesiyle, emeğin bedelini ağırlaştıran her şeyin aşağılara çekilmesi yönünde –ki Fransa’da

bu bedel Avrupa ortalamasının yüzde beş üzerindedir– bir gözden geçirme talep edecektir.

Ayrıca Le Pen, o zaman, Avrupa Birliği’ni “aşağıdan”, yani millî noktainazardan, tenkit ederek kendini “Fransız çıkarlarının savunucusu” gibi gösterebilecek ve bu yolla da şu asıl sorunu yine saptırmaya bakacaktır: Avrupa’yı “yukarıdan’ tenkidi, yani Üçüncü Dünya ülkelerine kapılarını kapaması noktainazarından yapılacak tenkidi çarpıta-caktır. Hâlbuki bütün diğer Avrupa halklarının olduğu gibi bizim halkımızın da menfaati o kapıların açılmasını gerektiriyor.

SAPTIRMALAR

Saptırmalar gerçek problemleri çarpıtır, dikkatleri asıl meseleden başka yöne çekerler. Meselâ siyasî manevralar, hakiki sorunları gizleyip örtbas ederler. Irkçılığın, Fransızları sağcılar ve solcular şeklinde sınıflandırmaya imkân veren bir kriter olduğuna bizi inandırmaya kalkarlar. Bu durumda “ırkçı” Fransızlar, “yobaz” müslüman göçmenlere karşı olmuş olurlar.

“İrkçilik”la yani, hadi bir kere daha tekrarlayalım, üstün ırkların ve –Dreyfüs (Dreyfus) Dâvâsı sırasında Drümon’un (Drumont) iddia ettiği gibi– aşağı ırkların olduğuna inanış, Fransız halkının binde birini bile ilgilenmez. Göçmenler arasındaki “yobazlık” da hemen hemen aynı orandadır. Söz gelişi “Selman Rüşdi’ye ölüm!” sloganı attırmak için o “yobazlar” kendi takımlarını harekete geçirdikleri zaman, Paris’in Sivastopol bulvarına üç yüz kişi gelmişti. Fransa’da yaşayan milyonlarca müslümandan, bir provokatörün çağrısına uyarak oraya gelenlerin sayısı –çoğu da saf kimseler olmak üzere– işte bu kadardı.

Bu yapay kutuplaşma, Le Pen açısından son derece kârlıdır. Le Pen ile SOS Irkçılık hareketinin birbirine paralel bir şekilde büyümesi manidardır. Arlem Dezir’in (Harlem

Désir*) medya gülü hâline gelmesi ve onun kurduğu harekete hükûmet tarafında bol maddî destek sağlanması, Harlem Désir'in mücadele eder gibi görüldüğü Le Pen'in ve Millî Cephe'nin yükseliş grafiğini aynen takip ediyor. Neden? Çünkü bu hususta, sanki ırkçılıkla antisemitizm, Le Pen hareketinin meselesiymiş gibi, Le Pen'in alanına giriyor da ondan.

Yobazlığın en üst ifadesi olan Hitler ve nazizm sadece, –günümüzde Üçüncü Dünya ülkelerinde başkaldırıların ve yobazlıkların IMF ve Dünya Bankası'nın “uyum politikaları” ile dayatılan aşağılamalar ve sefaletlerden ötürü doğmasına benzer–, Versay (Versailles) anlaşmasıyla Alman halkına reva görülen horlamaları ve sefaletleri istismar eden bir adamın atıp tutmalarından doğmuş değildir. Hitler ve Nazizm, tam bir çıkmaza saplanmış milyonlarca Alman işsizin öfkesinden doğmuştur. Hitler iktidara bir hükûmet darbesiyle değil, ezici çoğunluğun oyunu kazandığı “demokratik” seçimlerle geldi. İşsizliğe ve köleliğe son verme vadinde bulunduğu milyonlarca işçinin oyunu aldı. Gerçekten de işsizlik problemini, işsizleri önce silâhlanma işçilerine, ardından askerlere, en sonunda da kadavralara dönüştürerek, kendi tarzında, halletti!

Nitekim iktidar olmak veya iktidarda kalmak için kendi aralarında habire dalaşıp duran, ileriye dönük projelerden yoksun siyasi partiler karşısında, onun demagojisi, bu siyasi manzaradan ve partilerin yolsuzluklarından bıkip usanmış halk nazarında itibar gördü. Yöneticilerin o karikatürümsü siyaseti ve kitlelerin umutsuzluğu, o canavar çiçeği besleyen verimli bir toprak ve bir gübre oluşturdu.

* Fransız Sosyalist Partisinin önde gelenlerinden ve SOS Irkçılık hareketinin kurucu başkanı, çev.

Şu anda Fransa'da, eğer bir silkinme ve köklü bir yol yordam değişikliği olmazsa, aynı sebeplerin aynı sonuçları doğurabileceği (o dönem Almanya'sındakine) benzer şartlar mevcut değil mi?

O sıralar Hitler için “ırkçılık”, iktidarı ele geçirme hedeflerine erişmek için bir bahaneden ibaretti. Ekonomik krizden –1933 Almanya'sında dokuz milyon işsiz vardı!–, Weimar parlamento rejiminin kokuşmuşluğundan, partilerin yolsuzluklarından, Versailles anlaşmasının anormal neticelerinden, kısacası gençliğin, işsizlerin ve hiçbir partinin kendisine inanılır bir toplum projesi sunmadığı bir halkın umutsuzluk ve çaresizliğinden yararlanmaya bakıyordu.

Bu bir “nihilizm*” devrimiydi. Bütün değerlerin tuz buz olduğu o ortamda böyle bir adı açık ve net alabilen ve *kaybedeceği hiçbir şeyi olmadığından son derece korkusuz ve saldırgan* milyonlarca insanı çevresinde toplayabilen nihilist bir devrimdi. Beklentileri ve gelecek umutları kalmadığı için insanlar böyle olmuşlar ve en bayağı popülist demagojinin avı hâline gelmişlerdi.

O durum, Le Pen'i doğuran (Fransa'daki) durumla benzerlikler arz ediyor.

Hitler kendisini “Bolşevizm karşıtlığının” bir numaralı adamı gibi göstererek, sözde “liberal demokrasilerin” her türlü müdahalesini önlemesini çok iyi bildi.

* Yokluk, hiçlik kavramını merkez olarak alan fikir cereyanlarına verilen isim. Toplumun fert üzerinde hiçbir baskısını kabul etmeyen, her türlü siyasî düzeni inkâr eden aşırı bireycilik. Ahlâk konusunda yerleşmiş hiçbir kural ve değer kabul etmeyen görüş. Felsefede: Her türlü gerçek varlığı inkâr eden, hiçbir hakikat kabul etmeyen, hakikatin bilgisine erişilebileceği fikrini reddeden görüş, hiççilik, çev.

24 Aralık 1936'da Fulda'da toplanan Alman piskoposları şu çağrışı yapıyorlardı: "Alman Devlet ve Hükûmet Başkanı Adolf Hitler, Bolşeviklik çığını zamanında fark etti. Alman halkımızdan ve Batı'nın tamamından o korkunç tehlikeyi bertaraf etmek için canla başla işe girişti. Alman piskoposları, bu mücadelede Alman Devleti'nin liderini, dînî sahada sahip olduğu bütün imkânlarıyla desteklemeyi bir görev addeder."

Aynı kafayla Fransız devlet adamı Daladiye (Daladier) ile İngiliz devlet adamı Çimbırleyn (Chamberlain) Hitler'i Bolşevikliğe karşı mücadelesini teşvik etmek için kendisine Münih'te 1938'de Çekoslovakya ile birlikte Avrupa'yı istilânın anahtarını verdiler.

Milliyetçilik ve ırkçılık, Hitler için, emperyalist niyetinin sadece kılıfıydı. Yahudi, onun tarafından hem yüksek finans kesimi, hem de Bolşeviklikle özdeşleştiriliyordu. Bu maksatla "Yahudi-Bolşeviklik" tabirini kullanıyordu. Yahudi, Almanya'nın başına gelen bütün belaların günah keçisiydi, yani sebebiydi. Tıpkı bugün de Le Pen'e göre, Fransa'daki Mağriplinin (Kuzey Afrikalı müslümanın) işsizliğin, konut eksikliğinin, emniyetsizliğin, vb. sorumlusu olması gibi.

Le Pen'i sadece bir "antisemit" olarak görmek de işte o aynı kuruntuyu paylaşmak ve aynı saptırmaya kendini kaptırmak olur. Ona karşı yürütülen polemğin, onun eyleminden ziyade söyledikleri etrafında kutuplaştırılması manidardır. Basın yayın organları onun "teferruat*" veya "falan bakana hakaret*" gibi aşırıya kaçan konuşma iç-

* Milli Cephe lideri Jean Marie Le Pen, Hitler'in yapıp ettiklerinden bahsederken bir gazetecinin sorusuna verdiği cevapta "o işin teferruatı" gibi ağzından bir söz kaçırmıştı. Bir bakana da ağza alınmayacak sözler söylemiş ve para cezasına çarptırılmıştı, çev.

rençliklerine, milyonlarca göçmeni ülkeden kovup atmak gibi somut tekliflerinden daha fazla yer veriyor.

Le Pen'in utanç verici Yahudi aleyhtarı sözleri ile Fransızları Mağriplilere karşı kışkırtmak için yaptığı sistemli *eylemine* aynı kefeye koymak saçmalaktır. Çünkü Mağripliler onun, hem de tam anlamıyla, asıl hedefidir. Çünkü o bu konuda, Arap göçmende iş bulmada kendisine rakip, sosyal konut edinmede büyük bir engel veya potansiyel suçlu olarak gören milyonlarca saf insanı harekete geçirebilir.

Akıl hocası Jülyen Dre (Julien Dray) ile Bernar Anri-Levi (Bernard Henri-Lévy) tarafından uzaktan ustaca yönlendirilen Harlem Désir ve S.O.S. Irkçılık'ın o saptırması, mücadelenin asıl odağının başka yöne kaydırılmasıyla sonuçlandı. "Ahbabıma dokunmayın!*" yüce gönüllülüğüyle o harekete katılan taraftar kitlesinin bilinçli hedefi kesinlikle bu değildi. Bu saptırmanın tipik bir örneği, Karpantra (Carpentras) ilçesindeki Yahudi mezarlığına yapılan o iğrenç saygısızlığa karşı yapılan gösteridir.

Devasa bir gösteri.

Kime karşı?

Soyut bir kavrama, yani ırkçılığa karşı. Çünkü henüz kimse o eylemi yapanın kim olduğunu bilmiyor.

Acaba kim için yapıldı? *Yaşayanları* her gün katletmekte olan İsrail Devleti'nin bayrakları dalgalandırıldı *ölülere* karşı yapılan saygısızlığının protesto edildiği o gösteride! Böyle bayrakların bulundurulmasını (siyasetçilerden) sadece Bayan Vey (Veil) kınama cesaretini gösterdi. Bu ce-

* 1980'de Fransa'daki Kuzey Afrika kökenli Arap göçmenleri savunmak için Fransız Sosyalist Partisi'nin yaydığı slogan. Fakat Le Pen bu iyi niyetli ve insan sever sloganı ırkçı bir kafayla "Halkıma dokunma!" şekline dönüştürür, çev.

saretinden ötürü de hemen ertesi gün kendisine hakaretler yağdırıldı.

Bu münasebetle, Lübnan'daki Sabra ve Şatila katliamları* ertesinde, yazar Tahar bin Cellun'un 27 Eylül 1982 Çarşamba günü *Le Monde* gazetesinde çıkan şu düşüncelerini hatırlatmamız iyi olur: "Hep tekrar ede gelen öyle çakışmalar, öyle örtüşmeler ve öyle rastlantılar var ki, sonunda onlar bize çok önemli bir ipucu veriyorlar. Avrupada yapılan yahudi aleyhtarı bir saldırının nereye yaradığı ve bu suçun kimin işine geldiğini artık iyi biliyoruz!"

Hayfa'da yedi Filistinli işçinin öldürülmesinin, İntifa'da'nın başlamasından bu yana yedi yüzüncü Filistinlinin katledilmesinin ve Çocukları Koruma Komitesi'nin -Amerikan ve İsveç Komitesi'nin- İsrail işgal ordusu tarafından Filistin'de on beş yaşın altındaki yüz altmış çocuğun öldürüldüğünü açıklamasının hemen ardından işte o Karpentra'daki (Carpentras) yahudi mezarlığına böylesi adice bir saldırının yapılmış olması tezgâhını da yazarın yukarıdaki sözlerine ekleyemez miyiz? O dehşet verici Carpentras provokasyonu münasebetiyle biri kalkıp da İsraili yöneticilerin üç yüz elli Filistin köyünü kabristanlıklarıyla birlikte buldozerlerle haritadan sildiğini hatırlattı mı?

* Bu iki yerleşim birimindeki Filistinli mülteciler, o sırada Lübnan'ı işgal eden İsrail ordusunun destek vermesiyle aşırı sağcı Hristiyan Falanjist milisler tarafından 16 Eylül 1982'de topluca katledilmişlerdi. Öldürülenlerin sayısının 3 bin 500 olduğu biliniyor, çev.

BASKI

Baskıcı yöntemin başkalarına zarar verdiğinin işte çarpıcı bir örneği: Yahudi mezarlarına karşı işlenen bir suçtu bahane ederek göçmenlere veryansın ediliyor ve sırf Le Pen'e darbe indirmek iddiasıyla da yalnızca basın hürriyetinin değil, tarihî araştırmaların bile canına okunuyor.

Böyle böyle ister istemez olağanüstü hâl kanunlarına gidiliyor. Carpentras hadisesinin sonuçları oldukça dikkat çekicidir: İlk sonucu, Sosyalist Parti yöneticilerinin, göçmenlerin oy kullanma hakkı tasarılarını geri çekmeleri oldu, hem de göçmenlerin o olayla alâkalarının olduğu açık ve seçik ortada değilken... İkincisi, Fransız Komünist Partisinin, o aşağılık ittifaka balıklama atlayarak, başını çektiği şu girişim oldu: İkinci Dünya Savaşı söz konusu olduğunda mahkemeleri tarihî hakikatin hâkimleri kılan ve Nürnberg davasının kararlarını tarihçilere tartışma konusu yapmalarını yasaklayan bir kanun teklifinde bulundu.

"Cellat kanun", geçen yüzyılın demokratlarının tabiriyle "hürriyet öldürücü kanun" gereği, 1881'in basın hürriyeti kanuna ilâve bir 24. madde eklenir: "8 Ağustos 1945 Londra mutabakatına eklenen Milletlerarası Askerî Mahkeme'nin 6. maddesiyle tarif edildiği şekliyle insanlığa kar-

şı bir veya birçok suçun varlığına (...) itiraz edecek kimseler (...) öngörülen cezalara çarptırılacaklardır.”

Bundan böyle tarihî hakikat resmîleşir, dokunulmazlık kazanır, kanunla kutsallaştırılır ve Nürnberg mahkemesinin kararları hiçbir durumda tartışma konusu yapılamaz. Artık o mahkeme, İkinci Dünya Savaşı'nın tarihiyle ilgili hakikatin yanılmaz ve kesin mihenk taşıdır. Bütün tarih boyunca ve bütün halklarda bir mahkemenin hiçbir kararı böylesi bir kutsallığa kavuşmamıştır.

Hâkimlerinin ve o mahkemeyi kuranların bizzat itirafına göre, Nürnberg mahkemesi aslında bir “özel yetkili mahkeme”dir ve “savaşın son perdesi”dir. ABD başsavcısı Robert H. Jackson, 26 Temmuz 1946 oturumunda şöyle diyordu: “Teknik yönden Müttefikler hâlâ Almanya ile savaşta... Askeri bir mahkeme olması hasebiyle, bu mahkeme Müttefik Milletlerin savaş çabalarının bir devamını temsil ediyor.” Bu mahkemenin statüsü şöyle tanımlanıyor: “*Madde 19:* Bu Mahkeme, delillerin ibrazıyla ilgili teknik kurallara bağlı olmayacaktır. Mümkün olduğunca hızlı –İngilizce ifadesinde “ivedi” deniliyor– ve şekilci olmayan bir prosedür benimseyecek ve uygulayacak ve ispatlayıcı bir değer taşıdığına hükmettiği her sebebi kabul edecektir. *Madde 21:* Herkesçe bilinen olayların delil ve ispatını talep etmeyecektir. Onları ispatlanmış kabul edecektir. Birleşmiş Milletlerin hükûmetlerinin belgelerini ve raporlarını da sahih deliller olarak görecektir.”

Bir Sovyet raporuna göre, Oşvitz (Auschwitz) kampında ölenlerin sayısı dört milyondur. Auschwitz Anıtına kazınan ve herkesin hafızasında yer eden rakamdır bu. Fransız Millî Araştırmalar Merkezi, Çağdaş Tarih Enstitüsü Müdürü Fransuva Bedarida'ya (François Bedarida) göre,

Kudüs'teki Yad Vašem Müzesi, “gerçeğin çok üstünde bir yekûn veriyordu” (*Le Monde*, 23 Temmuz 1990). Nihayet Auschwitz Müzesi de zaten geçenlerde –*Le Monde*, 19 Temmuz 1990– “hiçbir ciddi dayanağı olmayan dört milyon rakamının dikkate alınamayacağını” açıkladı.

En yeni araştırmalara ve en güvenilir istatistiklere müracaat edecek olursak, Auschwitz'te bir milyon civarında bir ölümün olduğu sonucuna varırız. Bu rakam, uzmanlar tarafından da teyit edilmiş bir yekûndur. Nitekim günümüzde o uzmanlar, 950 bin ilâ 1 milyon 200 bin arasında değişen bir kurban sayısı konusunda görüş birliği içindeler. Zaten bu rakamlar bile korkunç rakamlardır! Üç milyon ölü eksik olunca, buna kim sevinmez? Hem zaten o kampta birkaç kurban da olsa, fazla sayılırdı.

Dolayısıyla, Çağdaş Tarih Enstitüsü Müdürünün de 23 Temmuz 1990 tarihli *Le Monde*'da hatırlattığı gibi, bugün artık hiçbir uzman tarafından itiraz edilmeyen bu tarihî olgular, Nazi cinayetlerini küçümsemek gibi rezil bir girişim veya fikre asla ve kat'a sevk etmemelidir. O Nazi suçları ki dünyaya, İkinci Dünya Savaşı sırasında, (aralarında Hitler'in o vahşi ırkçılık ve antisemitizminin kurbanı onca Yahudinin de bulunduğu) 60 milyon ölüye ve sayısız acılara mal olmuştur.

Fransa istilâ edilir edilmez Hitlerci dehşete karşı başkaldıran –o yüzden 14 Eylül 1940'ta tutuklandı– ve Antisemitizme Karşı Birlik (LIC) hareketinin kurucusu, dostu Bernar Lekaş (Bernard Lecache) ile aynı kampta üç sene sürgün hayatı yaşayan bu satırların yazarı, bizzat kendi görüp geçirdikleriyle bu konuda şahitlik edebilir.

Çıplak gerçeğin kendisinde çok katı ve şaşmaz bir suçlama vardır. Çıplak gerçeklik ne abartı kaldırır, ne hafifseme.

İşte o yüzden “uzmanlar topluluğu”... yani “revizyonistlerin*” sayısı beklenmedik bir şekilde artıyor! Çünkü 1990 Mayıs ayında çıkarılan o cellat kanun (ek 24. madde) uyarınca, Nürnberg mahkemesinin tarifleriyle yetinilmesi gerekiyor! Zaten o Mahkeme’nin 21. maddesi “Birleşmiş Milletlerin hükûmetlerinin belgelerini ve *resmî raporlarını* da sahih deliller olarak görür”. Bu durumda, buyurun işte size delil: Sovyet raporu ve onun Auschwitz’in ve Yad Vaşem’in mermer anıtlarına ve “evrensel zihne” kazınmış “dört milyon”!

Nürnberg mahkemesinin kararları, normal mahkemelelerin hissî değil, mantıkî nitelikteki kararlarının tabii olarak oluşturdıkları gibi, sadece içtihat oluşturmayacaklar, tarihi araştırmaların tartışılmasına, –adli takibata uğrayıp cezalandırılma tehdidi yüzünden–, o araştırmaların yayınlanmasına veya basın yayın organlarında dile getirilmesine aşılabilir sınırlar koyan kesin kural değeri de taşıyacaklardır.

Böyle bir oylamanın saçmalığını ölçmek için, bundan böyle o kanunun pençesine düşmüş iki örnek metin verelim.

Bu iki metin, İsrail tezlerinin en önemli ve en kayıtsız şartsız taraftarlarından ikisinin kaleminden ve onların kitaplarından alındı. Zaten o kitapların sırf adları bile yazarların niyetini gözler önüne seriyor: Léon Poliakov’un *Kinin Elkitabı* ve Jerar Retlingör’ün (Gérard Reitlinger) *Nihai Çözüm*.

Şayet bundan böyle biri kalkar da, eserinin birinci (1951) baskısında “Topyekûn imha planı denilen o temel görüşe gelince, asıl faillerden üç veya dördü ölmüştür. Geride hiçbir belge kalmamıştır, belki de öyle bir belge hiç olmamıştır” diye

* “Uzmanlar topluluğu”ndan ve “revizyonistler”den kasıt, siyasi siyonistlerin öldürülen Yahudi sayılarını abartmalarına karşı çıkıp tarihi gerçekleri ve en sağlam rakamları dile getirdikleri için Siyasi Siyonistler tarafından suçlanan tarihçiler ve fikir adamlarıdır, çev.

yazan Poliakov'dan bu alıntıyı yapacak olursa, bir imha planının varlığı konusunda “şüphe tohumları ekmek”ten adli takibata uğrayabilir. Yine biri kalkar da o eserin 1979'da çıkan son baskısından 124. sayfadaki şu alıntıyı yaparsa “revizyonizm” suçu işlemiş olur. Bakın o sayfada Poliakov ne yazıyor: “Elimizde ‘Yahudi meselesinin nihai çözümü’ düşüncesinin oluşum süreciyle ilgili belgeler yok, öyle ki bugüne kadarki araştırmalarla, Yahudilerin imha edilmesi emrinin *nasıl, ne zaman ve kim tarafından* verildiğini söylemek zordur.”

Yine bundan böyle İsrail tezlerinin en katı savunucusu, *Nihai Çözüm* kitabının yazarı Gérard Reitlinger'den alıntılar yapmak da insanı hâkim karşısına çıkartabilir. Gérard Reitlinger dünyada gösterilebilecek en büyük gayret ve azimle çabalıyor, çabalıyor, fakat Yahudi kurbanların sayısını bir türlü 4 milyon 500 binin üstüne çıkaramıyor! Nürnberg başsavcısı Jackson tarafından tespit edilen o alinyazısı niteliğindeki altı milyon rakamına ulaşamayan yazardan böyle bir alıntı yapmak, yukarıda zikredilen kanun maddesine “insanlığa karşı işlenen bir veya birçok suçun var olduğuna itiraz etmekten” dolayı mahkemeye verilebilir. “Altı milyon” rakamını kabul etmeyerek Nazi suçlarının kapsamını dörtte bir azalttığı (altı milyon yerine dört buçuk milyon dediği) için, Hitler'i masum göstermek istemekle ve bir Neonazizm hazırlamakla bile suçlanabilir!

1972 yılında çıkarılan kanunu daha da ağırlaştıran böyle bir kanunun tehlikesini ben şahsen, daha birincisinin nasıl kullanıldığını görüp geçirmiş biri olarak, gözler önüne serebilirim.

17 Haziran 1982 tarihli *Le Monde* gazetesinde rahip Mişel Lelon (Michel Lelong) ve papaz Matyo (Matthiot) ile birlikte, “İsrail'in Lübnan'a Saldırısının Anlamı” başlıklı (tam

sayfa) bir makale yayınladık. Irkçılığa ve Antisemitizme Karşı Milletlerarası Birlik (IAKM), bizi “Yahudi düşmanlığı ve ırk ayrımcılığına teşvik” suçlamasıyla mahkemeye verdi. IAKM üç kere reddedildi ve mahkeme masraflarını ödemeye mahkûm edildi. Paris Yüksek Mahkemesi’nin 24 Mayıs 1983 tarihli kararı şöyledir: “Bir devletin politikasının ve bu politikanın ilham aldığı ideolojinin hukuk çerçevesi içinde tenkit ediliyor olması ve herhangi bir ırkçı teşvik unsurunun bulunmaması (...) sebebiyle dâvâcının bütün talepleri reddedilmiş ve dâvâcılar mahkeme masraflarını ödemeye mahkûm edilmişlerdir.”

Elbette hiçbir gazete –*Le Monde* hariç, çünkü genel yayın yönetmeni Jak Fove (Jacques Fauvet) bizimle birlikte mahkemeye verilmişti– bu mahkeme karardan söz etmedi. Şimdilerde, “cevap hakkını” sadece bazı derneklere tanıyarak –1990 tarihli kanunun 7. maddesi– önceki kanunu daha da vahim hâle getiren yeni cellat kanun sayesinde, Irkçılığa ve Antisemitizme Karşı Milletlerarası Birlik (IAKM), artık kimin antisemit ve kimin değil olduğunu söyleme ve kendisinin yaptığı tarife göre de adlî takibat yaptırma hakkına sahip olacak. İkinci Dünya Savaşı sırasında altmış milyon insanın ölümünden sorumlu olan Hitler, insanlık suçunu, bu kanuna göre, elbette sadece Yahudilere karşı işlemiş! Nazi felâketi demek ki geniş kapsamlı bir Yahudi katliamından başka bir şey değilmiş! Nazilerin diğer bütün suçları, “savaş suçları” olarak basitleştirildiği için, amme hukukuna giriyor. O suçlar da zaten 26 Aralık 1964 tarihli kanuna göre zaman aşımına uğrayan suçlardır. Resmî tarih, bundan böyle bu dogmaya uyulmasını zorunlu kılıyor.

Öğrenciler veya araştırmacılar bu dokunulmaz kutsal dogmayla yetinmeli ve daha fazlasını istememeliler.

B
Gerçek Çözümler

Her türden yobazlık kanserlerinin ortaya çıkardıkları problemlere uygun gerçek çözümler nedir o hâlde?

Gerçek çözümler, şu alanlarda köklü bir siyasî değişimi gerektirir: a) Üçüncü Dünya ülkeleri, b) Avrupa, c) işsizlik ve sosyal politikalar bütünü, d) kültürler, yani bizim ve diğerlerinin kültürleri... Bu dört problem birbirine sıkı sıkıya bağlıdır.

GÖÇMENLER MESELESİ

YOBAZLIK VE ENTEGRASYON

Göçün sebepleri

En yoğun göç dönemi, İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan, yani 1945'ten 1974'ün ekonomik krizin başlangıcına kadar olan zamanı kapsar.

Fransa'da Eğitim Bilgi Merkezi'nce "göç" konusunda hazırlanan belgede (s. 35) ortaya konan temel gerçek ve yapılan tespit şudur: "Sanayileşmiş ülkeler göçün en büyük sorumlularıdır."

Sömürgeleştirilmiş ülkelerin yüzlerce yıllık, oturmuş ekonomik sistemlerinin ve yapılarının tahribinin işte doğurduğu sonuç: Sömürgeci ülke açısından hem hammadde ve ucuz işgücü kaynağı, hem de sömürgeci ülkede üretilen ürünlerinin sürümü için pazar olarak görülen sömürge ülkelerinin insanî ve maddî zenginliklerinin yağmalanması, o ülkelere has ekonomilerin ve kültürlerin darmadağın olmasına yol açtı. Çünkü sömürgelelerdeki her türlü faaliyet sömürgecinin ihtiyacına göre belirlenmişti.

Geçmişin bu baskı ve zorlamalarına katlanmak yerine, yeni bir gelecek icat etmeyi seçmek, öncelikle şunu kabul etmeyi gerektirir ki: Göçmenlik problemi, çağımızın ana problemi olan Üçüncü Dünya ülkeleriyle, bir başka deyişle eskiden sömürgeleştirilmiş halklarla ilişkilerin özel bir du-

rumundan ibarettir! Göçmen demek, evimizdeki Üçüncü Dünya demektir!

Gelecekle ilgili meselelerimizi ciddiyetle ele almak için, şu anki durumu doğuran göçün sebeplerini hatırlamak ve bu durumun bir bilançosunu çıkarmamız gerekiyor.

Yeniden yapılanmasını gerçekleştirebilmesi için Fransa'yı 1945-1974 yılları arasında binlerce yabancıya kucak açmaya iten üç ana sebep oldu:

Birincisi, Avrupa'daki savaşta insanî kayıplar ve iki büyük savaş arasında Fransa'da doğum oranlarının çok düşük olması, ister istemez yabancı işçinin çağrılmasını gerektirdi.

İkinci olarak, çöpçülük, inşaat, demir-çelik veya otomobil sanayinde "montajcılık" gibi en sevimsiz işlerde çalışacak Fransız isteklilerin artık bulunamaz oluşu geliyordu.

Üçüncü olarak da, sömürge ülkelerindeki ekonomilerin darmadağın edilişi ve bunun neticesinde ortaya çıkan sefalet, işsiz kitleleri göçe zorluyordu. Derken ilk göç dalgaları da Kuzey Afrika ve Kara Afrika'dan geldi.

Eski "sömürgelerin" siyasî bağımsızlıklarını kazanmaları, göç akımını pek değiştirmede.

1963'te Fas ve Tunus'la, ardından Cezayir'le anlaşmalar imzalandı. Sonuçta işçi alımı, Fransız İş ve İşçi Bulma Kurumuna değil de, Cezayir İşçi Bulma Millî Kurumuna bırakıldı.

1973'te ekonomik durum birdenbire tersyüz oldu. Çünkü kriz, sanayi sektörünün hemen hemen tamamını vurdu. Dahası, Fransa'da doğumlar 1945'ten 1965'e kadar çok güçlü bir şekilde arttığı için, *bebek patlaması* denilen

o dönemin çocukları, iş piyasasının tam da durgunluğa girdiği bir anda iş istemeye başladılar.

Sırf kendi ihtiyaçlarını düşünerek problemleri hep tek yanlı değerlendiren hükûmet, 3 Temmuz 1974'te, bir yandan göçü durdurma kararı aldı, diğer yandan da göçmen işçileri geri göndermenin çarelerini araştırmaya koyuldu.

1989 Eylülünde yayınlanan “*Fransa’daki göçmenler ve yabancılar*” belgesine göre, 1982’den beri “Fransa’daki yabancı işçi yekûnu hep yerinde sayıyor... Dört buçuk milyon civarında dönüp duruyor.” İstatistik ve Ekonomik İncelemeler Millî Enstitüsü’nün 1990 verilerine baktığımızda, onlar arasında “çoğunluğu Avrupalı göçmenler oluşturuyor (% 56 Avrupalıya karşılık % 39 Kuzey Afrika ve Kara Afrika kökenli var)”.

Hayatlarını nasıl kazanıyorlar?

Elbette süfli işlerde çalışıyorlar:

Aralarındakilerin % 85,8’i işçidir. Bunların da % 13,4’ü inşaat işçisi, % 34,5 vasıfsız işçi, % 37,9’u vasıflı işçi, usta-başı veya yönetici olansa sadece % 4,7.

Buradan bir yığın sonuçlara varabiliriz: Meselâ barınma konusuna baktığımızda, %43’ü kiralık “dayalı döşeli dairelerde”, % 17’si kümes gibi evlerde kalıyor. Demek ki % 60’ı iyi olmayan bir barınakta hayat sürüyor. Öte yandan, işsizlikten en fazla onlar etkileniyorlar, özellikle de yirmi beş yaşın altında olanlar. Dahası, göçmenler arasındaki iş kazalarının oranı, kendi vatandaşlarımız arasındaki oranın yaklaşık iki katıdır. Herkesten daha çok etkilenenler ise, tehlikenin daha büyük olduğu iş kollarında (inşaat, gece işleri, vb.) istihdam edildikleri için Mağripliler oluyor.

Sağlık konusuna gelince, meselâ göçmen işçiler arasında, çalıştıkları iş ortamlarına ve barındıkları yerlere göre,

Fransızlara nispetle iki kattan altmış kata kadar varan ve-remliye rastlanıyor. Bunun da sebebi yetersiz beslenme, uyumanın ve hastalıktan korunmanın zor olduğu sağlıksız şartlarda ve çok kişinin bir arada kaldığı meskenler...

Bütün bunlara bir de intibak zorluğundan meydana gelen psikosomatik hastalıklar ekleniyor: Mide, bağırsak, ülerleri, depresyonlar, akıl hastalıkları, vb. gibi hayat şartlarına karşı birçok fiziksel tepkiler...

Diğer yandan, göçmen çocukların eğitim ve öğretimi, inanılmayacak kadar büyük ölçüde başarısızlıkla sonuçlanıyor. En başta, o öğrenciler, en yoksul Fransız ailelerin çocuklarının yaşadığı aynı engellerle karşı karşıya bulunuyorlar. Ardından da buna dil, hayat tarzlarına uyum ve kendilerini kökenlerinden koparan eğitim problemleri ekleniyor.

Bu problemler karşısında Fransızların tepkisi

Fransızların ezici çoğunluğu, ne okullardaki ders kitaplarında öğretilenlerden, ne de bilgilendirmek yerine beyin yıkamaya bakan medyadan, bu meseleleri anlamalarına imkân veren hiçbir eğitim almamışlardır.

“İslâm ve Batı” derneğinin yaptığı şekilde ders kitaplarının eleştirel bir analizi, İslâm imajının çocuklara nasıl karikatürleştirilmiş tarzda yansıtıldığını ve karşısındaki anlama ve onunla diyalog kurmaya nasıl büyük bir engel oluşturduğunu gözler önüne serer.

Birkaç örnek:

–İslâm, Yahudi-Hıristiyan geleneğine Romalıların Jüpiter’i kadar yabancı olan Allah kelimesi kullanılarak, tek

Tanrılı “yepyeni bir din” olarak tanıtılıyor. Bunu yaparak Yahudilerin, Hıristiyanların ve Müslümanların ataları Hz. İbrahim’de birleşen inanç grupları olduğu bilincinin öğretilere verilmesi engelleniyor.

–İslâm tamamen manevî bir olay olarak tanıtılıyor. Bu da, İslâm ümmetinin özgünlüğünü anlamayı engelliyor ve İslâmî hayat tarzını dinden ayırarak folklara indirgiyor.

–Bu “maneviyat”, diyor bir başka ders kitabı, “her insanın kaderini önceden belirleyen” tek bir Allah’a imanla kendini gösterir. Bu ifadeyle de Fransız çocukların kafasına “mütevakkil, uyuşuk ve kaderci müslüman klişesi” yerleştiriyor.

–Arap-İslâm kültürü kendi özgün hâliyle bilinmiyor ve o kültür, sadece önceki bir mirasın (Eski Yunan mirasının) Batı’ya bir aktarıcısı olarak gösteriliyor. O kadar ki, bu rol tamamlandığında (aktarma işi bittiğinde), müslümanlar tarih sahnesinden çıkmış oluyorlar. O yüzden de o ölü medeniyetten artık öğrenilecek bir şey yoktur! Böyle bir anlayış, diyalogu imkânsızlaştırır –çünkü ötekinden öğrenilecek bir şey yoktur– ve vasıfsız müslüman göçmenlerin mümkün olan yegâne “medeniyete”, yani Batı medeniyetine dâhil edilmelerini haklı gösterir.

“Okul eğitiminin milletler, onların medeniyetleri, hayat tarzları ve sosyal sistemleri arasındaki anlayış ve saygıyı teşvik eden belli başlı araçlardan biri olması gerekir” diyen UNESCO’nun 1974’teki tavsiyelerinden ne kadar uzakta olduğumuzu gösteren bu tür örnekleri çoğaltabiliriz. Özellikle de, basın ve yayın organlarının, iletişim kurma imkânlarının önünü daha da kesmek için okuldan nöbeti devralarak neler yapmakta olduklarını hesaba katacak olursak...

Kamuoyu oluşturanların o büyük manevracıları ne kadar manidardır! Çünkü onlar göçmen işçiler söz konusu olduğunda son derece abartılı bir yaygarayla, en mağdur durumdaki işçileri hedef alan bir operasyona girişirler. Nitekim Renault-Flins fabrikasındaki 15.000 işçiden 8.000'i göçmen ve bunların da 5.000'i müslümandır; Renault-Billancourt fabrikasında 12.400 işçiden 7.000 kadarı göçmen ve bunların da 5.000'i müslümandır; Talbot-Poissy fabrikasında 16.000 ücretliden 7.000'i göçmen ve bunların da 6.000'i müslümandır; Citroën-Aulnay fabrikasında 5.300 işçiden 4.000'i göçmen ve bunların da yaklaşık 3.000'i müslümandır.

Grevlerinin açık ve net sebepleri –ücretler veya çalışma şartları–, o işçilerin öfkesini fazlasıyla gözler önüne serip dururken, medya ve yetkililer, dışarıdan gelmiş “gizli orkestra şefi” masalını yayıyorlar. Bir zamanlar bütün grevlerde “Moskova’nın parmağı” var deniyordu, bugünlerde ise “Humeyni’nin eli” veya İslâmî “yobazlık” demek moda oldu.

Söz konusu olan, göçmen işçiler gidince işsizlik probleminin çözüleceği düşüncesine Fransızları inandıracak şartlı bir ret refleksi oluşturmak.

İşte bu apaçık bir saptırma, utanmazca söylenen bir yalan! Zira göçmen işçilerin istihdam edildiği yerler araştırıldığında, oraların yüzde 85’ine Fransız işçi bulunamadığı görülüyor. 2.500.000 göçmenin geri gönderilmesi, demek ki 450.000 iş imkânı açacak, ama geriye kalan %85’lik kesimde çalışacak Fransız olmayacağından ekonomimiz derin bir şekilde yara alacak. Dolayısıyla işsizlik, eksileceği yerde daha da artacak.

En vahim hata, Fransızları –bugünkü yeni ırkçı ve yeni faşist toplulukların yaptığı gibi– gelecekte “Fransa Fran-

sızlarındır” kuralının geçerli olacağına ve yabancıların ülkeden def edileceğine inandırmak olur. Böyle bir şey, ülkeye göç etmiş kişileri çıkıp gitmekten ya da ev sahibi toplumla benzeşmekten (asimile olmaktan) başka bir seçeneklerinin olmayacağına inandırmakla aynı anlama gelir.

1981-1985 yıllarını kapsayan VIII. plan için hazırlanan *İstihdam ve Çalışma İlişkileri* raporunun en ihtiyatlı yazarları bile, “göçmen işçilerin Fransız ekonomisindeki yapısal rolüne” dikkat çekerek şu uyarıda bulunuyorlardı: “Kendi isteğiyle ülkesine kesin dönüş için ayrılan o teşvik ödemeleri, çalışanların birkaç on binin daha fazlasını pek ilgilendirir gibi görünmüyor... Dahası, bu teşvikler, faal nüfusu azaltma tehlikesini de beraberinde getiriyor. O kadar ki yarın Fransa yeni işçi alımı çağrısında bulunmak zorunda kalabilir.”

Biz yine de geleceğe yönelik iki varsayımda bulunalım ve göçmen işçilerin geri gitmesi ile Fransız toplumundaki gelecek üzerinde duralım.

“Geri dönüş” varsayımı

Hükûmet 1977’de “geri dönüş yardım” denilen bir politik uygulamayı kabul etti. Bu da, iki ay içinde Fransa’yı terk etmek şartıyla her göçmen işçiye on bin Franklık bir miktarı vermekten ibaretti. Neticeler çoğunlukla iç karartıcı oldu. Çünkü kendi memleketinde işsiz kimse olarak bulunmak, yurttaşları tarafından imtiyazlı bir rakip olarak değerlendirilerek istenmeyen kişi olmak, hükûmeti tarafından da muhalif kimse şeklinde görülmek gibi sebeplerden ötürü, geri dönüş bir çözüm oluşturmuyordu. Bu teşvik kimin işine yarayabilirdi, işte biraz tasarruf edebil-

miş olan, verilen bu parayı da ekleyerek kendine bir taksi alabilen veya sahip olduğu mesleğini yapabilecek olanlara. Bu durum yarasa yarasa bazı fertlerin işine yarar, kendi ülkelerine pek bir faydası dokunmazdı. Her halükârda bu çözüm, Fransa'nın işsizlik problemi açısından bir çözüm olmaktan çıkıyordu.

Geri dönüşler –VIII. Plan raportörlerinin tahmin ettikleri gibi sınırlı da olsa–, ancak şu üç şartla etkili olabilirdi:

–Birincisi: Geldikleri ülkelerin ihtiyaçlarına uygun düzenlemelerin yapılması.

–İkincisi: O ihtiyaçlara cevap verebilmek için işçilerin bir meslekî eğitim stajından geçirilmeleri.

–Üçüncüsü: Döndüklerinde işe alınmalarının garanti olduğuna dair bir sözleşme belgesinin verilmesi.

Bu yolda önemli bir adım 18 Eylül 1980 tarihinde yapılan Fransız-Cezayir anlaşmasıyla atıldı. Ancak uygulama, Millî Dayanışma Bakanlığının 3 Mart 1982 tarihli sirkülerleri ile gerçek mânâda başlayabildi. O anlaşmayla gönüllü dönüş yapmak isteyenlere üç imkân sunuldu: Ya öncekinden daha büyük bir kesin dönüş ödeneği, ya Fransa'da iken mesleki bir eğitim stajı görecektir ve böylece Cezayir, işçi ülkesine döner dönmez kendisine işe giriş sözleşmesini verebilecektir, ya da kendi küçük işletmesini kurmasına ve gerekli malzemeyi Fransa'dan satın alması için kredi şeklinde bir yardımda bulunulacaktır.

Bilhassa bayan Jorjina Dufua'nın (Georgina Dufeoix) başlattığı Cezayir hükûmeti ile bu işbirliği ve tedbirlerin insanileştirilmesi çabası sonradan, bu konuda tartışmasız, önemli bir ilerleme kaydedildi. Yine de bu tutum iki sınıra çarpar: Bir yandan, göçmen işçilerin sadece çok az bir kısmını ilgilendirir ve o yüzden ne Cezayir'deki, ne de Fran-

sadaki hiçbir problemi gerçekten çözemez. Diğer yandansa, ferdî –çok “Batılı” – bir çözüm olarak kalır, oysa İslâm’ın cemaatçi ruhunu dikkate alarak, bir başka formülün denenmesi şüphesiz daha isabetli olurdu. Meselâ, kişilere bir takım paralar verileceğine, tarım aletlerinin bakım ve kullanımı ile ilgili kooperatifler kurmayı düşünen veya bambaşka bir işletme açmak isteyen topluluklara yardım yapılabilirdi. Elbette bu projenin diğer şu olumlu yönlerini muhafaza ederek: Böyle birimlerin kendi programlaması içinde oluşturulması ve yerini alması için o ülke hükûmetinin olurunun alınması; ayrıca ferdî gelişim ve yükselme için bir vasıta olarak değil de, üretim veya hizmet sektöründe organik birimlerin oluşturulması tasarlanmış meslekî eğitimin verilmesi.

İlk projenin bu iyileştirme ve düzeltmeleri bile asıl problemi, yani göçmen işçilerin ezici çoğunluğunu ilgilendiren problemi, çözmek için kâfi değildir. Özellikle de İtalyan, Portekiz, İspanyol gibi hıristiyan menşeli, genellikle de Katolik olan Avrupalı göçmenlere nazaran medeniyet ve din farklılığından ötürü problemleri daha bir keskinlikle yaşayan müslüman göçmenlerinkini.

İnsanî yüzlü bir geleceği birlikte inşa edebilmek için asıl mesele, hiçbir kimseyi şu gayri insanî şıkka zorlamamaktır: Ya çekip gitmek, ya da kalmak için Batı’nın hayat tarzını ve dünya görüşünü kabullenerek her türlü kimliğini kaybetmek. Bütün bunlara rağmen kalmak ve kimlik görüntüsünü muhafaza etmek ise, soyutlanıp toplum dışı olmaktır.

Yobazlık ile entegrasyon, biri diğerinin reddini içeren iki simetrik tavidir. Başkasına ait her şeyi reddetmek, sanki bizim ondan öğreneceğimiz hiçbir şey yokmuşçasına, on-

dan bizim hayat tarzlarımıza ve bizim dünya görüşümüze katılmasını istemektir; başkasının her şeyini reddetmek, sanki bizim başkasından öğrenecek bir şeyimiz yokmuş gibi, kendi kimlik bütünlüğünü muhafaza etmesi bahanesiyle, onu kendi farklılığı içine hapsetmektir.

Her iki aşırı uç da kendi kendisini tam anlamıyla yoksullaştırır.

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİYLE İLİŞKİLERDE GEREKLİ DEĞİŞİM

Bu kültür ve kültürlerin diyalogu problemleri, Üçüncü Dünya ülkeleriyle olan ekonomik ve siyasî ilişkilerimizde köklü bir değişimi gerektiriyor. Gerçek diyalogu ancak böylesi bir değişme gerçekleştirebilir.

Üçüncü Dünya ülkeleriyle, retçilik ve yobazlık tepkileri doğurmayacak ilişkiler kurmak için, hâlihazırda IMF mantığının egemen olduğu anlayışın tam zıttı bir tutumun benimsenmesi gerekir.

IMF'nin politikası, zengin ülkelerin ortak sömürgeciliklerinin politikasıdır. Eski sömürgecilik nöbetini devralan bir politikadır bu. Bu politika, artık askerî bir işgali de, sömürgeci ülke tarafından yönetime doğrudan el konulmasını da gerektirmez. IMF politikasının tahakküm vasıtaları, esas itibarıyla ekonomiktir. O yüzden de, verdiği borçların şartı olarak, “borcun faizlerinin ödenmesini garanti altına almaya yönelik bir ayarlama politikasını” borçlu ülkeye dayatır.

“Ayarlama” denilen o programsa, şunların mutlaka yapılmasını ister: İthalattan vazgeçirmek, ihracatı ise teşvik etmek için paranın değerinin düşürülmesi (devalüasyon); kamu harcamalarının, özellikle de yoksullara yardım şeklinde olanlarının acımasızca kısılması; yiyecek tüketi-

mi dâhil, tüketime yönelik devlet desteğinin durdurulması; kamu iktisadî kuruluşlarının özelleştirilmesi ve/veya (elektrik, su, taşımacılık, vb.) ücretlerinin artırılması; fiyat kontrolünün ortadan kaldırılması; “talep yönetimi”, diğer bir ifadeyle, ücretlere tavan uygulaması getirerek tüketimin azaltılması; kredilerin kısıtlanması, vergilerin ve faiz oranlarının yükseltilmesi, bütün bunların da enflasyon oranını düşürmek maksadıyla yapılması.

Dar gelirli kesimlere ayrılan bütçenin sürekli daraltılmasını isteyen IMF, askerî harcamalar söz konusu olunca, katiyen hiçbir indirim talebinde bulunmaz! Gerçek şu ki, bir milletin kanını emmede askerî rejim gibisi yoktur!

En ağır borçlanmaları yapan ülkeler, askerî diktatörlüklere maruz kalanlardır. İşte Brezilya, Arjantin ve Şili! –Bu son ülke, kişi başına düşen 1.540 dolar borçla, rekoru elinde bulunduruyor!– Böylece, Üçüncü Dünya ülkelerine, onların ekonomisini zengin ülkelerin ekonomisinin bir eklentisi yapmaya yönelik ve zengin ülkelerin ekonomik büyüme ihtiyaçlarını karşılayan bir gelişme modelini zorla kabul ettirmek suretiyle IMF, geleneksel sömürgeciliğin ardından, azgelişmişliği dünyanın üçte ikisini, ötekilerin (zengin ülkelerin) büyümesinin destek ve yardımcısı yaptı.

1992 Avrupa’sı bu durumu daha da vahim hâle getirecektir. Çok sıklıkla, bu “Avrupa”nın eleştirisi “alttan”, yani Fransa gibi bazı Avrupa ülkelerinin millî menfaatleri açısından yapıldı. Bunun bir de “üstten”, yani milletlerarası topluluk açısından, gezegen çapında yapılması gerekiyor. Bu Avrupa ABD ve Japonya’ya alabildiğince açılacak, fakat Üçüncü Dünya ülkelerine karşı gitgide daha fazla umursamaz olacak. Yatırımlarını daha şimdiden önemli ölçüde azalttılar –Fransa yarı yarıya, Almanya ise beşte dört ora-

nında Afrika'ya olan yatırımlarını kısıtı- ve Doğu'ya verilen borçlar sistemli bir şekilde Üçüncü Dünya ülkelerine yapılan “yardımlardan” kesilerek verilmeye başlandı.

Aslında bu herkes için intiharcı bir politikadır: Üçüncü Dünya ülkeleri için intiharcıdır, çünkü bu politika, Dünya Bankası'nın Afrika hakkındaki son raporundaki utanç verici ifadeyle “marjinalleşmeye”, yani açıkçası iflâs ve açlığa götürür. Fakat zengin ülkelerin kendileri için de intiharcıdır, çünkü onlar bunu yapmakla kendi pazarlarını öldürerek, görülmedik ekonomik bir krizin şartlarını hazırlıyorlar.

Bunun çözümü, halklarının kanını vampir gibi emen Mobutu Sese Seko gibilerin yararına, sadece borçları silip atmakla olmaz. İMF'nin izlediğinin aksi bir ödünç verme politikası uygulamakla olur. Yani ödünç para vermeyi veya yatırımları, borç veren ülkelerin silâh tedariki yoluyla işlerine yarayacak işletmelere, nükleer santral yapılmasına, ekolojik dengeyi mahvedecek devasa projelere, yönetici durumundaki şehirli azınlıkla parazit bezirgânlar için ithal edilen lüks ürünlere değil, fakat halkların gerçek ihtiyaçlarına cevap veren işletmelere yapmak gerekir. Meselâ tarım kesiminde, uygun tohum seçim ve teminiyle gıdada kendi kendine yeterliği sağlamanın çarelerini aramalı, tarım aletlerini köylülerin ihtiyaçlarına ve kullanabilmelerine yarayacak şekilde tespit etmelidir; tarım ürünlerinin işlenmesi ve korunması, vb. endüstrilerini işin içine sokarak çokuluslu şirketlerin kârlarına yönelik tarım makineleri alımına yönelinmemelidir.

Tek kelimeyle, bu ülkelere, tek çeşit tarımlar (monokültür), git gide daha düşük fiyata hammadde ihracatı ve tek tip ürünler oyunu ile milletlerarası piyasa karşısında-

ki bağımlılıklarını gidermelerine imkân verecek şartları hazırlamak gerekir.

Bu kredilerin birtakım menfaat odakları veya yabancı alacaklılarla işbirliğine giderek ülkesini sömüren işbirlikçi bir iktidar tarafından bir kere daha yağmalanmaması için ödünç paralar, kullanıcıların ortak olduğu şirketlere veya teşkilatlara teslim edilmelidir. Bunlar yönetim kademelelerinde ağırlıklı olarak kullanıcıların ve personelin bulunacağı, köylü nüfusun gerçek sayılarına uygun oranda temsil edileceği ve etnik azınlıkların da katılacağı kooperatifler veya millî kuruluşlar olabilir.

Sağlık sektöründe, konut edindirmede, eğitimde ve bütün alanlarda yerli kadroların formasyonunda yapılacak yatırımlarda da aynı yol izlenmelidir.

Alınan bu borç paralar ve yatırımlardaki öncelikli harcama sıralamasını tersyüz etmek bile, bu ülkelerde halkın katılımı ile gerçek bir demokrasi ve gerçek bir kalkınma gibi ikili ve birbirinden ayrılmaz hedefin gerçekleşmesini sağlamaya tek başına yetebilir. Çünkü gerçek kalkınma, insanların kalkınmasıdır, yoksa ülke dışındaki zenginlerin ve onların ülke içindeki ortaklarının kârlarının artması değil.

Böyle bir proje hayalî midir? Sadece “Üçüncü Dünya ülkelerinin kalkınmasını isteyenler”in duygusallığına mı dayanıyor? Asla ve kat’a, zira bu proje zengin ülkelerin uzun vadeli menfaatlerine de cevap verecek bir projedir.

Bayan Süzan Jorj’un (Susan George) *La Dekuvert* (La Découverte) Yayınları arasında 1988’de çıkan *Ümüğüne Kadar* kitabında (s. 369) yukarıdaki tekliflerimizin gerçekliğine dikkat çekiyor: Borçlarının altında ezilen bugünün Üçüncü Dünya ülkeleri, “uluslararası bankaların menfa-

atleri ile Kuzey ülkelerinin ekonomisinin bütün sektörleri arasındaki çelişkilerden kendi hesabına çıkar sağlama-lıdır. Baksanıza, bankalar krizle beslenirken, sanayiciler ve çiftçiler satışlarının düştüğünü görüyorlar. Çünkü Üçüncü Dünya ülkeleri ithal yiyecek maddelerine veya araç gereç alımına daha fazla harcama yapamıyorlar” diyor.

Böyle bir projenin yanında, borç para vermek için sadece “çok partili sisteme geçme” şartını koymak ne kadar da gülünç! Nitekim Fransa’nın La Bol (La Baule) şehrinde 1990’da yapılan Fransa-Afrika zirvesinde bu yapıldı! O zirvede en baskıcı, ahlâken en kokuşmuş ve kendi halkı tarafından en tiksnilen despotlardan birine, iki sene sonraki toplantıyı hazırlama şerefi verildi. Demek ki o despot diğer bütün yapıp ettikleriyle birlikte desteklenecek ve kendi halkına karşı Fransa tarafından o tarihe kadar korunacak!

Dünyanın üçte ikisini oluşturan bir müşteri kesimini iflasa zorlamak ve borçlarını ödeyemez duruma düşürmek, işte bu, körlüğün tâ kendisidir.

Buna karşılık, günümüzdeki şu sapmaların da farkında olmaksızın, gerçekçiliktir: “IMF ve Dünya Bankasının ihsanlarına mazhar olan bir kalkınma modelini kabul etmek, içselleştirmek ve taklit etmek için Üçüncü Dünya ülkeleri ümüğüne kadar borç batağına saplandılar.”

Söz gelişi Fransa için âcilen yapılması gereken, “On İki-ler Avrupa’sı*”nın oluşturduğu eski sömürgecilerin “Avrupalı” kulübüne katılmak yerine, azim ve ciddiyetle dünyanın geri kalan kısmına yönelmek ve Üçüncü Dünya ülkeleri konusunda yüz seksen derecelik bu politika değişikliğini gerçekleştirmektir. Yanı sıra banka hegemonyasına

* O dönemde Avrupa Birliği on iki ülkeden meydana geliyordu, çev.

ve dar görüşlü Şaylak (Shylock*) politikasına son vermelidir. Çünkü bu politika, borcun faizlerinin ödenmesini isteyerek Üçüncü Dünya ülkelerinin kanını kurutmakta ve böylece onların dünya ekonomisine aktif ortak olarak katılmalarını engellemektedir. Hem zaten, o ülkelerin tarihine ve kültürüne kök salmış “yerli” ve kendi halk kitlesinin asıl ihtiyaçlarına yönelik bir gelişmeye yardımcı olmak, tek tercihtir, yani bir yandan borç bakiyelerinin ödenmesini isterken, diğer yandan çarpık ekonomik yapıları ve gittikçe dengesizleşen mübadele oranlarını dayatan bankaların politikası karşısında her iki tarafın da ihtiyaçlarını âhenkli hâle getirmek için tek yoldur. Yani, Üçüncü Dünya ülkelerinde kalkınmayı ve demokratik katılımı mümkün hâle getirmeli ve tam da buradan hareketle, geniş ve sağlıklı pazarlar yoluyla Batı ülkelerinin sanayi ve tarım sektörlerine yeni bir atılım kazandırmalı, böylelikle de “Batı” âleminde –ufak tefek, geçici işler” değil de– gerçek istihdam alanları açılmalıdır.

İşsizlik problemi hâlâ asıl problem olmaya devam ediyor. “Büyük Avrupa Pazarı” oluşturmakla bu meselenin halledilebilmesi mümkün değildir. Tam aksine, hayat seviyeleri arasındaki orantısızlık, –meselâ aynı vasıftaki bir Portekizli veya Yunan işçi, bir Alman işçisinden beş kat daha az para alıyor– ve en gözde olan çekim noktaları Avrupa’nın göbeğinde Üçüncü-Dünyaya benzer bir şey meydana getirecek neredeyse.

Birbirine yakın ekonomik yapılara sahip ve dolayısıyla birbirine ülkelerin pazarlarını bir araya toplanması, pa-

* Shakespeare’in *Venedik Taciri* eserinin en dikkat çeken kahramanıdır. Kendisinden para alan müşterilerinden altından kalkılmaz faizler alan zengin bir Yahudi tefeci tipidir, çev.

zarları genişletmeyeceği gibi bir de rekabeti alabildiğince kızıştıracak ve maliyetleri düşürmenin çaresi olarak “sosyal hakları” aşağı çekmeye zorlayacaktır. Zira rekabet edebilir olmanın tunç kanunu böyledir.

Dahası, Üçüncü Dünya ülkelerinin ekonomilerinin ve makina donanımlarının, halklarının ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, bizzat Batı’da sanayi ve tarım üretiminin önünü açacaktır. –O yüzden de, bu meseleyi banka ve borsa spekülasyonu önceliğinden daha farklı bir öncelikte ele almak lazım–. Çünkü Amerika’da çiftçilerin buğday üretimi veya Fransa’da süt istihali sınırlandırılıyorsa, herkesin çok fazla ekmeği veya yağı olduğu için değildir. Fransız işçileri çok fazla işçinin, ama yeterince işin olmadığına inandırarak, onları göçmen işçilerin karşısına dikmek gibi bir yalandır bu. Oysa Üçüncü Dünya ülkelere yönelik malzeme ve teçhizat imal etmek için pratikte sınırsız bir pazar potansiyeli bulunuyor. Fakat bunun için Üçüncü Dünya ülkelerinin alım gücünü yok etmemek lazım. Borçlarını ve bu borçların faizlerini bankalar kanalıyla eşit olmayan kurlar üzerinden kat be kat ödedikleri için bugün onların alım güçleri yok. Sadece imalatçı ülkelerin yararına hizmet eden ve satın alan kesimlerin de baskı kurmasına yarayan silah alımlarından dolayı onların bugün alım güçleri yok. İşte bu yüzden gerçek ihtiyaçları giderilmeyen halkların isyanları patlak veriyor.

Tepetaklak olmuş şu dünyada karışıklığa ve kargaşaya son vermek için mutlaka yapılması gereken büyük dönüşüm budur. Hüsranlardan, itilip kakılmalardan, ezici çoğunluğun gerçek ihtiyaçlarının ve kişisel kimliklerin ret ve inkâr edilmesinden, bitip tükenmeyen laf ebeliklerinden, yüksekten atmalardan ve en uygun ortamını bu ruh çö-

küntüsünde bulan saldırganlıklardan doğan her türden yobazlığın yükselişini engelleyecek kesin reçete sadece ve sadece buradadır.

Siyasetteki şarlatanların bütün saptırmalarına ve medyanın ağızbirliğine rağmen, hatırlatmak gerekir ki Üçüncü Dünya ülkeleriyle ilişkilerimizde köklü bir değişim, geleceğin her türlü inşasının kilit taşıdır! İşsizliğin çoğalmasından yobazlığın artmasına, ekonomiden kültüre varıncaya kadar bütün diğer problemlerin çözümü işte bu çok önemli ve âcil tercihe bağlıdır!

Diyalogu mümkün kılacak şartları meydana getirmeden diyalogdan bahsetmek lâf ü güzaftır. Zira efendi ile köle, aç ile elinde onu aç bırakma imkânı olan kimse arasında hakiki diyalog kurulamaz!

Dünya bugün Birdir.

Bundan böyle hiçbir problem, tek bir millet çerçevesinde veya dîni veya manevî tek bir topluluğun bakış açılarından hareketle çözümlenemez. O yüzden bütün dertlere deva getirdiğini ve kendilerinininkilerden başka her türlü yaklaşım ve anlayışı dışladığını iddia eden milliyetçilikler –bütün milliyetçilikler–, Batı'nın, Doğu'nun veya Avrupa'nın blokları –bütün bloklar–, yobazlıklar –bütün yobazlıklar– mutlaka ve mutlaka mahkûm edilmelidir!

Yeni vakıa, çağımıza özgü bu yeni olgu şudur ki: Gezegimizin şu Bir ve Bütün olduğu tasavvuru artık bir ideal değil, bir realitedir. Her ne bahasına olursa olsun karşı çıkılamayacak bir realitedir.

Füze ile atom bombasının korkunç birlikteliği topyekûn bir tehdit oluşturuyor. O yüzden eskinin güçler dengesi, terör dengesine dönüştü. Bu terör dengesinde her bir taraf hem karşısındakini imha etme, hem de bizzat kendini yok

etme kudretine sahip. Televizyonlarla bağlantılı olan uydu, dünyayı yerkürenin her noktasında gözlerimizin önüne koyuyor. Küresel pazar, birilerinin az gelişmişliğini diğerlerinin büyümesinin tabii neticesi yapıyor.

Öyleyse Bir ve Bütün demek, artık sadece basit bir çağrı veya bir ütopya değildir.

En derin gerçeklik, bu idealin bize en modern bilimdeki yansımasını veriyor. Şöyle ki: Bir boşlukla diğerlerinden ayrılan apayrı zerre şeklindeki eski atom anlayışının tersine, bugün fizik bize evrensel bir karşılıklı etkileşimin olduğunu söylüyor. Her nesnenin, evrenin en uç noktalarına kadar uzanan kökleri bulunuyor. Her nesne, kendisinde bütün diğerlerinin de içinde yer aldığı sahili olmayan bir enerji okyanusunda sınırsız bir dalgadır. Her bir nesne, bütün diğerleridir.

Sonuç
DİYALOG

İnsanoğlunun, bütün insanlığı yok etmenin teknik imkânına sahip olduğu şu çağımızda, bizim artık “karşılıklı kesin imha” –Mutual Assured Destruction: MAD– ile diyalog arasında bir tercih yapmaktan başka çaremiz yok!

Bir birbirine evrensel bağımlılıktan dolayı hiçbir problem, kısmî bir topluluk çerçevesinde çözülemeyeceğine göre, bütün problemleri halletmek ve kendi çözümünü dayatmak için kusursuz ve mutlak bir hakikate sahip olduğunu iddia eden dinî veya siyasî yobazlık, tehlikelerin en büyüğüdür.

Diyalogdan maksat, mutlak değerleri elbirliğiyle bulup ortaya çıkarmaktır. Milliyetçiliklerin ve bireyciliklerin sonu intihara varan zorbalıklarından ve inançlar veya partilerin bğnazlıklarından, şu anki aşamada, bizi ancak ve ancak o değerler kurtarabilir.

Ne var ki hakiki diyalog, her bir kimse diğlerinden öğreneceğı bir şey olduğuna inanırsa, dolayısıyla da kendisinin kesin doğru bildiklerini tartışma konusu yapmaya hazırsa, ancak o zaman kurulabilir.

İşte böyle bir diyalog, bazı hissî tutum ve inanışlardan sakınılmasını gerektirir: “Bizim hakikatimiz” olmayan her şeyi *dışlamak*... Meselâ “Kilisenin dışında kurtuluş yoktur!” de-

* Katolik Kilisesine göre, Katolik inanışına sahip olmayan kimse cennete giremez ve Katolik olmayanlara şöyle denilir: “İblis ve onun melekleri için hazırlanmış sönmez ateş yolların!” Matta İncili, 25/41, çev.

nilemez ve denmemelidir. Şu da yapılmamalıdır: Diğerinin inancını *dâhil etmek*. Yani “bizim hakikatimiz” her şeyi kapsar, o yüzden, inanç hiyerarşisi içinde biz zirvedeyiz, öteki ise sadece aşılp geçilmiş bir safhadır! Her şeyi aynı düzleme oturtmaktan da kaçınılmalıdır. Çünkü bizler birbirine paralel yollar izlemekteyiz. O yüzden de karşı karşıya gelmelerden ... ve bir şeyler alıp vermekten kaçınıyoruz.

Karşılıklı verimlileşme eklektizm* ve iç içe geçmekle gerçekleşemez. Tam aksine karşılıklı verimlileşme, her şeyden önce, inanç ile iman arasında açık ve net bir ayrım yapılmasını gerektirir. İnanç, imanın bir kültür, bir gelenek, bir ideoloji yoluyla ifadesi, yani dışavurumdur. İman ise, hayatın bir anlamının, dünyanın da bir olduğunun kesin kanaat ve bilgisinden kaynaklanan bir yaşama tarzıdır. Ve bu anlamın ve bu birliğin gerçekleştirilmesinden şahsen sorumlu olduğumuza da yürekten inanıştır.

Bu bir postulat’tır. Hayatımızın tutarlılığı ve anlamı için hem gerekli ve hem de ispat edilemeyen bir postulat’dır. Tıpkı ispatlanamayan, fakat duvarlar inşa etmek ve dengeli duracak masalar imal etmek için gerekli Öklid postulat’ı gibi.

Öyle bir düzeyde diyalog, ne mukayeseleri dinler tarihi uzmanlarının bir sohbet toplantısı, ne de hatta farklı dinlerden ilâhiyatçıların bir buluşmasıdır. Başkalarının imanının kendi imanlarını zenginleştirebileceği, onlara bizzat kendilerinde bazen gizli kalabilen boyutları keşfettirebileceği varsayımını ve hayati tehlikesini kabul eden iman erlerinin ruh ve gönül birlikteliğidir. Bu, öteki’ni dışımızda değil, içimizde tanıdığımız bir konu olarak anlamaya çalıştığımıza işaret eder, çünkü iman cevap türünden değil, soru türünden bir şeydir.

* Değişik felsefe meselelerinin, farklı din ve inançların uzlaştırılabilir yanlarını bir araya getirerek yeni bir sistem meydana getirme yöntemi ve bu yöntemi benimseyen görüş, seçmecilik, bir tür derlemecilik, çev.

Bütün dinler ve bütün bilgelikler aynı gayeyi güdüyorlar mı?

Mutlak'a olan yaklaşımları birbirinden ayrı düşünülebilir mi?

Onları birbirinden ayırmadan hepsini birlikte yaşayabilir miyiz?

Hiçbir iman, hiçbir topluluk Mutlak'ın tecrübesini tüketemez; fertlerin, milletlerin, dinlerin veya partilerin ayrılıkçı isyanlarına ve yobazlıklarına karşı küresel birliği zafere erdiremez.

Geleceğin geçmişe, bir ve bütünün arkaik ayrılıkçılıklara, diyalogun yobazlığa, uyumun hegemonyalara karşı zaferi, ruhun bir zaferi olacaktır. Çünkü sözde "realistlerin/gerçekçilerin" inandıklarının aksine, silahlar kuvvet değildir. Silahları, evet onları taşıyan insanlardır ve o insanların kafalarında veya kalplerinde bir şey kırıldığı zaman, ne kadar gelişmiş olursa olsunlar silahlar onların ellerinden düşer ve zafer, askerî veya siyasî stratejistlerin en zayıf zannettikleri kimseler tarafından kazanılır, çünkü iman o stratejistlerin elektronik devrelerine girmez. Sözüm ona uzmanların tahminlerinin aksine, Hiroşima'dan beri yüzyılımızın değişmez tecrübesidir bu: Vietnam halkı, kendisinden yüz kat daha fazla teknik imkâna, ateş gücüne ve lojistiğe sahip bir Amerikan ordusuna karşı galip gelmiştir; aynı şekilde Cezayir halkı, Fransız ordusunu çekip gitmek mecburiyetinde bırakmıştır; İranda silâhsız bir halk, "dünyanın beşinci ordusuna" ve o ordunun Amerikan desteğine karşı zafer kazanmıştır; Doğu Avrupa halkları en güçlü boyundurukları kırıp atmışlardır...

En güçlü engeller bizim içimizde ve basın yayın organlarının yobaz iktidarında bulunuyor. Onların ruhları içeriden istilâsı, tenkitçi aklı mahvediyor. O kadar mahvediyor ki an-

lamsızlığın hükmettiği şu dünyaya, bu dünyanın o egemen kör piyasa ekonomisine, “nükleer caydırıcılıklar”ının sahtekârlığına ve (en büyüklerinden en küçüklerine kadar hiçbiri artık millî savunma rolü oynamayan, fakat ülke içi baskı kurmaya veya sömürge sonrasının çağdışı askerî müdahalelerine yarayan) ordularına “Hayır!” deme imkânı (ve isteği) bırakmıyor. Öylesine mahvediyor ki sanki kültürle alay ediliyor, çünkü bu kültür anlayışı içinde müzik, gürültünün ve kulak ile dimağı sağır etmenin tarihine kaydediliyor; Amerikan hegemonyası altındaki sinema, en kanlı davranışların modellerini sunuyor; televizyonsa, filmlerinden “haberlerine”, oyunlarından reklâmlarına, spor programlarından eğlencelerine kadar, tenkitçi aklı uyuşturuyor. Pasiflik ve iktidarsızlık hissi doğuruyor, dünyadan sadece lüks yanlarını veya şiddetlerini veriyor, tabîî bütün bunları yaparken de, kendisinin ürettiği ve beslediği yığınların ahmaklığı postulatından yola çıkıyor.

Yobazlığın, yani akıl ve idrak düşmanlarının, bu içeriden işgaline karşı, bugün yapılması gereken, yaşayanları uyanışa çağırmak ve direniş ağları, yani anlamsızlığa karşı direniş ağları, hazırlayıp örgütlemektir.

Bunun içirse, bütün iman sahiplerinin ve şu bahse, yani “hayatın bir anlamı vardır” bahsine tutuşmuş olan herkesin güç birliği etmesi gerekir. Geçmişten gelen cürufun kesin ve kat’i reddi gerekir, her bir kimsenin kendisini başkalarından ayırarak onun kendi imanını budayan bütün önyargılardan kurtulup arınması gerekir.

Ben yanmasam

Sen yanmasan,

Biz yanmasak,

Nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa?

Dînî veya siyasî yobazlık daima, yalnızlık karşısındaki hüsrandan ve amaçsız bir dünyanın anlamsızlığı karşısındaki hayal kırıklığından doğar.

Bütün umutlarını yitirmiş, geleceği olmayan insanlar, *desperado*'lar*, dünyaya artık bir tutarlılık ve anlam vermeyen sözde “değerler” karşısında yer alan bütün “nihilizmlerin” avı olurlar, yanı sıra da kurtarıcıların, Tanrı'nın, hem de herhangi bir Tanrı'nın hükümrانlığını vâdeden sahte kurtuluşların avı hâline gelirler.

İşte o zaman böyleleri Nürnberg'de kendilerine olan güvenin sarhoşluğuyla kitleler hâlinde meşalelerle yürürler. Ve şehir meydanında kitapları, hiçliğe götüren sahte bilgeliklerin sembolleri olarak gördükleri kitapları yakarlar. Ardından da eski efsaneleri göklere çıkarır ve Tanrı Wotan**'ın savaşçı âyinlerini yaparlar.

Yobazlıkların bu sahte cevaplarından insanları biz ancak onları gerçek sorulara uyandırarak kurtarabiliriz.

En önce de her bir kimseye kendisinde taşıdığı zenginlikleri (yani yetenekleri) tam anlamıyla ortaya koyabilme imkânlarını verecek bir sosyal, ekonomik ve siyasî düzen sorusuna insanları uyandırmamız gerekir. Aynı zamanda da böyle bir düzenin dayandığı ve dünyanın her türden dînî bakış açısının ana kalıbı olan ön kabuller (postulatlar) sorusuna insanları yönlendirmemiz şarttır. Pozitivizmin kesme makinesiyle birbirinden ayrılmış nesneler ve aynı kesilmiş ve bundanmışlığı temsil eden fertlerden oluşan bölünmüş bir dünyadan, her varlığın ancak bütün diğerleriyle ilişkisiyle var

* Desperado: Toplumdan korkacak hiçbir şeyi ve kaybedeceği bir şeyi olmayan bütün suçları işlemeye hazır, kanun tanımaz insan, çev.

** Almanların eski çağlarda, daha ziyade savaşçıları koruyan ilâhı. Hitler o ilâh anlayışını yeniden canlandırıp gençler başta olmak üzere kitleleri savaşçı bir ruh yapısına büründürmüştür, çev.

olduğu ve bu ilişki sayesinde bir anlam kazandığı (bir zamanlar gerçekleştirilmiş) bir dünya birliğinin bilincini yeniden canlandırmamız lâzım.

Sen kendini güncelin tam içinde, “genel akıma bağlı” mı sanıyorsun? Neye bağlısın? Hayatın tersine.

Desibel çağlayanına, hani şu gümbür gümbür inen patırtı çavlanına ya da telefonun kulaklığına “bağlı”.

Süpermarketteki reklamların yapışkan ortamı içinde bo-calayan sineklerin kanat uğultusuna “bağlı”.

Yatak sahnelerinden, polisiye hikâyelerden, arka planı yine reklamlı patlamalardan, unutmak için düzenlenmiş hafıza oyunlarından, “Kolaydır, çok kazanacaksınız!” gibi iğ-renç çığırtkanlıklarla ortaya sürülmüş piyangolardan meydana gelen sahte hayatların televizyonuna bağlısın!

Uzaktan kumandalı robotlar, çekin takma organlarınızın fişini! Henüz dışarıda insanlar, sahici insan dili konuşan gerçek insanlar varken çıkın hapisanelerinizden! Mazota karşılık o insanların güzel kokuları, seks ve şehvete karşılık onların aşk ve sevgileri, histeriye karşılık onların müzikleri, “bilgisayara tapar” a karşılık da âşık veya mistik şair henüz varken çekin şu fişinizi ve çıkın şu hapisanelerinizden!

İşte o zaman topluluğu sürü hâline getirmeye ve Allah yerine de bağınazlığı (liderlere tapınmayı) ikame etmeye yeltenen hiçbir yobazlığa artık fırsat vermemiş oluruz.

İnsanda tam anlamıyla insancıl olan şeyin bilincine varmamıza yardım etmeyen her eğitim, her sanat, her siyaset bizleri dünya çapında bir intihara götürür.

Chennevières
15 Eylül 1990

GARAUDY

YOBAZ LIK LAR

Akla pranga vuran ve geçmişini
güncelleştiremeyen dinci yobazlık,
İnsan severlikten uzak, ırkçı ve
saplantılı etnik yobazlık,
Bilimi ilâh gibi görüp putlaştıran
bilimci-teknokratik yobazlık,
Çıkarı için diğer halkları açlığa mahkûm eden kapitalist yobazlık,
Marks'ın düşüncesini pespayeleştiren sosyalist-komünist yobazlık,
Ve bugünün insanına hayatı zehreden, geleceğin insanını da şimdiden
zehirleyen daha nice yobazlıklar...

Evet, bu eserde Batı'nın ve Doğu'nun bütün yobazlıkları apaçık sergileniyor.
Sadece sergilenmiyor, bu yobazlıklara karşı ne yapılması gerektiği de
apaçık ortaya konuyor.

Garaudy'nin 1990'da bu kitapta yaptığı uyarılara kulak verilseydi dünyamız
bambaşka olurdu. On binlerce insan göç etmek zorunda kalmaz, denizlerde
boğulmaz, Avrupa'nın kapılarına dayanmazdı. Avrupa'nın kendisi de
yaşadığı ve yaşayacağı ekonomik krizlere kesinlikle maruz kalmazdı.
Hem Batılılara, hem de bizlere ağır eleştiriler getiren bu eserdeki görüşler
dikkate alınmadan güler yüzlü bir gelecek asla ve kat'a kurulamaz!

9 786059 320061